

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VI kadencja
Prezes Rady Ministrów
RM 10-98-08

Druk nr 888

Warszawa, 12 sierpnia 2008 r.

Pan
Bronisław Komorowski
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. przedstawiam Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy

- o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw.

W załączeniu przedstawiam także opinię dotyczącą zgodności proponowanej regulacji z prawem Unii Europejskiej.

Ponadto uprzejmie informuję, że do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych został upoważniony Minister Sprawiedliwości.

(-) Donald Tusk

U S T A W A

z dnia

o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw¹⁾

Art. 1. W ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59, z późn. zm.²⁾) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 8 § 3 otrzymuje brzmienie:

„§ 3. Zaświadczenie, o którym mowa w § 2, wraz z zaświadczeniem sporządzonym przez kierownika urzędu stanu cywilnego na podstawie art. 4¹ § 1 duchowny przekazuje do urzędu stanu cywilnego przed upływem pięciu dni od dnia zawarcia małżeństwa; nadanie jako przesyłki poleconej w polskiej placówce pocztowej operatora publicznego jest równoznaczne z przekazaniem do urzędu stanu cywilnego. Jeżeli zachowanie tego terminu nie jest możliwe z powodu siły wyższej, bieg terminu ulega zawieszeniu przez czas trwania przeszkody. Przy obliczaniu biegu terminu nie uwzględnia się dni uznanych ustawowo za wolne od pracy.”;

2) uchyla się art. 26;

3) w art. 58:

a) § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. W wyroku orzekającym rozwód sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków i o kontaktach rodziców z dzieckiem oraz orzeka, w jakiej wysokości każdy z małżonków jest obowiązany do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania dziecka. Sąd uwzględnia porozumienie małżonków o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem po rozwodzie, jeżeli jest ono zgodne z dobrem dziecka. Rodzeństwo powinno wychowywać się wspólnie, chyba że dobro dziecka wymaga innego rozstrzygnięcia.”,

b) po § 1 dodaje się § 1a w brzmieniu:

„§ 1a. Sąd może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka. Sąd może pozostawić władzę rodzicielską obojgu rodzicom na ich zgodny wniosek, jeżeli przedstawili porozumienie, o którym mowa w § 1, i jest zasadne oczekiwanie, że będą współdziałać w sprawach dziecka. Orzekając o pozostawieniu władzy rodzicielskiej obojgu rodzicom, sąd ustala miejsce pobytu dziecka u jednego z nich.”;

4) Tytułowi II nadaje się tytuł: „Pokrewieństwo i powinowactwo”;

5) w tytule II dotychczasową treść działu I oznacza się jako dział Ia i po wyrazach „Tytuł II. Pokrewieństwo i powinowactwo” dodaje się dział I w brzmieniu:

„Dział I.

Przepisy ogólne

Art. 61⁷. § 1. Krewnymi w linii prostej są osoby, z których jedna pochodzi od drugiej. Krewnymi w linii bocznej są osoby, które pochodzą od wspólnego przodka, a nie są krewnymi w linii prostej.

§ 2. Stopień pokrewieństwa określa się według liczby urodzeń, wskutek których powstało pokrewieństwo.

Art. 61⁸. § 1. Z małżeństwa wynika powinowactwo między małżonkiem a krewnymi drugiego małżonka. Trwa ono mimo ustania małżeństwa.

§ 2. Linię i stopień powinowactwa określa się według linii i stopnia pokrewieństwa.”;

6) w tytule II w dziale Ia rozdział I otrzymuje brzmienie:

„Rozdział I. Pochodzenie dziecka

Oddział 1.

Macierzyństwo

Art. 61⁹. Matką dziecka jest kobieta, która je urodziła.

Art. 61¹⁰. § 1. Jeżeli sporządzono akt urodzenia dziecka nieznanymi rodziców albo macierzyństwo kobiety wpisanej w akcie urodzenia dziecka jako jego matka zostało zaprzeczone, można żądać ustalenia macierzyństwa.

§ 2. Powództwo o ustalenie macierzyństwa wytacza dziecko przeciwko matce, a jeżeli matka nie żyje – przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd opiekuńczy.

§ 3. Matka wytacza powództwo o ustalenie macierzyństwa przeciwko dziecku.

Art. 61¹¹. Matka nie może wytoczyć powództwa o ustalenie macierzyństwa po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności.

Art. 61¹². § 1. Jeżeli w akcie urodzenia jest wpisana jako matka kobieta, która dziecka nie urodziła, można żądać zaprzeczenia macierzyństwa.

§ 2. Powództwo o zaprzeczenie macierzyństwa dziecko wytacza przeciwko kobiecie wpisanej w akcie urodzenia dziecka jako jego matka, a jeżeli kobieta ta nie żyje – przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd opiekuńczy.

§ 3. Matka wytacza powództwo przeciwko kobiecie wpisanej w akcie urodzenia dziecka jako jego matka i przeciwko dziecku, a jeżeli kobieta ta nie żyje – przeciwko dziecku.

§ 4. Kobieta wpisana w akcie urodzenia dziecka jako jego matka wytacza powództwo przeciwko dziecku.

§ 5. Mężczyzna, którego ojcostwo zostało ustalone z uwzględnieniem macierzyństwa kobiety wpisanej w akcie urodzenia dziecka jako jego matka, wytacza powództwo przeciwko dziecku i tej kobiecie, a jeżeli ona nie żyje – przeciwko dziecku.

Art. 61¹³. § 1. Matka albo kobieta wpisana w akcie urodzenia dziecka jako jego matka może wytoczyć powództwo o zaprzeczenie macierzyństwa w ciągu sześciu miesięcy od dnia sporządzenia aktu urodzenia dziecka.

§ 2. Mężczyzna, którego ojcostwo zostało ustalone z uwzględnieniem macierzyństwa kobiety wpisanej w akcie urodzenia dziecka jako jego matka, może wytoczyć powództwo o zaprzeczenie macierzyństwa w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym dowiedział się, że kobieta wpisana w akcie urodzenia dziecka nie jest matką dziecka, nie później jednak niż do osiągnięcia przez dziecko pełnoletności.

§ 3. Przepisy art. 64 i 65 stosuje się odpowiednio.

Art. 61¹⁴. § 1. Dziecko może wytoczyć powództwo o zaprzeczenie macierzyństwa w ciągu trzech lat od osiągnięcia pełnoletności.

§ 2. Przepisy art. 64 i 65 stosuje się odpowiednio.

Art. 61¹⁵. Ustalenie i zaprzeczenie macierzyństwa nie jest dopuszczalne po śmierci dziecka. Jednakże w razie śmierci dziecka, które wytoczyło powództwo, ustalenia macierzyństwa mogą dochodzić jego zstępni.

Art. 61¹⁶. Powództwo o ustalenie lub zaprzeczenie macierzyństwa może wytoczyć także prokurator, jeżeli wymaga tego dobro dziecka lub ochrona interesu społecznego; wytoczenie powództwa o zaprzeczenie macierzyństwa nie jest dopuszczalne po śmierci dziecka.

Oddział 2.

Ojcostwo

Art. 62. § 1. Jeżeli dziecko urodziło się w czasie trwania małżeństwa albo przed upływem trzystu dni od jego ustania lub unieważnienia, domniemywa

się, że pochodzi ono od męża matki. Domniemania tego nie stosuje się, jeżeli dziecko urodziło się po upływie trzystu dni od orzeczenia separacji.

§ 2. Jeżeli dziecko urodziło się przed upływem trzystu dni od ustania lub unieważnienia małżeństwa, lecz po zawarciu przez matkę drugiego małżeństwa, domniemywa się, że pochodzi ono od drugiego męża.

§ 3. Domniemania powyższe mogą być obalone tylko na skutek powództwa o zaprzeczenie ojcostwa.

Art. 63. Mąż matki może wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym dowiedział się o urodzeniu dziecka przez żonę, nie później jednak niż do osiągnięcia przez dziecko pełnoletności.

Art. 64. § 1. Jeżeli mąż matki został całkowicie ubezwłasnowolniony z powodu choroby psychicznej lub innego rodzaju zaburzeń psychicznych, na które zapadł w ciągu terminu do wytoczenia powództwa o zaprzeczenie ojcostwa, powództwo może wytoczyć jego przedstawiciel ustawowy. Termin do wytoczenia powództwa wynosi w tym wypadku sześć miesięcy od dnia ustanowienia przedstawiciela ustawowego, a jeżeli przedstawiciel powziął wiadomość o urodzeniu się dziecka dopiero później – sześć miesięcy od dnia, w którym tę wiadomość powziął.

§ 2. Jeżeli przedstawiciel ustawowy męża całkowicie ubezwłasnowolnionego nie wytoczył powództwa o zaprzeczenie ojcostwa, mąż może

wytoczyć powództwo po uchyleniu ubezwłasnowolnienia. Termin do wytoczenia powództwa wynosi w tym wypadku sześć miesięcy od dnia uchylenia ubezwłasnowolnienia, a jeżeli mąż powziął wiadomość o urodzeniu się dziecka dopiero później – sześć miesięcy od dnia, w którym tę wiadomość powziął.

- Art. 65. Jeżeli mąż matki zapadł na chorobę psychiczną lub innego rodzaju zaburzenia psychiczne w ciągu terminu do wytoczenia powództwa o zaprzeczenie ojcostwa i mimo istnienia podstaw do ubezwłasnowolnienia całkowitego nie został ubezwłasnowolniony, może on wytoczyć powództwo w ciągu sześciu miesięcy od ustania choroby lub zaburzeń, a gdy powziął wiadomość o urodzeniu się dziecka dopiero później – w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym tę wiadomość powziął.
- Art. 66. Mąż matki powinien wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa przeciwko dziecku i matce, a jeżeli matka nie żyje – przeciwko dziecku.
- Art. 67. Zaprzeczenie ojcostwa następuje przez wykazanie, że mąż matki nie jest ojcem dziecka.
- Art. 68. Zaprzeczenie ojcostwa nie jest dopuszczalne, jeżeli dziecko zostało poczęte w następstwie zabiegu medycznego, na który mąż matki wyraził zgodę.
- Art. 69. § 1. Matka może wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa swego męża w ciągu sześciu miesięcy od urodzenia dziecka.
- § 2. Matka powinna wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa przeciwko mężowi

i dziecku, a jeżeli mąż nie żyje – przeciwko dziecku.

§ 3. Przepisy art. 64 i 65 stosuje się odpowiednio.

Art. 70. § 1. Dziecko po dojściu do pełnoletności może wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa męża swojej matki, nie później jednak niż w ciągu trzech lat od osiągnięcia pełnoletności.

§ 2. Dziecko powinno wytoczyć powództwo przeciwko mężowi swojej matki i matce, a jeżeli matka nie żyje – przeciwko jej mężowi. Jeżeli mąż matki nie żyje, powództwo powinno być wytoczone przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd opiekuńczy.

§ 3. Przepisy art. 64 i 65 stosuje się odpowiednio.

Art. 71. Zaprzeczenie ojcostwa nie jest dopuszczalne po śmierci dziecka.

Art. 72. § 1. Jeżeli nie zachodzi domniemanie, że ojcem dziecka jest mąż jego matki, albo gdy domniemanie takie zostało obalone, ustalenie ojcostwa może nastąpić albo przez uznanie ojcostwa albo na mocy orzeczenia sądu.

§ 2. Uznanie ojcostwa nie może nastąpić, jeżeli toczy się sprawa o ustalenie ojcostwa.

Art. 73. § 1. Uznanie ojcostwa następuje, gdy mężczyzna, od którego dziecko pochodzi, oświadczy przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego, że jest ojcem dziecka, a matka dziecka potwierdzi jednocześnie albo w ciągu trzech miesięcy od dnia oświadczenia mężczyzny, że ojcem dziecka jest ten mężczyzna.

- § 2. Kierownik urzędu stanu cywilnego wyjaśnia osobom zamierzającym złożyć oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa przepisy regulujące obowiązki i prawa wynikające z uznania, przepisy o nazwisku dziecka oraz różnicę pomiędzy uznaniem ojcostwa a przysposobieniem dziecka.
- § 3. Kierownik urzędu stanu cywilnego odmawia przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa, jeżeli uznanie jest niedopuszczalne albo gdy powziął wątpliwość co do pochodzenia dziecka.
- § 4. Uznanie ojcostwa może nastąpić także przed sądem opiekuńczym, a za granicą również przed polskim konsulem lub osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula, jeżeli uznanie dotyczy dziecka, którego oboje rodzice albo jedno z nich są obywatelami polskimi. Przepisy § 1 – 3 stosuje się odpowiednio.
- Art. 74. § 1. W razie niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu matki dziecka lub mężczyzny, od którego dziecko pochodzi, oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa może zostać zaprotokołowane przez notariusza albo złożone do protokołu wobec wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy. Przepisy art. 73 § 1 – 3 stosuje się odpowiednio.
- § 2. Protokół podpisuje osoba, która przyjęła oświadczenie, oraz osoba, która je złożyła, chyba że nie może ona go podpisać. Przyczynę braku podpisu należy podać w protokole.

§ 3. Protokół zawierający oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa powinien być niezwłocznie przekazany do urzędu stanu cywilnego właściwego do sporządzenia aktu urodzenia dziecka.

Art. 75. § 1. Można uznać ojcostwo przed urodzeniem się dziecka już poczętego.

§ 2. Jeżeli dziecko urodziło się po zawarciu przez matkę małżeństwa z innym mężczyzną niż ten, który uznał ojcostwo, przepisu art. 62 nie stosuje się.

Art. 76. § 1. Uznanie ojcostwa nie może nastąpić po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności.

§ 2. Jeżeli dziecko zmarło przed osiągnięciem pełnoletności, uznanie ojcostwa może nastąpić w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym mężczyzna składający oświadczenie o uznaniu dowiedział się o śmierci dziecka, nie później jednak niż do dnia, w którym dziecko osiągnęłoby pełnoletność.

Art. 77. § 1. Oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa może złożyć osoba, która ukończyła szesnaście lat i nie istnieją podstawy do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia.

§ 2. Osoba, o której mowa w § 1, jeżeli nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, może złożyć oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa tylko przed sądem opiekuńczym.

Art. 78. § 1. Mężczyzna, który uznał ojcostwo, może wytoczyć powództwo o ustalenie bezskuteczności uznania w terminie sześciu miesięcy od dnia, w którym dowiedział się, że dziecko od niego

nie pochodzi. W razie uznania ojcostwa przed urodzeniem się dziecka już poczętego bieg tego terminu nie może rozpocząć się przed urodzeniem się dziecka.

§ 2. Przepisy art. 64 i 65 stosuje się odpowiednio.

Art. 79. Przepisy o ustaleniu bezskuteczności uznania ojcostwa stosuje się odpowiednio do matki dziecka, która potwierdziła ojcostwo.

Art. 80. Po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności powództwo o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa nie może być wytoczone ani przez matkę dziecka, ani przez mężczyznę, który uznał ojcostwo.

Art. 81. § 1. Dziecko może żądać ustalenia bezskuteczności uznania ojcostwa, jeżeli uznający mężczyzna nie jest jego ojcem.

§ 2. Z żądaniem tym dziecko może wystąpić po dojściu do pełnoletności, nie później jednak niż w ciągu trzech lat od jej osiągnięcia.

§ 3. Przepisy art. 64 i 65 stosuje się odpowiednio.

Art. 82. § 1. Mężczyzna, który uznał ojcostwo, wytacza powództwo o ustalenie bezskuteczności uznania przeciwko dziecku i matce, a jeżeli matka nie żyje – przeciwko dziecku.

§ 2. Matka wytacza powództwo o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa przeciwko dziecku i mężczyźnie, który uznał ojcostwo, a jeżeli mężczyzna ten nie żyje – przeciwko dziecku.

§ 3. Dziecko wytacza powództwo o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa przeciwko mężczyźnie, który uznał ojcostwo i przeciwko

matce, a gdy matka nie żyje – tylko przeciwko temu mężczyźnie. Jeżeli mężczyzna ten nie żyje, powództwo powinno być wytoczone przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd opiekuńczy.

Art. 83. § 1. Po śmierci dziecka ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa nie jest dopuszczalne.

§ 2. Jeżeli uznanie ojcostwa nastąpiło po śmierci dziecka, stosuje się odpowiednio przepisy art. 82 § 1 i 2, przy czym powództwo powinno być wytoczone nie później niż do dnia, w którym dziecko osiągnęłoby pełnoletność, przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd opiekuńczy na miejsce dziecka.

Art. 84. § 1. Sądowego ustalenia ojcostwa może żądać dziecko, jego matka oraz domniemany ojciec dziecka. Jednakże matka ani domniemany ojciec nie mogą wystąpić z takim żądaniem po śmierci dziecka lub po osiągnięciu przez nie pełnoletności.

§ 2. Dziecko albo matka wytacza powództwo o ustalenie ojcostwa przeciwko domniemanemu ojcu, a gdy ten nie żyje – przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd opiekuńczy.

§ 3. Domniemany ojciec dziecka wytacza powództwo o ustalenie ojcostwa przeciwko dziecku i matce, a gdy matka nie żyje – przeciwko dziecku.

§ 4. W razie śmierci dziecka, które było powodem w sprawie o ustalenie ojcostwa, ustalenia mogą dochodzić jego zstępni.

Art. 85. § 1. Domniemywa się, że ojcem dziecka jest ten, kto obcował z matką dziecka nie dawniej niż w trzechsetnym, a nie później niż w sto osiemdziesiątym pierwszym dniu przed urodzeniem się dziecka.

§ 2. Okoliczność, że matka w tym okresie obcowała także z innym mężczyzną, może być podstawą do obalenia domniemania tylko wtedy, gdy z okoliczności wynika, że ojcostwo innego mężczyzny jest bardziej prawdopodobne.

Art. 86. Powództwo o ustalenie lub zaprzeczenie ojcostwa oraz o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa może wytoczyć także prokurator, jeżeli wymaga tego dobro dziecka lub ochrona interesu społecznego; wytoczenie powództwa o zaprzeczenie ojcostwa oraz o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa nie jest dopuszczalne po śmierci dziecka. Jeżeli uznanie ojcostwa nastąpiło po śmierci dziecka, prokurator może wytoczyć powództwo o ustalenie bezskuteczności uznania.”;

7) art. 87 – 89 otrzymują brzmienie:

„Art. 87. Rodzice i dzieci są obowiązani do wzajemnego szacunku i wspierania się.

Art. 88. § 1. Dziecko, co do którego istnieje domniemanie, że pochodzi od męża matki, nosi nazwisko będące nazwiskiem obojga małżonków. Jeżeli małżonkowie mają różne nazwiska, dziecko nosi nazwisko wskazane w ich zgodnych oświadczeniach. Małżonkowie mogą wskazać nazwisko jednego z nich albo nazwisko utwo-

rzony przez połączenie nazwiska matki z nazwiskiem ojca dziecka.

- § 2. Oświadczenia w sprawie nazwiska dziecka są składane jednocześnie z oświadczeniami o nazwiskach, które będą nosić małżonkowie. Jeżeli małżonkowie nie złożyli zgodnych oświadczeń w sprawie nazwiska dziecka, nosi ono nazwisko składające się z nazwiska matki i dołączonego do niego nazwiska ojca.
- § 3. Przy sporządzeniu aktu urodzenia pierwszego wspólnego dziecka małżonkowie mogą złożyć przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego zgodne oświadczenia o zmianie wskazanego przez nich nazwiska dziecka albo oświadczenia, o których mowa w § 1, jeżeli nazwisko dziecka nie zostało przez nich wskazane.
- § 4. Przepisy § 1 – 3 stosuje się odpowiednio do nazwiska dziecka, którego rodzice zawarli małżeństwo po urodzeniu się dziecka. Do zmiany nazwiska dziecka, którego rodzice zawarli małżeństwo po ukończeniu przez dziecko trzynastu lat, potrzebna jest także jego zgoda.

Art. 89. § 1. Jeżeli ojcostwo zostało ustalone przez uznanie, dziecko nosi nazwisko wskazane w zgodnych oświadczeniach rodziców, składanych jednocześnie z oświadczeniami koniecznymi do uznania ojcostwa. Rodzice mogą wskazać nazwisko jednego z nich albo nazwisko utworzone przez połączenie nazwiska matki z nazwiskiem ojca dziecka. Jeżeli rodzice nie złożyli zgodnych oświadczeń w sprawie nazwiska dziecka, nosi ono nazwisko składające się z nazwiska matki i dołączonego do niego na-

zwiska ojca. Do zmiany nazwiska dziecka, które w chwili uznania już ukończyło trzynaście lat, potrzebna jest także jego zgoda.

§ 2. W razie sądowego ustalenia ojcostwa sąd nadaje dziecku nazwisko w wyroku ustalającym ojcostwo, stosując odpowiednio przepisy § 1. Jeżeli dziecko ukończyło trzynaście lat, do zmiany nazwiska jest potrzebna także jego zgoda.

§ 3. Jeżeli ojcostwa nie ustalono, dziecko nosi nazwisko matki.

§ 4. Dziecku nieznanym rodziców nazwisko nadaje sąd opiekuńczy.”;

8) po art. 89 dodaje się art. 89¹ w brzmieniu:

„Art. 89¹. Dzieci pochodzące od tych samych rodziców noszą takie samo nazwisko, z zastrzeżeniem przepisów, które do zmiany nazwiska dziecka wymagają jego zgody.”;

9) art. 90 otrzymuje brzmienie:

„Art. 90. § 1. Jeżeli matka małoletniego dziecka zawarła małżeństwo z mężczyzną, który nie jest ojcem tego dziecka, małżonkowie mogą złożyć przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego zgodne oświadczenia, że dziecko będzie nosić takie samo nazwisko, jakie zgodnie z art. 88 nosi albo nosiłoby ich wspólne dziecko. Do zmiany nazwiska dziecka, które ukończyło trzynaście lat, jest potrzebna także jego zgoda.

§ 2. Nadanie dziecku nazwiska, o którym mowa w § 1, nie jest dopuszczalne, jeżeli nosi ono nazwisko ojca albo nazwisko utworzone na

podstawie zgodnych oświadczeń rodziców dziecka przez połączenie nazwiska matki z nazwiskiem ojca dziecka.

§ 3. Przepisy § 1 i 2 stosuje się odpowiednio, gdy ojciec małoletniego dziecka zawarł małżeństwo z kobietą, która nie jest matką tego dziecka.”;

10) po art. 90 dodaje się art. 90¹ w brzmieniu:

„Art. 90¹. Nazwisko dziecka utworzone przez połączenie nazwiska matki z nazwiskiem ojca dziecka albo przez połączenie nazwiska jednego z rodziców z nazwiskiem jego małżonka, od którego dziecko nie pochodzi, nie może składać się z więcej niż dwóch członów; w skład nazwiska dziecka wchodzi pierwsze człony nazwisk podlegających połączeniu, chyba że w wyniku połączenia powstałoby nazwisko, którego człony są jednakowe.”;

11) w art. 93 § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd w wyroku ustalającym pochodzenie dziecka może orzec o zawieszeniu, ograniczeniu lub pozbawieniu władzy rodzicielskiej jednego lub obojga rodziców. Przepisy art. 107 i art. 109 – 111 stosuje się odpowiednio.”;

12) w art. 94 uchyla się § 2;

13) w art. 95:

a) § 1 i 2 otrzymują brzmienie:

„§ 1. Władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wy-

chowania dziecka, z poszanowaniem jego godności i praw.

§ 2. Dziecko pozostające pod władzą rodzicielską winno rodzicom posłuszeństwo, a w sprawach, w których może samodzielnie podejmować decyzje i składać oświadczenia woli, powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra.”,

b) po § 3 dodaje się § 4 w brzmieniu:

„§ 4. Rodzice przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka powinni je wysłuchać, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala, oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia.”;

14) w art. 96 dotychczasową treść oznacza się jako § 1 i dodaje się § 2 w brzmieniu:

„§ 2. Rodzice, którzy nie mają pełnej zdolności do czynności prawnych uczestniczą w sprawowaniu bieżącej pieczy nad osobą dziecka i w jego wychowaniu, chyba że sąd opiekuńczy ze względu na dobro dziecka postanowi inaczej.”;

15) art. 100 otrzymuje brzmienie:

„Art. 100. § 1. Sąd opiekuńczy i inne organy władzy publicznej są obowiązane udzielać pomocy rodzicom, jeżeli jest ona potrzebna do należytego wykonywania władzy rodzicielskiej. W szczególności każde z rodziców może zwrócić się do sądu opiekuńczego o odebranie dziecka od osoby nieuprawnionej, a także zwrócić się do sądu opie-

kuńczego lub innego właściwego organu władzy publicznej o zapewnienie dziecku pieczy zastępczej.

§ 2. W przypadkach, o których mowa w § 1, sąd opiekuńczy lub inne organy władzy publicznej zawiadamiają jednostkę organizacyjną pomocy społecznej o potrzebie udzielenia rodzinie dziecka odpowiedniej pomocy. Jednostka organizacyjna pomocy społecznej zobowiązana jest informować sąd o rodzajach udzielanej pomocy społecznej i jej rezultatach”;

16) art. 104 otrzymuje brzmienie:

„Art. 104. § 1. Sąd opiekuńczy może nakazać rodzicom, żeby sporządzili inwentarz majątku dziecka i przedstawili go sądowi oraz zawiadamiali sąd o ważniejszych zmianach w stanie tego majątku, w szczególności o nabyciu przez dziecko przedmiotów majątkowych o znacznej wartości.

§ 2. Sąd opiekuńczy może w uzasadnionych przypadkach ustalić wartość rozporządzeń dotyczących ruchomości, pieniędzy i papierów wartościowych, których dziecko lub rodzice mogą dokonywać każdego roku bez zezwolenia sądu opiekuńczego, z zastrzeżeniem art. 103.”;

17) art. 106 i 107 otrzymują brzmienie:

„Art. 106. Jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd opiekuńczy może zmienić orzeczenie o władzy rodzicielskiej i sposobie jej wykonywania zawarte w wyroku orzekającym rozwód, separację bądź

unieważnienie małżeństwa, albo ustalającym pochodzenie dziecka.

Art. 107. § 1. Jeżeli władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom żyjącym w rozłączeniu, sąd opiekuńczy może ze względu na dobro dziecka określić sposób jej wykonywania.

§ 2. Sąd może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka. Sąd może pozostawić władzę rodzicielską obojgu rodzicom, jeżeli przedstawili zgodne z dobrem dziecka porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem, i jest zasadne oczekiwanie, że będą współdziałać w sprawach dziecka. Orzekając o pozostawieniu władzy rodzicielskiej obojgu rodzicom, sąd ustala miejsce pobytu dziecka u jednego z nich. Rodzeństwo powinno wychowywać się wspólnie, chyba że dobro dziecka wymaga innego rozstrzygnięcia.”;

18) w art. 109:

a) w § 2 pkt 1 otrzymuje brzmienie:

„1) zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania lub skierować rodziców do placówek albo specjalistów zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem kontroli wykonania wydanych zarządzeń”,

b) § 4 otrzymuje brzmienie:

„§ 4. W przypadku, o którym mowa w § 2 pkt 5, sąd opiekuńczy zawiadamia o wydaniu orzeczenia właściwą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej, która udziela rodzinie dziecka odpowiedniej pomocy i składa sądowi opiekuńczemu sprawozdania dotyczące sytuacji rodziny i udzielanej pomocy, w terminach określonych przez sąd, a także współpracuje z kuratorem sądowym. Sąd opiekuńczy, ze względu na okoliczności uzasadniające umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej, może także ustanowić nadzór kuratora sądowego nad sposobem wykonywania władzy rodzicielskiej nad małoletnim.”;

19) art. 112 otrzymuje brzmienie:

„Art. 112. Pozbawienie władzy rodzicielskiej lub jej zawieszenie może być orzeczone także w wyroku orzekającym rozwód, separację albo unieważnienie małżeństwa.”;

20) art. 112¹ otrzymuje brzmienie:

„Art. 112¹. § 1. Obowiązek i prawo wykonywania bieżącej pieczy nad osobą dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej, jego wychowania i reprezentowania w tych sprawach, a w szczególności w dochodzeniu świadczeń alimentacyjnych, należą do rodziny zastępczej albo placówki opiekuńczo-wychowawczej. Pozostałe obowiązki i pra-

wa wynikające z władzy rodzicielskiej należą do rodziców dziecka.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się, jeżeli sąd opiekuńczy postanowił inaczej.”;

21) po art. 112² dodaje się wyrazy „Oddział 3. Kontakty z dzieckiem”;

22) art. 113 otrzymuje brzmienie:

„Art. 113. § 1. Niezależnie od władzy rodzicielskiej rodzice oraz ich dziecko mają prawo i obowiązek utrzymywania ze sobą kontaktów.

§ 2. Kontakty z dzieckiem obejmują w szczególności przebywanie z dzieckiem (odwiedziny, spotkania, zabieranie dziecka poza miejsce jego stałego pobytu) i bezpośrednio porozumiewanie się, utrzymywanie korespondencji, korzystanie z innych środków porozumiewania się na odległość, w tym ze środków komunikacji elektronicznej.”;

23) po art. 113 dodaje się art. 113¹ – 113⁶ w brzmieniu:

„Art. 113¹. § 1. Jeżeli dziecko przebywa stale u jednego z rodziców, sposób utrzymywania kontaktów z dzieckiem przez drugiego z nich rodzice określają wspólnie, kierując się dobrem dziecka i biorąc pod uwagę jego rozsądne życzenia; w braku porozumienia rozstrzyga sąd opiekuńczy.

§ 2. Przepisy § 1 stosuje się odpowiednio, jeżeli dziecko nie przebywa u żadnego z rodziców, a pieczę nad nim sprawuje opiekun lub gdy zostało umieszczone w rodzinie za-

stępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Art. 113². § 1. Jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd opiekuńczy ograniczy utrzymywanie kontaktów rodziców z dzieckiem.

§ 2. Sąd opiekuńczy może w szczególności:

- 1) zakazać spotykania się z dzieckiem,
- 2) zakazać zabierania dziecka poza miejsce jego stałego pobytu,
- 3) zezwolić na spotkanie się z dzieckiem tylko w obecności drugiego z rodziców albo opiekuna, kuratora sądowego lub innej osoby wskazanej przez sąd,
- 4) ograniczyć kontakty do określonych sposobów porozumiewania się na odległość,
- 5) zakazać porozumiewania się na odległość.

Art. 113³. Jeżeli utrzymywanie kontaktów rodziców z dzieckiem poważnie zagraża dobru dziecka lub je narusza, sąd zakáže ich utrzymywania.

Art. 113⁴. Sąd opiekuńczy, orzekając w sprawie kontaktów z dzieckiem, może zobowiązać rodziców do określonego postępowania, w szczególności skierować ich do placówek lub specjalistów zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc.

Art. 113⁵. Sąd opiekuńczy może zmienić rozstrzygnięcie w sprawie kontaktów, jeżeli wymaga tego dobro dziecka.

Art. 113⁶. Przepisy niniejszego oddziału stosuje się odpowiednio do kontaktów rodzeństwa, dziadków,

powinowatych w linii prostej, a także innych osób, jeżeli sprawowały one przez dłuższy czas pieczę nad dzieckiem.”;

24) w art. 119 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Do przysposobienia jest potrzebna zgoda rodziców przysposobianego, chyba że zostali oni pozbawieni władzy rodzicielskiej lub są nieznani albo porozumienie się z nimi napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody.”;

25) art. 124¹ otrzymuje brzmienie:

„Art. 124¹. W przypadku gdy rodzice przysposobionego wyrazili przed sądem opiekuńczym zgodę na jego przysposobienie bez wskazania osoby przysposabiającego, nie jest dopuszczalne ustalenie pochodzenia przysposobionego przez uznanie ojcostwa, sądowe ustalenie lub zaprzeczenie jego pochodzenia, ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa.”;

26) w art. 133 po § 2 dodaje się § 3 w brzmieniu:

„§ 3. Rodzice mogą uchylić się od świadczeń alimentacyjnych względem dziecka pełnoletniego, jeżeli są one połączone z nadmiernym dla nich uszczerbkiem lub jeżeli dziecko nie dokłada starań w celu uzyskania możliwości samodzielnego utrzymania się.”;

27) w art. 135:

a) § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Wykonanie obowiązku alimentacyjnego względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie albo wobec osoby niepełnosprawnej może polegać w całości lub

w części na osobistych staraniach o utrzymanie lub o wychowanie uprawnionego; w takim wypadku świadczenie alimentacyjne pozostałych zobowiązanych polega na pokrywaniu w całości lub w części kosztów utrzymania lub wychowania uprawnionego.”,

b) po § 2 dodaje się § 3 w brzmieniu:

„§ 3. Świadczenia z funduszków pomocy społecznej podlegające zwrotowi przez zobowiązanego do alimentacji oraz świadczenia dla rodziny zastępczej nie wpływają na zakres obowiązku alimentacyjnego.”;

28) w art. 137 dotychczasową treść oznacza się jako § 1 i dodaje się § 2 w brzmieniu:

„§ 2. Niezaspokojone potrzeby uprawnionego z czasu przed wniesieniem powództwa o alimenty sąd uwzględnia zasądzając odpowiednią sumę pieniężną. W uzasadnionych przypadkach sąd może rozłożyć zasądzone świadczenie na raty.”;

29) po art. 144 dodaje się art. 144¹ w brzmieniu:

„Art. 144¹. Zobowiązany może uchylić się od wykonania obowiązku alimentacyjnego względem uprawnionego, jeżeli żądanie alimentów jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Nie dotyczy to obowiązku rodziców względem ich małoletniego dziecka.”;

30) w art. 148:

a) § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Nie może być ustanowiona opiekunem osoba, która nie ma pełnej zdolności do czynności

prawnych albo została pozbawiona praw publicznych.”,

b) po § 1 dodaje się § 1a w brzmieniu:

„§ 1a. Opiekunem małoletniego nie może być ustanowiona także osoba, która została pozbawiona władzy rodzicielskiej albo skazana za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności albo za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby lub przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim, albo osoba, wobec której orzeczono zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowywaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi, lub obowiązek powstrzymywania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu.”;

31) w art. 149 § 3 otrzymuje brzmienie:

„§ 3. W braku takich osób sąd opiekuńczy zwraca się o wskazanie osoby, której opieka mogłaby być powierzona, do właściwej jednostki organizacyjnej pomocy społecznej albo do organizacji społecznej, do której należy piecza nad małoletnimi, a jeżeli pozostający pod opieką przebywa w placówce opiekuńczo-wychowawczej albo innej podobnej placówce, w zakładzie poprawczym lub w schronisku dla nieletnich sąd może się zwrócić także do tej placówki albo do tego zakładu lub schroniska.”;

32) uchyla się art. 150;

33) art. 158 otrzymuje brzmienie:

„Art. 158. O decyzjach w ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku małoletniego opiekun powinien informować jego rodziców, którzy uczestniczą w sprawowaniu bieżącej pieczy nad osobą dziecka i w jego wychowaniu.”;

34) art. 162 otrzymuje brzmienie:

„Art. 162. § 1. Sąd opiekuńczy przyzna opiekunowi za sprawowanie opieki na jego żądanie stosowne wynagrodzenie okresowe albo wynagrodzenie jednorazowe w dniu ustania opieki lub zwolnienia go od niej.

§ 2. Wynagrodzenia nie przyznaje się, jeżeli nakład pracy opiekuna jest nieznaczny lub gdy sprawowanie opieki jest związane z pełnieniem funkcji rodziny zastępczej albo czyni zadość zasadom współżycia społecznego.

§ 3. Wynagrodzenie pokrywa się z dochodów lub z majątku osoby, dla której opieka została ustanowiona, a jeżeli osoba ta nie ma odpowiednich dochodów lub majątku, wynagrodzenie jest pokrywane ze środków publicznych na podstawie przepisów o pomocy społecznej.”;

35) w art. 163 po § 2 dodaje się § 3 w brzmieniu:

„§ 3. Przepis art. 162 § 3 stosuje się odpowiednio.”;

36) w art. 179 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Organ państwowy, który ustanowił kuratora, przyzna mu na jego żądanie stosowne wynagrodzenie za sprawowanie kurateli. Wynagrodzenie pokrywa się

z dochodów lub z majątku osoby, dla której kurator jest ustanowiony, a jeżeli osoba ta nie ma odpowiednich dochodów lub majątku, wynagrodzenie pokrywa ten, kto żądał ustanowienia kuratora.”.

Art. 2. W ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93, z późn. zm.³⁾) art. 680¹ otrzymuje brzmienie:

„Art. 680¹. § 1. Małżonkowie są najemcami lokalu bez względu na istniejące między nimi stosunki majątkowe, jeżeli nawiązanie stosunku najmu lokalu mającego służyć zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych założonej przez nich rodziny nastąpiło w czasie trwania małżeństwa. Jeżeli między małżonkami istnieje rozdzielność majątkowa albo rozdzielność majątkowa z wyrównaniem do-robków do wspólności najmu stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności ustawowej.

§ 2. Ustanie wspólności majątkowej w czasie trwania małżeństwa nie powoduje ustania wspólności najmu lokalu mającego służyć zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych rodziny. Sąd, stosując odpowiednio przepisy o ustanowieniu w wyroku rozdzielności majątkowej, może z ważnych powodów na żądanie jednego z małżonków znieść wspólność najmu lokalu.”.

Art. 3. W ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.⁴⁾) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 17:
 - a) pkt 1 otrzymuje brzmienie:

„1) o prawa niemajątkowe i łącznie z nimi dochodzone roszczenia majątkowe oprócz spraw o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenie dziecka, o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa oraz o rozwiązanie przysposobienia;”,

b) pkt 4 otrzymuje brzmienie:

„4) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa siedemdziesiąt pięć tysięcy złotych, a w postępowaniu w sprawach gospodarczych sto tysięcy złotych, oprócz spraw o alimenty, o naruszenie posiadania i o ustanowienie rozdzielnosci majątkowej między małżonkami oraz spraw o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym;”,

2) art. 32 otrzymuje brzmienie:

„Art. 32. Powództwo o roszczenie alimentacyjne oraz o ustalenie pochodzenia dziecka i związane z tym roszczenia wytoczyć można według miejsca zamieszkania osoby uprawnionej.”;

3) w art. 47 w § 2 w pkt 2 lit. c otrzymuje brzmienie:

„c) ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa;”,

4) w art. 87 :

a) § 3 otrzymuje brzmienie:

„§ 3. W sprawach o ustalenie i zaprzeczenie pochodzenia dziecka i o roszczenia alimentacyjne pełnomocnikiem może być również przedstawiciel właściwego w sprawach z zakresu pomocy społecznej organu jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacji społecznej, mającej na celu udzielanie pomocy rodzinie.”,

b) po § 3 dodaje się § 3a w brzmieniu:

„§ 3a. Minister Sprawiedliwości określa, w drodze rozporządzenia, wykaz organizacji społecznych, o których mowa w § 3, mając na względzie ochronę praw obywateli, zasadę dobrowolności zgłoszenia oraz cele statutowe tych organizacji.”;

5) w art. 144 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Przewodniczący ustanowi kuratora, jeżeli wnioskodawca uprawdopodobni, że miejsce pobytu strony nie jest znane. W sprawach o roszczenia alimentacyjne, jak również w sprawach o ustalenie pochodzenia dziecka i o związane z tym roszczenia, przewodniczący przed ustanowieniem kuratora przeprowadzi stosowne dochodzenie w celu ustalenia miejsca zamieszkania lub pobytu pozwanego.”;

6) po art. 216 dodaje się art. 216¹ w brzmieniu:

„Art. 216¹. § 1. Sąd w sprawach dotyczących osoby małoletniego dziecka wysłucha je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala. Wysłuchanie odbywa się poza salą posiedzeń sądowych.

§ 2. Sąd stosownie do okoliczności, rozwoju umysłowego, stanu zdrowia i stopnia dojrzałości dziecka uwzględni jego zdanie i rozsądne życzenia.”;

7) art. 445¹ otrzymuje brzmienie:

„Art. 445¹. § 1. Jeżeli sprawa o rozwód lub o separację jest w toku, nie może być wszczęte odrębne postępowanie dotyczące władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi stron lub o ustalenie kontaktów z nimi.

W razie potrzeby orzeczenia o władzy rodzicielskiej lub o kontaktach stosuje się przepisy o postępowaniu zabezpieczającym.

§ 2. Postępowanie w sprawie dotyczącej władzy rodzicielskiej lub kontaktów wszczęte przed wytoczeniem powództwa o rozwód lub o separację ulega z urzędu zawieszeniu, a o władzy rodzicielskiej lub kontaktach przez cały czas trwania sprawy o rozwód lub o separację sąd orzeka w postępowaniu zabezpieczającym. Sąd postanowi podjąć postępowanie dotyczące władzy rodzicielskiej lub kontaktów, jeżeli w prawomocnym orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie o rozwód lub o separację nie orzeczono o władzy rodzicielskiej lub kontaktach. W przeciwnym wypadku postępowanie ulega umorzeniu.”;

8) art. 451 otrzymuje brzmienie:

„Art. 451. Przepisy art. 444, art. 445 i art. 445¹ stosuje się odpowiednio w sprawach o unieważnienie małżeństwa.”;

9) art. 452 otrzymuje brzmienie:

„Art. 452. W sprawach o ustanowienie rozdzielności majątkowej między małżonkami stosuje się odpowiednio przepisy art. 426, art. 431, art. 432, art. 435 § 1, art. 441 i art. 446.”;

10) art. 453 otrzymuje brzmienie:

„Art. 453. Przepisy niniejszego działu stosuje się w sprawach o ustalenie lub zaprzeczenie pocho-

dzenia dziecka, o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa oraz o rozwiązanie przysposobienia.”;

11) po art. 453 dodaje się art. 453¹ w brzmieniu:

„Art. 453¹. W sprawach o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka oraz o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa matka i ojciec dziecka mają zdolność procesową także wtedy, gdy są ograniczeni w zdolności do czynności prawnych, jeżeli ukończyli lat szesnaście.”;

12) w art. 454:

a) § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. W sprawach o ustalenie macierzyństwa albo ojcostwa prokurator wytaczając powództwo wskazuje w pozwie dziecko, na którego rzecz wytacza powództwo, oraz pozywa odpowiednio matkę dziecka albo domniemanego ojca, a jeżeli osoby te nie żyją – kuratora ustanowionego na ich miejsce.”,

b) po § 1 dodaje się § 1¹ w brzmieniu:

„§ 1¹. W sprawach o zaprzeczenie macierzyństwa prokurator, wytaczając powództwo, pozywa kobietę wpisaną jako matka w akcie urodzenia dziecka oraz mężczyznę, którego ojcostwo zostało ustalone z uwzględnieniem jej macierzyństwa, a jeżeli osoby te nie żyją – kuratora ustanowionego na ich miejsce oraz dziecko.”,

c) § 3 otrzymuje brzmienie:

„§ 3. W sprawach o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa prokurator, wytaczając powództwo, pozywa dziecko oraz mężczyznę, który uznał oj-

costwo, a jeżeli ten nie żyje – kuratora ustanowionego na jego miejsce, a także matkę dziecka, jeżeli ta żyje; w razie uznania ojcostwa po śmierci dziecka prokurator pozywa ustanowionego na miejsce dziecka kuratora.”;

13) art. 454¹ otrzymuje brzmienie:

„Art. 454¹. § 1. Powództwo wzajemne o ustalenie lub zaprzeczenie macierzyństwa, o ustalenie lub zaprzeczenie ojcostwa, a także o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa nie jest dopuszczalne.

§ 2. W czasie trwania procesu o ustalenie lub zaprzeczenie macierzyństwa, o ustalenie lub zaprzeczenie ojcostwa albo o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa nie może być wszczęta odrębna sprawa o ustalenie lub zaprzeczenie macierzyństwa, o ustalenie lub zaprzeczenie ojcostwa albo o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa.

§ 3. Strona pozwana może jednak również żądać ustalenia lub zaprzeczenia macierzyństwa, ustalenia lub zaprzeczenia ojcostwa albo ustalenia bezskuteczności uznania ojcostwa.”;

14) art. 456 otrzymuje brzmienie:

„Art. 456. § 1. Postępowanie umarza się w razie śmierci jednej ze stron, a jeżeli w charakterze tej samej strony występuje kilka osób, w razie śmierci wszystkich tych osób, z zastrzeżeniem § 2 i 3.

- § 2. W sprawie wytoczonej przez dziecko o ustalenie albo zaprzeczenie macierzyństwa, o zaprzeczenie ojcostwa albo ustalenie bezskuteczności uznania, jak również w sprawie wytoczonej przez dziecko albo jego matkę o ustalenie ojcostwa, postępowanie zawieszają się w razie śmierci pozwanych do czasu ustanowienia przez sąd orzekający kuratora, który wstępuje do sprawy na miejsce zmarłego. To samo stosuje się w sprawie o rozwiązanie przysposobienia w razie śmierci przysposabiającego.
- § 3. W sprawie o ustalenie lub zaprzeczenie macierzyństwa, ustalenie lub zaprzeczenie ojcostwa oraz w sprawie o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa postępowanie umarza się w razie śmierci dziecka, chyba że dziecko, które wytoczyło powództwo o ustalenie macierzyństwa albo o ustalenie ojcostwa, pozostawiło zstępnych; w takim przypadku postępowanie zawieszają się. Jeżeli zstępni w ciągu sześciu miesięcy od dnia wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania nie zgłoszą wniosku o jego podjęcie, sąd postępowanie umorzy.”;

15) po art. 456 dodaje się art. 456¹ w brzmieniu:

„Art. 456¹. § 1. W sprawach o ustalenie macierzyństwa przewodniczący zawiadamia o toczącym się procesie mężczyznę, którego dotyczy

domniemanie pochodzenia dziecka od męża matki, doręczając mu odpis pozwu.

§ 2. W sprawach o zaprzeczenie macierzyństwa przewodniczący zawiadamia o toczącym się procesie mężczyznę, którego ojcostwa dotyczy wynik postępowania, doręczając mu odpis pozwu.”;

16) art. 457 otrzymuje brzmienie:

„Art. 457. W sprawach o zaprzeczenie pochodzenia dziecka lub o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa, albo o rozwiązanie przysposobienia odpis pozwu doręcza się prokuratorowi i zawiadamia się go o terminach rozprawy.”;

17) art. 570¹ otrzymuje brzmienie:

„Art. 570¹. Sąd opiekuńczy może zarządzić przeprowadzenie przez kuratora sądowego wywiadu środowiskowego, a także zwrócić się o informację do właściwej jednostki pomocy społecznej w celu ustalenia danych dotyczących małoletniego i jego środowiska, a w szczególności dotyczących zachowania się i warunków wychowawczych małoletniego, sytuacji bytowej rodziny, przebiegu nauki małoletniego i sposobu spędzania czasu wolnego, jego kontaktów środowiskowych, stosunku do niego rodziców lub opiekunów, podejmowanych oddziaływań wychowawczych, stanu zdrowia i znanych w środowisku uzależnień małoletniego.”;

18) w art. 576 § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Sąd w sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka wysłucha je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan

zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala, uwzględniając w miarę możliwości jego rozsądne życzenia. Wysłuchanie odbywa się poza salą posiedzeń sądowych.”;

19) art. 579 otrzymuje brzmienie:

„Art. 579. Postanowienia w sprawach o powierzenie wykonywania, ograniczenie, zawieszenie, pozbawienie i przywrócenie władzy rodzicielskiej, ustalenie, ograniczenie albo zakazanie kontaktów z dzieckiem mogą być wydane tylko po przeprowadzeniu rozprawy. Dotyczy to także zmiany rozstrzygnięć w tym przedmiocie, zawartych w wyroku orzekającym rozwód, separację, unieważnienie małżeństwa albo ustalającym pochodzenie dziecka. Postanowienia takie stają się skuteczne i wykonalne po uprawomocnieniu się.”;

20) art. 579¹ otrzymuje brzmienie:

„Art. 579¹. § 1. Po powzięciu wiadomości o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej bez orzeczenia sądu opiekuńczego sąd ten niezwłocznie wszczyna postępowanie opiekuńcze.

§ 2. Sąd opiekuńczy okresowo, nie rzadziej niż raz na sześć miesięcy, dokonuje oceny sytuacji dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej; jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd wszczyna postępowanie o pozbawienie władzy rodzicielskiej jego rodziców.”;

21) art. 581 otrzymuje brzmienie:

„Art. 581. § 1. Uznanie ojcostwa może nastąpić także przed sądem opiekuńczym niewłaściwym według przepisów ogólnych. W takim przypadku o uznaniu zawiadamia się właściwy sąd opiekuńczy.

§ 2. Jeżeli kierownik urzędu stanu cywilnego odmówił przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa, uznanie ojcostwa może nastąpić wyłącznie przed sądem opiekuńczym, właściwym ze względu na siedzibę urzędu stanu cywilnego, którego kierownik odmówił przyjęcia tych oświadczeń.

§ 3. Sąd opiekuńczy odmawia przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa, jeżeli uznanie jest niedopuszczalne albo poweźmie wątpliwość co do pochodzenia dziecka.”;

22) po art. 582 dodaje się art. 582¹ w brzmieniu:

„Art. 582¹. § 1. W sprawach o kontakty z dzieckiem przepis art. 582 stosuje się odpowiednio.

§ 2. Sąd opiekuńczy w celu zapewnienia wykonywania kontaktów może w szczególności:

- 1) zobowiązać osobę uprawnioną do kontaktu z dzieckiem lub osobę, pod której pieczęcią dziecko pozostaje, do pokrycia kosztów podróży i pobytu dziecka lub także osoby towarzyszącej dziecku, w tym kosztów powrotu do miejsca stałego pobytu,

- 2) zobowiązać osobę, pod której pieczę dziecko pozostaje, do złożenia na rachunek depozytowy sądu odpowiedniej kwoty pieniężnej w celu pokrycia wydatków uprawnionego związanych z wykonywaniem kontaktu na wypadek niewykonania lub niewłaściwego wykonania przez osobę zobowiązaną obowiązków wynikających z postanowienia o kontaktach; nie dotyczy to rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych,
 - 3) odebrać od osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem lub osoby, pod której pieczę dziecko pozostaje, przyrzeczenie określonego zachowania.”;
- 23) art. 597 otrzymuje brzmienie:
- „Art. 597. § 1. W postanowieniu o przyznaniu opiekunowi wynagrodzenia sąd upoważnia opiekuna do pobrania wynagrodzenia z dochodów lub majątku osoby pozostającej pod opieką, bądź ustala, że wynagrodzenie ma być wypłacone ze środków publicznych.
- § 2. Postanowienie, o którym mowa w § 1, staje się wykonalne dopiero po jego uprawomocnieniu się.”;
- 24) po art. 598¹² dodaje się art. 598^{12a} w brzmieniu:
- „Art. 598^{12a}. Postępowanie określone w art. 598⁶ – 598¹² może być podjęte na nowo na podstawie tego samego postanowienia, o którym mowa w art. 598⁵, jeżeli zobowiązany w okresie trzech miesięcy od wydania tego postanowie-

nia postąpił sprzecznie z treścią postanowienia dotyczącego władzy rodzicielskiej, miejsca zamieszkania, opieki lub kontaktów z dzieckiem, a okoliczności uzasadniające jego wydanie nie uległy zmianie.”.

Art. 4. W ustawie z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2004 r. Nr 161, poz. 1688 oraz z 2007 r. Nr 21, poz. 125) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 7 po ust. 3 dodaje się ust. 3a w brzmieniu:

„3a. Jeżeli kierownik urzędu stanu cywilnego odmówił przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa, nie później niż w terminie siedmiu dni na piśmie powiadamia mężczyznę, który twierdzi, że jest ojcem dziecka, i matkę dziecka o przyczynach odmowy i możliwości uznania ojcostwa przed sądem opiekuńczym; odpis pisma przesyła do urzędu stanu cywilnego właściwego do sporządzenia aktu urodzenia dziecka.”;
- 2) w art. 40 po ust. 3 dodaje się ust. 3a w brzmieniu:

„3a. Przyjęcie w sprawie nazwiska dziecka oświadczeń, o których mowa w art. 88 § 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, wymaga sporządzenia protokołu. Odpis protokołu przesyła się do urzędu stanu cywilnego, w którym sporządzono akt małżeństwa rodziców.”;
- 3) w art. 42 po ust. 2 dodaje się ust. 3 w brzmieniu:

„3. Jeżeli uznanie ojcostwa nastąpiło przed urodzeniem się dziecka już poczętego, a dziecko urodziło się martwe, przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio.”;
- 4) w art. 43 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„3. W razie uznania dziecka przed konsulem, konsul sporządza protokół przyjęcia oświadczenia o uznaniu i przesyła go niezwłocznie do urzędu stanu cywilnego, o którym mowa w art. 14 ust. 2. Przepis art. 7 ust. 3a stosuje się odpowiednio.”;

5) w art. 44 po ust. 4 dodaje się ust. 5 w brzmieniu:

„5. Jeżeli uznanie ojcostwa albo sądowe ustalenie ojcostwa następuje po sporządzeniu aktu zgonu, także do tego aktu wpisuje się wzmiankę dodatkową zawierającą dane określone w ust. 3 i 4.”.

6) w art. 62 po ust. 5 dodaje się ust. 6 w brzmieniu:

„6. Przyjęcie do protokołu oświadczeń o nazwisku dziecka złożonych na podstawie art. 88 § 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego jest podstawą wpisania wzmianki dodatkowej do aktu małżeństwa rodziców dziecka.”;

Art. 5. W ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2008 r. Nr 115, poz. 728) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 8 w ust. 1 zdanie wstępne otrzymuje brzmienie:

„Prawo do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej, z zastrzeżeniem art. 40, 41, 53a, 78 i 91 przysługuje.”;

2) w art. 18:

a) w ust. 1 po pkt 8 kropkę zastępuje się średnikiem i dodaje się pkt 9 w brzmieniu:

„9) wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki.”,

b) po ust. 2 dodaje się ust. 3 w brzmieniu:

- „3. Koszty obsługi zadania, o którym mowa w ust. 1 pkt 9, wynoszą 1,5 % otrzymanej dotacji celowej na wypłacanie wynagrodzeń za sprawowanie opieki.”;
- 3) art. 36 w pkt 1 po lit. g średnik zastępuje się przecinkiem i dodaje się lit. h w brzmieniu:
- „h) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.”;
- 4) po art. 53 dodaje się art. 53a w brzmieniu:
- „Art.53a. Wynagrodzenie za sprawowanie opieki wypłaca się w wysokości ustalonej przez sąd. Wynagrodzenie to obliczone w stosunku miesięcznym nie może przekraczać 1/10 przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw, bez wypłat nagród z zysku, ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za okres poprzedzający dzień przyznania wynagrodzenia.”.

Art. 6. W ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176, z późn. zm.⁵⁾) w art. 21 w ust. 1 po pkt 79 dodaje się pkt 79a w brzmieniu:

- „79a) wynagrodzenie za sprawowanie opieki przyznane przez sąd na podstawie art. 162 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.”.

Art. 7. 1. Ilekroć w dotychczasowych przepisach jest mowa o uznaniu dziecka należy przez to rozumieć uznanie ojcostwa, a gdy mowa jest o unieważnieniu uznania, należy przez to rozumieć ustalenie bezskuteczności uznania.

2. Ilekroć w dotychczasowych przepisach jest mowa o nadaniu dziecku nazwiska męża matki, należy przez to rozumieć nadanie dziecku na-

zwiska na podstawie art. 90 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy.

Art. 8. Nie może być ustanowiona opiekunem osoba, która została pozbawiona praw rodzicielskich lub praw opiekuńczych na podstawie przepisów obowiązujących przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.⁶⁾).

Art. 9. 1. Przepisy ustawy stosuje się do stosunków w niej unormowanych, chociażby powstały przed dniem jej wejścia w życie, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3.

2. Do wszczętych przed dniem wejścia w życie ustawy spraw o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, a także spraw o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa stosuje się przepisy dotychczasowe.

3. Do uznania dziecka, które nastąpiło przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, stosuje się dotychczasowe przepisy o unieważnieniu uznania dziecka.

4. W stosunku do dziecka, które urodziło się nie dawniej niż osiemnaście lat przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy i zmarło przed jej dniem wejścia w życie nie uzyskawszy pełnoletności, uznanie ojcostwa może nastąpić w ciągu 6 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.

Art. 10. Dotychczasowy przepis wykonawczy wydany na podstawie art. 87 § 3 zdanie drugie ustawy, o której mowa w art. 3, zachowuje moc do czasu wejścia w życie przepisu wykonawczego wydanego na podstawie art. 87 § 3a ustawy, o której mowa w art. 3, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, nie dłużej jednak niż 8 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.

Art. 11. Ustawa wchodzi w życie po upływie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem art. 1 pkt 34, art. 3 pkt 23, art. 5, które wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2009 r.

-
- ¹⁾ Niniejszą ustawą zmienia się ustawy: ustawę z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, ustawę z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, ustawę z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego oraz ustawę z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.
- ²⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1975 r. Nr 45, poz. 234, z 1986 r. Nr 36, poz. 180, z 1990 r. Nr 34, poz. 198, z 1995 r. Nr 83, poz. 417, z 1998 r. Nr 117, poz. 757, z 1999 r. Nr 52, poz. 532, z 2000 r. Nr 122, poz. 1322, z 2001 r. Nr 128, poz. 1403 i Nr 154, poz. 1804, z 2003 r. Nr 83, poz. 772 i Nr 130, poz. 1188, z 2004 r. Nr 162, poz. 1691 oraz z 2007 r. Nr 121, poz. 831 i Nr 134, poz. 947.
- ³⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1971 r. Nr 27, poz. 252, z 1976 r. Nr 19, poz. 122, z 1982 r. Nr 11, poz. 81, Nr 19, poz. 147 i Nr 30, poz. 210, z 1984 r. Nr 45, poz. 242, z 1985 r. Nr 22, poz. 99, z 1989 r. Nr 3, poz. 11, z 1990 r. Nr 34, poz. 198, Nr 55, poz. 321 i Nr 79, poz. 464, z 1991 r. Nr 107, poz. 464 i Nr 115, poz. 496, z 1993 r. Nr 17, poz. 78, z 1994 r. Nr 27, poz. 96, Nr 85, poz. 388 i Nr 105, poz. 509, z 1995 r. Nr 83, poz. 417, z 1996 r. Nr 114, poz. 542, Nr 139, poz. 646 i Nr 149, poz. 703, z 1997 r. Nr 43, poz. 272, Nr 115, poz. 741, Nr 117, poz. 751 i Nr 157, poz. 1040, z 1998 r. Nr 106, poz. 668 i Nr 117, poz. 758, z 1999 r. Nr 52, poz. 532, z 2000 r. Nr 22, poz. 271, Nr 74, poz. 855 i 857, Nr 88, poz. 983 i Nr 114, poz. 1191, z 2001 r. Nr 11, poz. 91, Nr 71, poz. 733, Nr 130, poz. 1450 i Nr 145, poz. 1638, z 2002 r. Nr 113, poz. 984 i Nr 141, poz. 1176, z 2003 r. Nr 49, poz. 408, Nr 60, poz. 535, Nr 64, poz. 592 i Nr 124, poz. 1151, z 2004 r. Nr 91, poz. 870, Nr 96, poz. 959, Nr 162, poz. 1692, Nr 172, poz. 1804 i Nr 281, poz. 2783, z 2005 r. Nr 48, poz. 462, Nr 157, poz. 1316 i Nr 172, poz. 1438, z 2006 r. Nr 133, poz. 935 i Nr 164, poz. 1166, z 2007 r. Nr 80, poz. 538, Nr 82, poz. 557 i Nr 181, poz. 1287 oraz z 2008 r. Nr 116, poz. 731.
- ⁴⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1965 r. Nr 15, poz. 113, z 1974 r. Nr 27, poz. 157 i Nr 39, poz. 231, z 1975 r. Nr 45, poz. 234, z 1982 r. Nr 11, poz. 82 i Nr 30, poz. 210, z 1983 r. Nr 5, poz. 33, z 1984 r. Nr 45, poz. 241 i 242, z 1985 r. Nr 20, poz. 86, z 1987 r. Nr 21, poz. 123, z 1988 r. Nr 41, poz. 324, z 1989 r. Nr 4, poz. 21 i Nr 33, poz. 175, z 1990 r. Nr 14, poz. 88, Nr 34, poz. 198, Nr 53, poz. 306, Nr 55, poz. 318 i Nr 79, poz. 464, z 1991 r. Nr 7, poz. 24, Nr 22, poz. 92 i Nr 115, poz. 496, z 1993 r. Nr 12, poz. 53, z 1994 r. Nr 105, poz. 509, z 1995 r. Nr 83, poz. 417, z 1996 r. Nr 24, poz. 110, Nr 43, poz. 189, Nr 73, poz. 350 i Nr 149, poz. 703, z 1997 r. Nr 43, poz. 270, Nr 54, poz. 348, Nr 75, poz. 471, Nr 102, poz. 643, Nr 117, poz. 752, Nr 121, poz. 769 i 770, Nr 133, poz. 882, Nr 139, poz. 934, Nr 140, poz. 940 i Nr 141, poz. 944, z 1998 r. Nr 106, poz. 668 i Nr 117, poz. 757, z 1999 r. Nr 52, poz. 532, z 2000 r. Nr 22, poz. 269 i 271, Nr 48, poz. 552 i 554, Nr 55, poz. 665, Nr 73, poz. 852, Nr 94, poz. 1037, Nr 114, poz. 1191 i 1193 i Nr 122, poz. 1314, 1319 i 1322, z 2001 r. Nr 4, poz. 27, Nr 49, poz. 508, Nr 63, poz. 635, Nr 98, poz. 1069, 1070 i 1071, Nr 123, poz. 1353, Nr 125, poz. 1368 i Nr 138, poz. 1546, z 2002 r. Nr 25, poz. 253, Nr 26, poz. 265, Nr 74, poz. 676, Nr 84, poz. 764, Nr 126, poz. 1069 i 1070, Nr 129, poz. 1102, Nr 153, poz. 1271, Nr 219, poz. 1849 i Nr 240, poz. 2058, z 2003 r. Nr 41, poz. 360, Nr 42, poz. 363, Nr 60, poz. 535, Nr 109, poz. 1035, Nr 119, poz. 1121, Nr 130, poz. 1188, Nr 139, poz. 1323, Nr 199, poz. 1939 i Nr 228, poz. 2255, z 2004 r. Nr 9, poz. 75, Nr 11, poz. 101, Nr 68, poz. 623, Nr 91, poz. 871, Nr 93, poz. 891, Nr 121, poz. 1264, Nr 162, poz. 1691, Nr 169, poz. 1783, Nr 172, poz. 1804, Nr 204, poz. 2091, Nr 210, poz. 2135, Nr 236, poz. 356 i Nr 237, poz. 2384, z 2005 r. Nr 13, poz. 98, Nr 22, poz. 185, Nr 86, poz. 732, Nr 122, poz. 1024, Nr 143, poz. 1199, Nr 150, poz. 1239, Nr 167, poz. 1398, Nr 169, poz. 1413 i 1417, Nr 172, poz. 1438, Nr 178, poz. 1478, Nr 183, poz. 1538, Nr 264, poz. 2205 i Nr 267, poz. 2258, z 2006 r. Nr 12, poz. 66, Nr 66, poz. 466, Nr 104, poz. 708 i 711, Nr 186, poz. 1379, Nr 208, poz. 1537 i 1540, Nr 226, poz. 1656 i Nr 235, poz. 1699, z 2007 r. Nr 7, poz. 58, Nr 47, poz. 319, Nr 50, poz. 331, Nr 99, poz. 662, Nr 106, poz. 731, Nr 112, poz. 766 i 769, Nr 115, poz. 794, Nr 121, poz. 831, Nr 123, poz. 849, Nr 176, poz. 1243, Nr 181, poz. 1287, Nr 192, poz. 1378 i Nr 277, poz. 1845 oraz z 2008 r. Nr 59, poz. 367, Nr 96, poz. 609 i 619, Nr 110, poz. 706 i Nr 116, poz. 731.
- ⁵⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2000 r. Nr 22, poz. 270, Nr 60, poz. 703, Nr 70, poz. 816, Nr 104, poz. 1104, Nr 117, poz. 1228 i Nr 122, poz. 1324, z 2001 r. Nr 4, poz. 27, Nr 8, poz. 64, Nr 52, poz. 539, Nr 73, poz. 764, Nr 74, poz. 784, Nr 88, poz. 961, Nr 89, poz. 968, Nr 102, poz. 1117, Nr 106, poz. 1150, Nr 110, poz. 1190, Nr 125, poz. 1363 i 1370 i Nr 134, poz. 1509, z 2002 r. Nr 19, poz. 199, Nr 25, poz. 253, Nr 74, poz. 676, Nr 78, poz. 715, Nr 89, poz. 804, Nr 135, poz. 1146, Nr 141, poz. 1182, Nr 169, poz. 1384, Nr 181, poz. 1515, Nr 200, poz. 1679 i Nr 240, poz. 2058, z 2003 r. Nr 7, poz. 79, Nr 45, poz. 391, Nr 65, poz. 595, Nr 84, poz. 774, Nr 90, poz. 844, Nr 96, poz. 874, Nr 122, poz. 1143, Nr 135, poz. 1268, Nr 137, poz. 1302, Nr 166, poz. 1608, Nr 202, poz. 1956, Nr 222, poz. 2201, Nr 223, poz. 2217 i Nr 228, poz. 2255, z 2004 r. Nr 29, poz. 257, Nr 54, poz. 535, Nr 93, poz. 894, Nr 99, poz. 1001, Nr 109, poz. 1163, Nr 116, poz. 1203, 1205 i 1207, Nr 120, poz. 1252, Nr 123, poz. 1291, Nr 162, poz. 1691, Nr 210, poz. 2135, Nr 263, poz. 2619 i Nr 281, poz. 2779 i 2781, z 2005 r. Nr 25, poz. 202, Nr 30, poz. 262, Nr 85, poz. 725, Nr 86, poz. 732, Nr 90, poz. 757, Nr 102, poz. 852, Nr 143, poz. 1199 i 1202, Nr 155, poz. 1298, Nr 164, poz. 1365 i 1366, Nr 169, poz. 1418 i 1420, Nr 177, poz. 1468, Nr 179, poz. 1484, Nr 180, poz. 1495 i Nr 183, poz. 1538, z 2006 r. Nr 46, poz. 328, Nr 104, poz. 708 i 711, Nr 107, poz. 723, Nr 136, poz. 970, Nr 157, poz. 1119, Nr 183, poz. 1353 i 1354, Nr 217, poz. 1588, Nr 226, poz. 1657 i Nr 249, poz. 1824, z 2007 r. Nr 35,

poz. 219, Nr 99, poz. 658, Nr 115, poz. 791 i 793, Nr 176, poz. 1243, Nr 181, poz. 1288, Nr 191, poz. 1361 i 1367, Nr 192, poz. 1378 i Nr 211, poz. 1549 oraz z 2008 r. Nr 97, poz. 623.

- ⁶⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1997 r. Nr 128, poz. 840, z 1999 r. Nr 64, poz. 729 i Nr 83, poz. 931, z 2000 r. Nr 48, poz. 548, Nr 93, poz. 1027 i Nr 116, poz. 1216, z 2001 r. Nr 98, poz. 1071, z 2003 r. Nr 111, poz. 1061, Nr 121, poz. 1142, Nr 179, poz. 1750, Nr 199, poz. 1935 i Nr 228, poz. 2255, z 2004 r. Nr 25, poz. 219, Nr 69, poz. 626, Nr 93, poz. 889 i Nr 243, poz. 2426, z 2005 r. Nr 86, poz. 732, Nr 90, poz. 757, Nr 132, poz. 1109, Nr 163, poz. 1363, Nr 178, poz. 1479 i Nr 180, poz. 1493, z 2006 r. Nr 190, poz. 1409, Nr 218, poz. 1592 i Nr 226, poz. 1648, z 2007 r. Nr 89, poz. 589, Nr 123, poz. 850, Nr 124, poz. 859 i Nr 192, poz. 1378 oraz z 2008 r. Nr 90, poz. 560 i Nr 122, poz. 782.

UZASADNIENIE

1. Cele i zasadność nowelizacji

Zasadniczym celem projektowanej nowelizacji jest dostosowanie unormowań Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dotyczących stosunków między rodzicami i dziećmi do zmienionego, zwłaszcza w ostatnim piętnastoleciu, społecznego i prawnego kontekstu stosowania przepisów kodeksowych. W okresie ponadczterdziestoletniego obowiązywania Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego był jedenasty raz nowelizowany. Trzy nowelizacje (z 1995 r., 2000 r. i 2004 r.) bezpośrednio odnosiły się do tytułu II K.r.o. („Pokrewieństwo”). Nowela z 1995 r. zmodyfikowała kodeksową regulację przysposobienia; nowe brzmienie otrzymał dział II („Przysposobienie”) tytułu II K.r.o. („Pokrewieństwo”). Celem nowelizacji K.r.o. z 2000 r. było stworzenie prawnej podstawy wspierania rodziny naturalnej dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej albo skierowanego do placówki opiekuńczo-wychowawczej i zwiększenia szansy szybkiego powrotu dziecka do rodziców naturalnych (art. 109 § 4 K.r.o. i art. 579¹ K.p.c.), w przypadku zaś utrzymania się dysfunkcji i patologii rodziny naturalnej – otwarcie drogi do adopcji dziecka, skracającej jego pobyt w placówce opiekuńczo-wychowawczej (art. 111 § 1a K.r.o. i art. 579¹ K.p.c.). W nowelizacji z 2004 r. nowe brzmienie otrzymał art. 84 K.r.o. o sądowym ustaleniu ojcostwa, który stosownie do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 28. 04. 2003 r. (K 18/02, Dz. U. nr 83 poz. 772) przyznał legitymację czynną w procesie o ustalenie ojcostwa domniemanemu ojcu dziecka.

Pozostałe nowelizacje K.r.o. tylko „ubocznie” obejmowały przepisy normujące status prawny dziecka oraz stosunki między rodzicami i dziećmi, dostosowując treść tych unormowań do modyfikacji innych instytucji rodzinnoprawnych.

Potrzeba zmian unormowań K.r.o. odnoszących się do sytuacji prawnej dziecka i stosunków między rodzicami i dziećmi wynika z treści umów

międzynarodowych ratyfikowanych przez Polskę i z postanowień Konstytucji RP. Należy również uwzględnić postulaty de lege ferenda sformułowane zarówno w doktrynie prawa, jak i w judykaturze oraz w wystąpieniach Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka. Senacki projekt nowelizacji unormowań K.r.o. w zakresie władzy rodzicielskiej, wniesiony do Sejmu RP dnia 15 listopada 1995 r. (druk sejm. nr 1357), krytycznie oceniany w środowiskach prawniczych, został odrzucony przez Sejm już w pierwszym czytaniu (18 stycznia 1996 r.).

Prawo rodzinne pozostaje pod bezpośrednim wpływem panujących poglądów moralnych i religijnych oraz obyczajów. Między innymi dlatego cechą charakterystyczną prawa rodzinnego jest jego względna autonomia w ramach systemu prawa. Nawet istotne zmiany prawa rodzinnego mogą dokonywać się mimo niezmienności systemu gospodarczego i politycznego państwa, zaś przekształcenia stosunków gospodarczych, społecznych i politycznych nie muszą wywoływać zasadniczych zmian w prawie rodzinnym. Projektując nowelizacje przepisów prawa rodzinnego, zwłaszcza odnoszących się do niemajątkowych stosunków rodzinnych, trzeba zatem uwzględniać pierwiastek tradycji powszechnie występujący w stosunkach rodzinnych. Nie należy mechanicznie kopiować obcych wzorców prawnych i zalecanych standardów międzynarodowych albo narzucać apriorycznie sformułowanych wzorców zachowań jako rzekomo bardziej nowoczesnych niż te, które zyskały powszechną społeczną akceptację.

W celu utrzymania wewnętrznej spójności unormowań nowelizowanego obszaru stosunków prawnych, zakresem projektowanej nowelizacji zostały objęte przepisy odnoszące się do pochodzenia dziecka, władzy rodzicielskiej, kontaktów rodziców i dzieci, stosunków alimentacyjnych między rodzicami i dziećmi, zastępczej pieczy nad dzieckiem.

Projekt zawiera ponadto propozycje zmian przepisów K.r.o., K.c. i K.p.c., które polegają na uzupełnieniu lub juredykcyjnej korekcie unormowań przyjętych w ramach poprzednich nowelizacji, a mianowicie – z 1998 r. w sprawie małżeństwa konkordatowego (art. 8 § 3 K.r.o.), albo mają na celu niezbędne dostosowanie obowiązujących przepisów do poprzednich

nowelizacji K.c. albo K.p.c. (art. 680¹ K.c. oraz art. 17 pkt 4, art. 451 i 452 K.p.c.).

2. Pokrewieństwo i powinowactwo – definicje ustawowe; ustalenie i zaprzeczenie macierzyństwa

K.r.o. należy uzupełnić przepisami, które choćby tylko przez wzgląd na poprawność legislacji powinny znajdować się w kodeksie. Tytuł II K.r.o. („Pokrewieństwo”) nie zawiera mianowicie unormowania, które określałoby pokrewieństwo i stanowiłoby podstawę ustalania linii oraz stopni pokrewieństwa. K.r.o. nie normuje przesłanek ustalenia i zaprzeczenia macierzyństwa oraz legitymacji procesowej w takich sprawach. Orzecznictwo radzi sobie z tą luką, ale fakt ten nie zmienia negatywnej oceny stanu kodeksowej regulacji, nieobejmującej ustalenia i zaprzeczenia macierzyństwa. Ustalenie macierzyństwa ma podstawowe znaczenie dla ustalenia stanu cywilnego dziecka, a dostępność (choćby prawnie nienormowana) technik wspomaganą medycznie prokreacji ludzkiej podważa uniwersalność twierdzenia ujmowanego tradycyjnie w formułę paremii mater semper certa est. W szczególności, wobec braku prawnej regulacji, sporne staje się macierzyństwo w sytuacji, gdy jedna kobieta dziecko urodziła (tzw. macierzyństwo biologiczne, zastępcze), a od drugiej dziecko „pochodzi” genetycznie (tzw. macierzyństwo genetyczne).

3. Uznanie ojcostwa

Współcześnie możliwe jest pewne ustalenie, na podstawie badania genetycznego, pochodzenia dziecka od rodziców. Możliwość taka nie występowała w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku, kiedy tworzono Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Już z tej przyczyny zasadą powinno być obecnie oparcie prawnego stosunku rodzicielskiego (macierzyństwa, ojcostwa) na rzeczywistym związku biologicznym między dzieckiem a matką i ojcem. W sytuacjach typowych nie jest jednak celowe (z przyczyn społecznych, ekonomicznych, organizacyjnych) weryfikowanie istnienia biologicznej więzi pokrewieństwa w każdym przypadku, w szczególności jeżeli prawdopodobieństwo jej istnienia jest bardzo wysokie, graniczące z pewnością. Dobrowolność przyjęcia wobec

pozamałżeńskiego dziecka całokształtu obowiązków i uprawnień, wynikających z prawnego stosunku rodzicielskiego, stwarza domniemanie, że – w sytuacjach typowych – motywem działania mężczyzny przyjmującego te obowiązki wobec dziecka, którego nie urodziła jego żona, jest jego związek genetyczny z dzieckiem. Dlatego, obok ustalenia ojcostwa przez sąd, dopuszcza się dobrowolne ustalenie prawnego stosunku ojcostwa. Celowe jest jednak sformułowanie takich przesłanek jego skuteczności, które – na tyle, na ile jest to możliwe bez rutynowego sprawdzenia, czy występują więzi genetyczne – w maksymalnym stopniu zapewniałyby ustalenie prawnego stosunku rodzicielskiego zgodnie z rzeczywistością. Zmiana koncepcji dobrowolnego ustalenia ojcostwa jest możliwa w związku z rozwojem nauk przyrodniczych (badania genetyczne) oraz pożądana w celu dostosowania stanu prawnego do standardów międzynarodowych i spełnienia oczekiwań społecznych.

W projekcie proponuje się zastąpienie dotychczasowej czynności prawnej uznania dziecka uznaniem ojcostwa. Uznanie ojcostwa w projekcie jest przyznaniem przez ojca przed wskazanym organem państwowym (kierownikiem urzędu stanu cywilnego, sądem opiekuńczym) faktu, że określone dziecko od niego pochodzi. Uznanie ojcostwa zostało potraktowane jako „akt wiedzy” obojga rodziców dziecka, przeświadczonych, że dziecko od nich pochodzi. Przesłanką konieczną prawnej doniosłości uznania ojcostwa jest potwierdzenie przez matkę dziecka pochodzenia dziecka od mężczyzny przyznającego ojcostwo. Oświadczenie matki potwierdzającej ojcostwo nie będzie więc (tak jak w obecnym stanie prawnym) jej „zgoda” na uznanie.

Konsekwencją traktowania uznania ojcostwa jako aktu wiedzy o pochodzeniu dziecka od określonych osób, współuczestniczących w czynnościach koniecznych do uznania ojcostwa, jest bezskuteczność uznania ojcostwa, jeżeli dziecko nie pochodzi od mężczyzny, który uznał ojcostwo. Zmiana koncepcji uznania proponowana w projekcie spowodowała odmienne od dotychczasowych kryteria oceny zdolności do uznania i wpływu na jego skuteczność osób trzecich (przedstawicieli ustawowych).

Przyjęto założenie, że uznanie może nastąpić wyłącznie wskutek osobistego działania mężczyzny, od którego dziecko pochodzi, i matki dziecka. Skoro uznanie jest stwierdzeniem faktu, może być dokonane tylko osobiście przez osoby, które mają wiedzę na jego temat. Konieczne jest jednak osiągnięcie pewnego stopnia dojrzałości intelektualnej i społecznej gwarantującej zdolność rozumienia znaczenia uznania ojcostwa jako instytucji o określonych, doniosłych skutkach prawnych. Przyjęto, że ukończenie szesnastego roku życia stwarza dodatnią prognozę w tym względzie (zob. art. 77 K.r.o. w proponowanym brzmieniu).

Osoba szesnastoletnia po trzech latach od uzyskania ograniczonej zdolności do czynności prawnych nabywa pewne doświadczenia w korzystaniu z niej. Dzięki realizacji obowiązku szkolnego i dłuższemu uczestnictwu w życiu społecznym ma większe możliwości podejmowania życiowych decyzji, w szczególności – co do uznania (potwierdzenia) ojcostwa. Warto przypomnieć, że kobieta, która ukończyła lat szesnaście, od dawna przez polskiego ustawodawcę jest uważana za wystarczająco dojrzałą, aby przyznać jej legitymację do wystąpienia z wnioskiem o zezwolenie jej przez sąd na zawarcie małżeństwa, gdy z okoliczności wynika, że będzie to zgodne z dobrem założonej rodziny (art. 10 K.r.o.).

Skuteczność oświadczenia o uznaniu ojcostwa nie powinna być uzależniona od zgody przedstawiciela ustawowego uznającego, skoro – bez jego zgody – matka lub ojciec mogą wystąpić o ustalenie pochodzenia lub zaprzeczenie pochodzenia swojego dziecka już wtedy, gdy mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych (z powodu ubezwłasnowolnienia częściowego albo małoletniości, pod warunkiem ukończenia 16 lat – zob. proponowany art. 453¹ K.p.c.). Należy też zważyć, że w niektórych przypadkach przedstawiciele ustawowi małoletniego ojca (najczęściej jego rodzice, a dziadkowie dziecka, którego uznanie ojcostwa dotyczy) mogliby, odmawiając zgody na uznanie ojcostwa, kierować się bardziej własnym interesem (chęć uniknięcia lub oddalenia w czasie realizacji obowiązku alimentacyjnego wobec wnuka) niż dobrem swojego syna i jego dziecka.

Nie powinni mieć uprawnienia do złożenia oświadczeń przyznających i potwierdzających ojcostwo rodzice dziecka, którzy zostali całkowicie ubezwłasnowolnieni lub zachodzą podstawy do takiego ubezwłasnowolnienia dlatego, że takie osoby nie są w stanie należycie chronić własnych interesów. Istnieje bowiem zagrożenie, że dokonywana przez nie ocena stanu faktycznego (także odnośnie do pochodzenia dziecka) mogłaby być mylna. Przyjęto natomiast założenie, że osoba ubezwłasnowolniona częściowo posiada wystarczające rozeznanie dla powzięcia przeświadczenia co do pochodzenia od rodziców dziecka, którego ojcostwo ma zostać ustalone wskutek uznania. Skoro uznanie jest, według projektu, aktem „wiedzy” – przyznaniem i potwierdzeniem ojcostwa – nie jest istotne, czy matce dziecka przysługuje władza rodzicielska nad nim (zob. art. 77 K.r.o. w projektowanym brzmieniu). Należy przypomnieć, że legitymacja czynna matki do żądania ustalenia ojcostwa przez sąd nie zależy od tego, czy matce przysługuje władza rodzicielska nad jej małoletnim dzieckiem (zob. też proponowany art. 453¹ K.p.c.).

Kierownik USC według projektowanych przepisów nie jest biernym odbiorcą oświadczeń składających się na uznanie ojcostwa, ponieważ ocenia dopuszczalność uznania, wyjaśnia zainteresowanym istotę uznania i różnicę między uznaniem a przysposobieniem (art. 73 § 2). Powinien upewnić się, czy osoby zamierzające złożyć oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa zrozumiały, że ich oświadczenia stanowią stwierdzenie faktu ojcostwa, który stanowi przesłankę konieczną dla uznania, a gdy ma wątpliwości co do pochodzenia dziecka od mężczyzny, ma obowiązek odmowy przyjęcia oświadczeń (art. 73 § 3). Powinno to skłonić zainteresowanych do przeprowadzenia badania genetycznego lub do odstąpienia od zamiaru uznania, gdy był on podjęty w złej wierze (w sytuacji gdy zainteresowani wiedzieli, że dziecko nie pochodzi od mężczyzny, który zamierzał złożyć oświadczenie, że jest ojcem dziecka).

Projekt ustawy ustanawia zakaz uznania ojcostwa po wszczęciu postępowania procesowego o ustalenie ojcostwa w celu wyeliminowania przypadków uznania w złej wierze (art. 72 § 2). Projekt nie przewiduje środka zaskarżenia, jeżeli organ uprawniony odmawia przyjęcia

oświadczeń koniecznych do uznania. Jeżeli jednak przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania odmówił zainteresowanym kierownik USC, to mogą oni zgłosić zamiar ich złożenia przed sądem opiekuńczym. Także odmowa przyjęcia oświadczeń przez sąd opiekuńczy nie zamyka drogi do ustalenia ojcostwa, gdyż zarówno matka dziecka, jak i domniemany ojciec mogą wszcząć proces o ustalenie ojcostwa.

4. Niedopuszczalność wzruszenia stanu cywilnego osoby zmarłej i wyjątki od tej zasady

W projekcie ustawy konsekwentnie wyklucza się wszczęcie przez kogokolwiek procesu o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia osoby zmarłej (zob. art. 61¹⁵ i art. 83 projektu oraz obecnie obowiązujące art. 71 i art. 84 § 1 zd. 2), z wyjątkiem prokuratora (art. 61¹⁶ i 86), który może wytoczyć wyłącznie powództwo o ustalenie macierzyństwa albo o ustalenie ojcostwa, jeżeli wymaga tego dobro dziecka lub ochrona interesu społecznego.

Stan cywilny (rodzinny) jest dobrem osobistym, którego kształtowanie powinno być pozostawione osobom najbardziej bezpośrednio i niemajątkowo zainteresowanym, chyba że nadrzędny interes społeczny wymagałby wyjątkowo interwencji prokuratora (zob. art. 61¹⁶ i 86). Projekt dopuszcza kontynuację przez zstępnych zmarłego wyłącznie procesów o ustalenie macierzyństwa wszczętych przez samą osobę najbardziej bezpośrednio zainteresowaną (zob. projektowane art. 61¹⁵ zd. 2 i art. 456 § 3 K.p.c.), tj. analogicznie jak w obecnie obowiązującej regulacji dotyczącej ustalenia ojcostwa (zob. art. 84 § 4 K.r.o. i art. 456 § 3 K.p.c.). Kontynuowanie natomiast procesu o zaprzeczenie pochodzenia dziecka po jego śmierci przez zstępnych tego dziecka mogłoby powodować brak ustalenia stanu cywilnego zarówno ich, jak i dziecka.

W projekcie uwzględnia się konsekwencje wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 lipca 2007 r. sygn. akt SK 61/06, tj. utratę mocy obowiązującej art. 76 K.r.o. z dniem ogłoszenia tego wyroku w Dzienniku Ustaw, co nastąpiło w dniu 26 lipca 2007 r. Derogacja powołanej normy oznacza dopuszczalność uznania dziecka po jego śmierci, niezależnie od

tego, czy dziecko pozostawiło zstępnych. Otwarcie nieograniczonej w czasie możliwości uznania dziecka po śmierci nie byłoby jednak pożądane ze względu na postulat stabilności stanu cywilnego oraz skutków majątkowych, które mogą powstać w wyniku dziedziczenia po dziecku. Dlatego też powołany wyrok zawiera in fine upoważnienie dla ustawodawcy do ustanowienia stosownych terminów, co zostało uczynione w projektowanym art. 76¹ § 2 K.r.o. Przepis ten uwzględnia także ogólną zasadę projektu, iż ustalić ojcostwo można tylko w stosunku do małoletniego, a zatem uznanie ojcostwa po śmierci dziecka może nastąpić tylko do momentu, w którym dziecko osiągnęłoby pełnoletność, gdyby żyło. Konsekwentnie – należy też dopuścić wyjątek od zasady art. 83 § 1 K.r.o., tj. możliwość ustalenia bezskuteczności uznania ojcostwa po śmierci dziecka. Prokurator może wnieść to powództwo bez ograniczenia terminem, a inne osoby legitymowane czynnie tylko do chwili, w której dziecko osiągnęłoby pełnoletność, gdyby żyło (konsekwentnie do zasady z art. 80 K.r.o.).

5. Nazwisko dziecka

Obowiązujące przepisy jako zasadę przyjmują, że dziecko pochodzące od męża matki (art. 88 § 1 K.r.o.) i dziecko pozamałżeńskie uznane przez ojca (art. 89 § 1 K.r.o.) nosi nazwisko ojca (chyba że zostały złożone zgodne oświadczenia bezpośrednio zainteresowanych, że dziecko będzie nosić nazwisko matki). Natomiast w przypadku sądowego ustalenia ojcostwa dziecko otrzymuje nazwisko ojca z mocy orzeczenia sądu tylko na swój wniosek lub na wniosek jego przedstawiciela ustawowego (art. 89 § 2 K.r.o.).

W dwóch pierwszych przypadkach wskazuje się niekiedy na faworyzowanie nazwiska ojca (zob. skierowane do Ministra Sprawiedliwości wystąpienie dnia z 10 grudnia 2004 r. Pełnomocnika Rządu ds. Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn). Natomiast przepis art. 89 § 2 K.r.o. w obecnym brzmieniu nie uwzględnia dokonanej w 2004 r. zmiany przepisu art. 84 K.r.o., polegającej na przyznaniu czynnej legitymacji w procesie o ustalenie ojcostwa także domniemanemu ojcu.

Wydaje się, że zapewnieniu jednakowego statusu matki i ojca dziecka, także tego, którego ojcostwo zostaje ustalone w wyroku sądowym, zwłaszcza kończącym proces wszczęty przez ojca, służyłoby przyjęcie zasady, zgodnie z którą w braku porozumienia rodziców dziecka co do jego nazwiska nosiłoby ono nazwisko złożone z nazwiska matki i dołączonego do niego nazwiska ojca.

6. Władza rodzicielska

A. Termin „władza rodzicielska” jest utrwalony w świadomości społecznej i nie wzbudza zastrzeżeń. Niekiedy proponuje się zastąpienie terminu i instytucji władzy rodzicielskiej terminem i instytucją „pieczy rodzicielskiej” (por. np. senacki projekt nowelizacji unormowań K.r.o. w zakresie władzy rodzicielskiej, wniesiony do Sejmu dnia 15 listopada 1995 r., druk sejm. nr 1357, krytycznie oceniany w środowiskach prawniczych i odrzucony przez Sejm już w pierwszym czytaniu). Rodzice powinni dysponować „władczymi” kompetencjami wobec osoby i majątku dziecka, które ze względu na stan swojego rozwoju fizycznego, psychicznego i intelektualnego, brak (lub skromny zasób) doświadczenia życiowego nie jest w stanie podejmować samodzielnie decyzji w sposób odpowiedni dla jego dobra. Władza rodzicielska nie wyklucza uwzględniania opinii dziecka lub współdecydowania o sprawach dziecka. Wątpliwe więc jest, czy zastąpienie terminu „władza” terminem „piecza” miałoby istotny „wychowawczy” wydźwięk. Nie można abstrahować od społecznych i obyczajowych realiów (rozchwianie systemu ocen i wartości, upadek i brak autorytetów moralnych w okresie przyspieszonych przemian społecznych i obyczajowych). Trzeba też zwrócić uwagę na „władcze” działanie rodziców w stosunkach z osobami trzecimi przy reprezentowaniu dziecka i załatwianiu jego spraw w ramach przysługującej im autonomii w sprawowaniu władzy rodzicielskiej. Terminy „piecza”, „odpowiedzialność rodzicielska” eksponują nadmiernie tylko niektóre aspekty kompleksu praw i obowiązków składających się na sytuację prawną rodziców w relacji do dziecka i osób trzecich. Proponowany w rekomendacji Rady Europy nr R(84)4

w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej zakres znaczeniowy terminu „odpowiedzialność rodzicielska” obejmuje poza tym wszelkie prawa i obowiązki rodzicielskie, także te, które wg K.r.o. elementem władzy rodzicielskiej nie są (obowiązek alimentacyjny, prawo do osobistej styczności z dzieckiem).

Termin „władza rodzicielska” jest określeniem adekwatnym do roli rodziców w sferze wychowywania dziecka w relacji do innych podmiotów. Art. 48 Konstytucji zapewnia rodzicom pierwszeństwo w podejmowaniu wobec dziecka działań wychowawczych. Jak się wydaje, termin „władza rodzicielska” lepiej odzwierciedla przysługującą rodzicom autonomię wykonywania ich praw i obowiązków. Władza z natury swej jest autonomiczna, piecza – niekoniecznie. Osoby starsze dzięki nabytemu doświadczeniu życiowemu z natury rzeczy są predestynowane do kierowania osobami młodszymi, niemającymi wystarczającego doświadczenia życiowego, i podejmowania w ich interesie decyzji „władczych”, które na cywilnoprawnej płaszczyźnie stosunków między rodzicami i dziećmi znajdują wyraz w składaniu oświadczeń woli i dokonywaniu czynności za dziecko i w jego imieniu. Projekt zachowuje wymóg posłuszeństwa ze strony dziecka, z zaakcentowaniem jednak rosnącej samodzielności dorastających dzieci w podejmowaniu decyzji i składaniu oświadczeń woli (zob. projektowane brzmienie art. 95 § 2 K.r.o.). W projekcie został położony nacisk na zapewnienie racjonalnego partnerstwa rodziców i dzieci towarzyszącego władzy rodzicielskiej. Rodzice mianowicie przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka powinni je wysłuchać, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala, oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia (art. 95 § 4 K.r.o.). Dziecko zaś w sprawach, w których może samodzielnie podejmować decyzje i składać oświadczenia woli (posiadając ograniczoną zdolność do czynności prawnych), powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra (art. 95 § 2 K.r.o.).

- B. Działania rodziców w różnych sferach przysługującej im władzy rodzicielskiej, a przede wszystkim w ramach pieczy nad osobą dziecka i jego reprezentowania, powinny być podejmowane z poszanowaniem godności i praw dziecka (zob. projektowane brzmienie art. 95 § 1 K.r.o.), a osobiste relacje dzieci i rodziców powinny być oparte na wzajemnym szacunku (zob. projektowane brzmienie art. 87 K.r.o.). Wyrażne sformułowanie w przepisach K.r.o. proponowanych nakazów będzie miało nie tylko walor perswazyjny i wychowawczy, lecz także normatywny. Aczkolwiek nakazy, o których mowa, nie nadają się do bezpośredniego egzekwowania, to ocena ich przestrzegania może wpływać na ocenę wykonywania praw we wzajemnych stosunkach rodziców i dzieci (choćby przez pryzmat konstrukcji nadużycia prawa), a nakaz poszanowania godności dziecka będzie stanowił jedno z wyodrębnionych kryteriów oceny prawidłowości wykonywania władzy rodzicielskiej.
- C. Projekt przewiduje zapewnienie rodzicom niemającym pełnej zdolności prawnej uprawnienia do sprawowania bieżącej pieczy nad osobą dziecka i jego wychowania, chyba że sąd opiekuńczy ze względu na dobro dziecka postanowi inaczej (art. 96 § 2 K.r.o.). Projektowane unormowania usankcjonują częste przypadki faktycznego udziału rodziców dziecka niemających pełnej zdolności do czynności prawnych w sprawowaniu pieczy nad dzieckiem. Dotyczy to zwłaszcza małoletnich niezamężnych matek, a w szczególności tych, które mimo ukończonych szesnastu lat nie mogą obecnie sprawować prawnie usankcjonowanej pieczy nad dzieckiem w przeciwieństwie do rówieśniczek pozostających w związkach małżeńskich i posiadających dzięki zawarciu małżeństwa pełną zdolność do czynności prawnych i pełnię władzy rodzicielskiej. Proponowane przepisy tworzą zarazem, w interesie dziecka, podstawę do sądowych rozstrzygnięć, ograniczających lub wykluczających całkowicie udział rodziców, o których mowa, w sprawowaniu pieczy nad dzieckiem i jego wychowywaniu. Projektowane unormowania nie tworzą jednak ograniczonej władzy

rodzicielskiej, lecz prawną podstawę współdziałania rodziców niemających pełnej zdolności prawnej w wykonywaniu pieczy, wychowywaniu i reprezentacji dziecka przez drugiego z rodziców, któremu przysługiwałaby władza rodzicielska, albo przez opiekuna dziecka (zob. też projektowany art. 158 i jego uzasadnienie).

- D. Przyznanie mężczyźnie legitymacji do wytoczenia powództwa o ustalenie ojcostwa (art. 84 K.r.o.) skłania do zmiany art. 93 § 2 K.r.o. Po nowelizacji art. 84 K.r.o. w procesie o ustalenie pochodzenia dziecka zarówno matka dziecka, jak i domniemany ojciec mogą występować w charakterze powoda albo pozwanego. Wydaje się więc, że należy w punkcie początkowym w nowej regulacji przyjąć nabycie władzy rodzicielskiej *ex lege* przez matkę i ojca, zarówno w razie sądowego ustalenia ojcostwa, jak i macierzyństwa. W wyroku ustalającym pochodzenie dziecka sąd mógłby jednak orzec o zawieszeniu, ograniczeniu lub pozbawieniu władzy rodzicielskiej jednego lub obojga rodziców (przepisy art. 107, 109, 110 i 111 K.r.o. byłyby stosowane odpowiednio). Obecnie przepis art. 93 § 2 K.r.o. tworzy tylko alternatywę, a mianowicie – albo całkowity brak władzy rodzicielskiej, albo pełnia takiej władzy ojca, którego ojcostwo zostało ustalone w wyroku sądowym. Dzięki natomiast proponowanemu unormowaniu – w interesie dziecka i jego rodziców – już w wyroku ustalającym pochodzenie dziecka, zwłaszcza ojcostwo, sąd mógłby działać elastycznie, modyfikując ewentualnie władzę rodzicielską w sposób odpowiedni do każdego indywidualnego przypadku, także w razie ustalenia macierzyństwa. Proponowanej zmiany brzmienia art. 93 § 2 K.r.o. nie wymusza natomiast postanowienie przepisu art. 48 ust. 2 Konstytucji, głoszące, że „ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu”. Gwarancyjną ochroną konstytucyjną zostały bowiem objęte prawa, które już istnieją, albowiem Konstytucja stanowi wyraźnie o pozbawieniu lub ograniczeniu praw rodzicielskich. W wyroku z dnia 28 kwietnia 2003 r. (K18/02) TK zwrócił więc uwagę, że ustalenie

pochodzenia dziecka nie musi prowadzić automatycznie do nabycia przez rodziców władzy rodzicielskiej (uzasadnienie wyroku, pkt C).

- E. Zarządzanie majątkiem dziecka jest atrybutem władzy rodzicielskiej, ale podlegającym ograniczeniu w sferze czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu (art. 101 § 3 K.r.o.), wyłączeniu w następstwie oświadczenia spadkodawcy lub darczyńcy, dokonujących przysporzenia na rzecz dziecka (art. 102 K.r.o.) albo na mocy orzeczenia sądu (art. 109 K.r.o.).

Ponieważ stosowanie art. 101 K.r.o., który dotyczy zarządu majątkiem dziecka, nie nastręcza sądom trudności, należy zachować go w niezmienionej postaci. Taksatywne wyliczenie czynności zarządu majątkiem dziecka, które wymagałyby zezwolenia sądu, mogłoby spetryfikować katalog czynności w sposób nieodpowiadający zmieniającym się dynamicznie stosunkom gospodarczym i społecznym. Dla zarządu majątkiem dziecka nie jest odpowiedni wzorzec zarządu majątkiem wspólnym małżonków (art. 36 i 37 K.r.o.), oderwany od zróżnicowania czynności zarządu na dwie kategorie i obejmujący katalog zamknięty czynności wymagających działania obojga małżonków (art. 37 K.r.o.). Małżonkowie bowiem oboje uczestniczą w zarządzie, mają możliwość skutecznej kontroli swoich poczynań (art. 36¹ i 40 K.r.o.). Dziecko zaś samo nie uczestniczy (poza sytuacjami wskazanymi w art. 20 – 22 K.c.) w zarządzie swoim majątkiem, a czynnik szybkości obrotu nie odgrywa takiej roli, jak w zarządzie majątkiem małżonków. W przypadku, o którym mowa, najistotniejsze jest dobro dziecka, jego interes majątkowy. Sąd więc in casu powinien rozstrzygać w razie wątpliwości co do charakteru czynności zarządu majątkiem dziecka i wypowiedać się w kwestii dopuszczalności jej dokonania przez rodziców dziecka.

Ponieważ znaczny majątek dziecka nie jest obecnie rzadkością (źródłem majątku dziecka są najczęściej darowizna i dziedziczenie, a sporadycznie – realizacja roszczeń odszkodowawczych i wygrane w grach losowych), należy – w interesie dziecka – stworzyć podstawę formułowania przez sąd adresowanego do obojga rodziców nakazu

sporządzenia inwentarza majątku dziecka i informowania o ważniejszych zmianach w majątku dziecka. W celu zaś ułatwienia wykonywania zarządu majątkiem dziecka, zwłaszcza o znacznej wartości oraz zróżnicowanym składzie, i zarazem w celu zabezpieczenia majątku przed nieuzasadnionym jego uszczupleniem w dłuższym okresie przez drobne nawet czynności zwykłego zarządu należy zaproponować przyznanie sądowi opiekuńczemu kompetencji do określenia rocznego limitu rozporządzeń dotyczących ruchomości, pieniędzy i papierów wartościowych (zob. projektowane brzmienie art. 104 K.r.o.), z uwzględnieniem dopuszczalności dysponowania czystym dochodem z majątku dziecka w sposób określony w ustawie (art. 103 K.r.o.).

- F. Ponieważ w praktyce orzeczniczej dość powszechna jest tendencja do pozostawiania rodzicom pozostającym w rozłączeniu pełnej władzy rodzicielskiej bez należytego zbadania rzeczywistych możliwości zgodnego jej wykonywania w sposób odpowiadający dobru dziecka, proponuje się – w nawiązaniu do postulatów w tej sprawie formułowanych w doktrynie (W. Stojanowska) – uwarunkowanie omawianych rozstrzygnięć przedstawieniem sądowi porozumienia rodziców o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywania z dzieckiem kontaktów. Koncepcja porozumienia rodziców nawiązuje do amerykańskiego wzorca tzw. „planu wychowawczego” będącego wynikiem negocjacji między rodzicami i dobrowolnego zobowiązania się przez nich przed sądem do określonego sposobu sprawowania władzy rodzicielskiej i utrzymywania z dzieckiem kontaktów. Analogiczny plan („porozumienie” wg projektu) sporządzają rodzice i przedstawiają sądowi do akceptacji. Pomocą rodzicom mogliby służyć pracownicy rodzinnych ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych, łącząc wsparcie z mediacją i terapią rodzinną.

Należy również sformułować zasadę, zgodnie z którą rodzeństwo powinno wychowywać się wspólnie, chyba że dobro dziecka wymaga innego rozstrzygnięcia (podobnie – w odniesieniu do pieczy zastępczej – zob. niżej pkt 7).

Zamieszczenie w K.r.o. podstawowej regulacji zastępczej pieczy nad dzieckiem ustabilizuje stan prawny w tym zakresie, zapobiegając doraźnym, częściowym i niespójnym zmianom przepisów pozakodeksowych, usytuowanych w sferze prawa publicznego. W rozdziale II tytułu II K.r.o. po oddziale 2 „Władza rodzicielska” można by umieścić oddział 3 „Zastępcza piecza nad dzieckiem”.

7. Kontakty z dzieckiem

Przepis art. 113 K.r.o. nie jest wystarczającą podstawą odpowiedniego dla dobra dziecka kształtowania zasad i zakresu osobistych kontaktów rodziców i dzieci. Należy więc stworzyć szerszą podstawę orzekania o osobistej styczności rodziców i dzieci, gdy wymaga tego dobro dziecka. Niezbędne jest unormowanie zasad i zakresu osobistej styczności dziecka oraz jego rodzeństwa, dziadków, powinowatych w linii prostej oraz innych osób, które przez dłuższy czas sprawowały pieczę nad dzieckiem. Ze względu na to, że prawo do kontaktów z dzieckiem nie stanowi elementu władzy rodzicielskiej, jego unormowanie zostało zamieszczone w odrębnym oddziale 3 rozdziału II („Stosunki między rodzicami i dziećmi”) tytułu II („Pokrewieństwo”).

Uwzględniając dominujące zapatrywanie doktryny i orzecznictwa, ujęto kontakty z dzieckiem jako atrybut niezależny od władzy rodzicielskiej, ale należący do „praw rodzicielskich” wskazanych w art. 48 ust. 2 Konstytucji RP. Kontakty te powinny stanowić przedmiot nie tylko prawa, ale i obowiązku rodziców, co z kolei jest w pełni zgodne z charakterem władzy rodzicielskiej i powinno ułatwiać stosowanie prawa dotyczącego kontaktów, jako instytucji zbliżonej w miarę możliwości swoim charakterem do instytucji władzy rodzicielskiej, która także stanowi prawo i obowiązek. Utrzymywanie kontaktów z dzieckiem projekt nowelizacji ujmuje także jako prawo i obowiązek dziecka. Takie podejście odpowiada postanowieniom art. 9 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka, który stanowi, że dziecko ma prawo do utrzymywania regularnych stosunków osobistych i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców z wyjątkiem przypadków, gdy jest to sprzeczne z najlepiej pojętym interesem dziecka. Projekt nowelizacji

uwzględnia również art. 10 tej Konwencji, stanowiący, że dziecko, którego rodzice przebywają w różnych państwach, będzie miało prawo do utrzymywania regularnych (z wyjątkiem okoliczności nadzwyczajnych), osobistych stosunków i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców. Projekt bierze pod uwagę także treść Konwencji w sprawie kontaktów z dziećmi, przyjętej przez państwa członkowskie Rady Europy w Wilnie w maju 2002 r.

8. Obowiązek alimentacyjny

Współczesna rodzina pełni funkcję ekonomiczno-zabezpieczającą przede wszystkim w ramach rodziny dwupokoleniowej (tzw. rodziny małej) skupiającej rodziców i dzieci. W Polsce nadal jednak są żywe więzi z rodziną pochodzenia, w tym z rodzeństwem, i to zjawisko jest godne aprobaty. Krąg osób uprawnionych i zobowiązanych do alimentacji obejmujący krewnych w linii prostej i rodzeństwo uwzględnia polską obyczajowość i poczucie tzw. solidarności rodzinnej. Trafnie ujmuje ustawodawca obowiązek alimentacyjny między rodzeństwem, zaliczającym się do rodziny pochodzenia (termin socjologiczny), jako obowiązek słabszy, ponieważ zobowiązany względem brata (siostry) może uchylić się od świadczeń, gdyby powodowały one nadmierny uszczerbek dla niego lub jego najbliższej rodziny. Chodzi tu zwłaszcza o rodzinę założoną przez zawarcie małżeństwa. W razie zbiegu obowiązku alimentacyjnego względem małżonka i dziecka oraz obowiązku względem rodzeństwa pierwszeństwo ma obowiązek z art. 27 i 133 K.r.o.

Należy utrzymać obowiązek alimentacyjny między pasierbem oraz ojczymem lub macochą, ponieważ dotyczy on dość częstego zjawiska, tzw. rodziny zrekonstruowanej. Również i w tym przypadku w polskim społeczeństwie aprobuje się spełnianie roli rodzicielskiej przez małżonka ojca lub matki dziecka, zwłaszcza względem dziecka małego.

Pożądanym jest jednoznaczne unormowanie odmowy wykonania obowiązku alimentacyjnego ze względu na sprzeczność z zasadami współżycia społecznego żądania alimentów (zob. projektowany art. 144¹ K.r.o.). Rozwiązanie zagadnienia nadużycia prawa podmiotowego przez

żądającego świadczeń alimentacyjnych ewoluowało od całkowitej odmowy przyjęcia takiego zarzutu (S. Grzybowski, J. Gwiazdomorski) do jego wyraźnej akceptacji w razie szczególnie nagannego zachowania się uprawnionego względem zobowiązanego, a także zawinionego, lekceważącego zachowania uprawnionego uniemożliwiającego utrzymanie się własnymi siłami (T. Smyczyński, Wytyczne SN w sprawach o alimenty, OSNCP 1988, poz. 42). Możliwość uchylecia się od świadczeń alimentacyjnych z powołaniem się na sprzeczność żądania z zasadami współżycia społecznego odpowiada poczuciu sprawiedliwości i nie jest instrumentem odpłaty za naganne zachowanie się uprawnionego. Odpowiednie rozwiązanie normatywne istnieje w ustawodawstwie wielu państw (Niemcy, Francja, Litwa, Rosja, Estonia). Chroni się w ten sposób również uzasadniony interes zobowiązanego i środki jego utrzymania przed żądaniem niezasługującym na ochronę.

Istnieje wyraźna potrzeba osłabienia obowiązku alimentacyjnego rodziców względem dziecka pełnoletniego, ponieważ rodzice, nie mając wpływu na postawę życiową dziecka, nie powinni być obciążeni zbyt długo obowiązkiem alimentacyjnym, z uszczerbkiem dla swojego utrzymania. Ponadto możliwość żądania alimentów od rodziców przez pełnoletnie dziecko, mimo braku własnych starań o uzyskanie samodzielności, „usprawiedliwia” naganną postawę dziecka, tworzy złe wzorce zachowania i jest etycznie nieusprawiedliwione (zob. projektowany art. 133 § 2 K.r.o.).

Ponieważ wątpliwości wzbudza zagadnienie wpływu świadczeń socjalnych na istnienie i zakres obowiązku alimentacyjnego członków rodziny, należy tę zależność jednoznacznie unormować (zob. projektowany art. 135 § 3 K.r.o.).

W interesie stron stosunków alimentacyjnych kwestia zasadności żądania alimentów za czas miniony powinna być jednoznacznie unormowana, z uwzględnieniem tzw. kapitalizacji renty alimentacyjnej (zob. projektowany art. 137 § 2 K.r.o.). W przepisie tym przewiduje się w uzasadnionych wypadkach możliwość rozłożenia skapitalizowanego świadczenia na raty. Celowo pominięto wymaganie, aby wypadki te były szczególnie uzasadnione, czego wymagałoby stosowanie ogólnej normy o rozkładaniu na raty zasądzzonego świadczenia (art. 320 K.p.c.).

9. Opieka

Przepisy K.r.o. o opiece wymagają zarówno zmian dostosowujących je do powiązanych z nimi i zmienionych lub zmienianych obecnie przepisów kodeksu i innych ustaw, jak i częściowej zmiany obecnego modelu opieki. W szczególności ze względu na zmiany prawa karnego konieczne jest nadanie nowego brzmienia przepisowi art. 148 K.r.o., który ustanawia bezwzględnie wiążące sąd opiekuńczy wyłączenia określonych osób od sprawowania opieki. Kodeks karny z 1997 r. nie przewiduje bowiem orzekania tzw. kar dodatkowych, które mogły być orzekane na podstawie przepisów wcześniej obowiązujących, a w szczególności kary pozbawienia praw rodzicielskich lub praw opiekuńczych, lecz ustanawia katalog tzw. środków karnych. Orzeczenie niektórych środków karnych powinno bezwzględnie dyskwalifikować jako kandydata na opiekuna osobę, wobec której środek karny został orzeczony. Należy także wyłączyć z kręgu potencjalnych kandydatów na opiekunów małoletnich osoby, które dopuściły się przestępstwa na szkodę małoletniego, zwłaszcza przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności lub przestępstwa z użyciem przemocy albo zostały pozbawione lub są pozbawione władzy rodzicielskiej.

Trzeba rozważyć wprowadzenie ogólnej zasady wynagradzania opiekuna. Niechęć do podejmowania obowiązków opiekuna (w szczególności – wobec osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej) jest powodowana zarówno obawami przed niepodołaniem obowiązków sprawowania pieczy i zarządu sprawami majątkowymi podopiecznego, jak i obawą przed poniesieniem kosztów sprawowania objętej funkcji, mimo ustawowej regulacji dochodzenia zwrotu poniesionych nakładów i wydatków (art. 163 K.r.o.) oraz czasochłonnością funkcji opiekuna lub kuratora. Zasada sprawowania opieki (uznanej za obywatelską powinność) bez wynagrodzenia, z wyjątkiem dotyczącym znacznego nakładu pracy na zarząd majątkiem podopiecznego (art. 162 § 2 K.r.o.), jest kwestionowana. Także bowiem osobiste starania o osobę podopiecznego i piecza nad nim wymagają często znacznego poświęcenia własnego czasu kosztem pracy zarobkowej lub odpoczynku. Takie ukształtowanie i uzasadnienie

nieodpłatności sprawowania opieki jest słusznie kwestionowane (zob. J. Strzebińczyk, w: System prawa prywatnego, T. 12, pr. zbior., Warszawa 2003, s. 793; L. Kociucki, Opieka nad małoletnim, Warszawa 1993, s. 168-169; M. Andrzejewski, Prawo rodzinne i opiekuńcze, Warszawa 2004, s. 214; S. Kalus, w: H. Ciepła, B. Czech, T. Domińczyk, S. Kalus, K. Piasecki, M. Sychowicz: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2006, s. 896). W projekcie wprowadzono rozwiązanie pozwalające na przyznanie w wyjątkowych wypadkach wynagrodzenia za sprawowanie opieki ze środków publicznych. Zadaniem opiekuna jest nie tylko piecza nad majątkiem, ale i osobą podlegającą opiece. Zdarza się, że podopieczny nie ma majątku, a mimo to sprawowanie pieczy nad jego osobą często wymaga poświęcenia czasu kosztem pracy zarobkowej lub odpoczynku. Godzi się, aby i w tych wypadkach trud osoby sprawującej pieczę nie pozostawał bez wynagrodzenia.

Obliczanie terminu doręczenia przez duchownego zaświadczenia do USC

Art. 8 § 3. Propozycja obliczania 5-dniowego terminu przewidzianego dla przekazania przez duchownego do USC zaświadczenia o złożeniu przez nupturientów oświadczeń o zawarciu małżeństwa w rozumieniu prawa polskiego bez uwzględnienia dni uznanych ustawowo za wolne od pracy powinna ułatwić zachowanie krótkiego terminu, gdyż w większości przypadków małżeństwa w formie wyznaniowej zawierane są w dniu poprzedzającym dzień wolny od pracy lub kilka dni wolnych od pracy (okres świąteczny).

Uchylenie art. 26 i przeniesienie jego treści do nowego przepisu

Art. 26. Uchylenie art. 26 K.r.o. jest spowodowane przeniesieniem jego treści do proponowanego art. 61⁸ w przepisach ogólnych nowego działu I tytułu II, który będzie oznaczony jako „Pokrewieństwo i powinowactwo”.

Orzekanie w wyroku rozwodowym o władzy rodzicielskiej i kontaktach z dzieckiem

Art. 58. Obligatoryjna część wyroku rozwodowego zostaje rozszerzona na orzekanie o kontaktach z dzieckiem w związku z nową koncepcją ich unormowania i kształtowania, przyjętą w projekcie. Ponadto stworzona zostaje podstawa do uwzględnienia przez sąd porozumienia małżonków o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej, jeżeli będzie ono zgodne z dobrem dziecka („plan wychowawczy” – zob. cz. 6.F). Proponowany jest nowy § 1a kompleksowo określający zasady kształtowania władzy rodzicielskiej rozwiedzionych małżonków. Pozostawiona zostaje mianowicie treść zd. 2 obecnego § 1 art. 58 (powierzenie władzy rodzicielskiej jednemu z małżonków z jednoczesnym ograniczeniem jej w odniesieniu do drugiego małżonka) oraz dodane postanowienie uzależniające powierzenie władzy rodzicielskiej obojgu małżonkom od przedstawienia zgodnego z dobrem dziecka porozumienia o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej, jeżeli zasadnie można oczekiwać ich współdziałania w sprawach dziecka; por. też uwagi dotyczące proponowanego nowego brzmienia art. 107 K.r.o.

Definicje ustawowe pokrewieństwa i powinowactwa

Art. 61⁷. Proponuje się wprowadzenie do K.r.o. definicji ustawowej pokrewieństwa. Proponowana definicja jest stylistycznie zmodyfikowaną wersją definicji pokrewieństwa zawartej w art. 1 Prawa rodzinnego z 1946 r. (dekret z dnia 22 stycznia 1946 r.; Dz. U. Nr 6, poz. 52), do której nawiązuje się przy ustalaniu pokrewieństwa w obecnym stanie braku definicji legalnej.

Art. 61⁸. Definicja powinowactwa została przeniesiona z art. 26 K.r.o., który zostanie uchylony. Proponowany § 2 wyjaśnia sposób oznaczania linii i stopnia powinowactwa.

Ustalenie i zaprzeczenie macierzyństwa

Art. 61⁹. Brak bezpośredniej regulacji kwestii macierzyństwa wynika z istniejącej na ogół pewności tego stosunku prawnego opartego na fakcie urodzenia. Tę pewność osłabiają coraz bardziej możliwości współczesnej medycyny pozwalające na zapłodnienie i poczęcie dziecka z pominięciem

obcowania cielesnego pary ludzkiej, a w szczególności przez zapłodnienie poza organizmem kobiety i donoszenie ciąży przez inną kobietę niż dawczyni gamet użytych w medycznym zabiegu zapłodnienia (tzw. macierzyństwo zastępcze). Może pojawić się spór, która z kobiet jest matką dziecka. Powszechny jest pogląd, według którego macierzyństwo prawne przypisuje się kobiecie, która dziecko urodziła. Ratyfikowana przez Polskę Europejska konwencja o statusie prawnym dziecka pozamałżeńskiego z 1975 r. wyraźnie stanowi (art. 2), że pochodzenie dziecka pozamałżeńskiego od matki ustala się wyłącznie na podstawie faktu urodzenia.

Jednakże w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym oraz w Prawie o aktach stanu cywilnego (P.a.s.c.) nie ma wyraźnej odpowiedzi na pytanie, kto jest matką dziecka. Przepisy Prawa o aktach stanu cywilnego (dalej w skrócie P.a.s.c.) dotyczą tylko technicznych kwestii, tj. treści aktu urodzenia, wskazują termin i osoby zobowiązane do zgłoszenia urodzenia (art. 38 – 52 P.a.s.c.). Sam akt urodzenia sporządza się na podstawie zaświadczenia wystawionego przez lekarza lub zakład służby zdrowia (art. 40 ust. 1 P.a.s.c.). Staje się on wyłącznym dowodem zdarzeń w nim stwierdzonych, a więc także dowodem tego, że wskazana kobieta urodziła konkretne dziecko (art. 4 P.a.s.c.).

Pojawia się więc potrzeba jednoznacznego wskazania w przepisach K.r.o., kto jest matką dziecka, a więc także – podstawy sporządzenia aktu urodzenia i jego treści. Chodzi bowiem o to, aby z norm prawnych dotyczących ustalenia pochodzenia dziecka wynikało *expressis verbis*, że macierzyństwo opiera się na fakcie urodzenia dziecka. Nadal jednak akt urodzenia będzie wyłącznym dowodem zgodności z prawdą tego zdarzenia, a podważenie jego zgodności z prawdą będzie możliwe tylko w postępowaniu sądowym (art. 4 P.a.s.c.).

Art. 61¹⁰. Jeżeli sporządzono akt urodzenia dziecka nieznanymi rodziców albo macierzyństwo kobiety wpisanej do aktu urodzenia zostało zaprzeczone, ustalenia macierzyństwa może domagać się dziecko i jego matka. Poza prokuratorem, którego legitymacja procesowa w sprawach

o ustalenie i zaprzeczenie macierzyństwa wynika z projektowanego art. 61¹⁶, powództwo o ustalenie stosunku prawnego macierzyństwa może wytoczyć tylko osoba, której ten stosunek prawny bezpośrednio dotyczy, tj. samo dziecko i jego matka. Nawet mąż matki, która urodziła dziecko w czasie trwania małżeństwa, nie ma legitymacji czynnej w tej sprawie, lecz powinien być o niej zawiadomiony (doręczenie odpisu pozwu), aby mógł wziąć w niej udział w charakterze interwenienta ubocznego. Stosowny przepis wprowadza się do Kodeksu postępowania cywilnego (art. 456¹ § 1). Brak legitymacji czynnej domniemanego ojca dziecka w sprawie o ustalenie macierzyństwa opiera się na przekonaniu, że ukształtowanie tej szczególnie osobistej i intymnej sfery życia kobiety w relacji matka – dziecko należy do jej wyłącznej decyzji. Dopiero w razie woli kobiety – matki pozytywnego ukształtowania stosunku prawnego macierzyństwa, domniemany ojciec dziecka może wpływać na rozstrzygnięcie sądowe w tej sprawie. W przeciwnym razie mężczyzna miałby możliwość kształtowania prawnego stosunku między matką a dzieckiem wbrew woli domniemanej matki, a zatem w sferze niedotyczącej jego osoby. Sytuacja prawna domniemanego ojca jest zjawiskiem wtórnym (pochodnym) względem macierzyństwa określonej kobiety.

Art. 61¹¹. Powództwo dziecka o ustalenie macierzyństwa nie jest ograniczone żadnym terminem, podobnie jak powództwo dziecka o ustalenie ojcostwa. Natomiast matka dziecka może wytoczyć powództwo o ustalenie macierzyństwa tylko do chwili osiągnięcia przez dziecko pełnoletności (podobne rozwiązanie dotyczy sądowego ustalenia ojcostwa na żądanie matki i domniemanego ojca – zob. art. 84 § 1 zd. 2 K.r.o).

Art. 61¹². Powództwo o zaprzeczenie macierzyństwa wchodzi w rachubę wtedy, gdy do aktu urodzenia dziecka wpisano jako matkę kobietę, która dziecka nie urodziła. Uprawnienie do wytoczenia powództwa mają osoby zainteresowane bezpośrednio i osobiście, a nie majątkowo. Oznacza to, że uprawnienie to nie przysługuje spadkobiercom którejkolwiek z osób legitymowanych do wniesienia powództwa ani osobie, której dziedziczenie

zależałoby od istnienia lub braku stosunku prawnego macierzyństwa. Legitymacja procesowa przysługuje zatem następującym osobom:

- 1) dziecku,
- 2) kobiecie wpisanej w akcie urodzenia jako jego matka,
- 3) kobiecie, która dziecko urodziła,
- 4) mężowi kobiety wpisanej w akcie urodzenia dziecka jako matka,
- 5) mężczyźnie, który uznał ojcostwo względem dziecka kobiety wpisanej do aktu urodzenia jako jego matka,
- 6) mężczyźnie, którego ojcostwo ustalono sądownie na tej podstawie, że obcował w okresie koncepcyjnym z kobietą wpisaną w akcie urodzenia jako jego matka,
- 7) prokuratorowi.

Art. 61¹³ – 61¹⁶. Z uwagi na potrzebę zapewnienia stabilizacji stanu cywilnego, możliwość wytoczenia powództwa o zaprzeczenie macierzyństwa powinna być ograniczona niezbyt długim terminem zawitym. Podobnie jak przy zaprzeczeniu ojcostwa, wyznacza się termin sześciu miesięcy zależnie od zdarzenia uzasadniającego rozpoczęcie biegu terminu. Dla matki dziecka, tj. kobiety, która je urodziła, jak również dla kobiety wpisanej w akcie urodzenia jako matka dziecka jest to dzień sporządzenia tego aktu. Od tej chwili powstaje przesłanka żądania zaprzeczenia macierzyństwa, a mianowicie sprzeczność między aktem urodzenia a rzeczywistym pochodzeniem dziecka. Natomiast dla mężczyzny, którego ojcostwo ustalono z uwzględnieniem macierzyństwa kobiety wpisanej jako matka w akcie urodzenia dziecka, termin do wytoczenia powództwa biegnie od chwili dowiedzenia się, że kobieta ta (żona, rzekoma matka dziecka pozamałżeńskiego) nie jest matką dziecka, ponieważ go nie urodziła. Prokurator w dochodzeniu zaprzeczenia macierzyństwa nie jest związany żadnym terminem (do śmierci dziecka).

Art. 61¹³ § 3. Proponuje się zamieszczenie przepisu, który zapewniłby ochronę osób legitymowanych czynnie – w razie ich ubezwłasnowolnienia

całkowitego lub istnienia podstaw do takiego ubezwłasnowolnienia – takiej, jaka w art. 64 i 65 dotyczących zaprzeczenia ojcostwa odnosi się do męża matki dziecka.

Zaprzeczenie ojcostwa

Art. 63. Dodane po przecinku zakończenie art. 63 wyraża przyjętą w projekcie zasadę dopuszczalności ustalania i zaprzeczania pochodzenia dziecka pełnoletniego tylko na jego żądanie, z wykluczeniem w tym zakresie kompetencji matki i domniemanego ojca.

Art. 67. Dostępność badań genetycznych, które umożliwiają zarówno pewne ustalenie, jak i pewne zaprzeczenie ojcostwa, uzasadnia propozycję przyjęcia w K.r.o. prostej i klarownej zasady, że zaprzeczenie ojcostwa może nastąpić tylko przez wykazanie, że mąż matki dziecka nie jest jego ojcem.

Art. 68. Proponowany przepis uwzględnia przyjętą w orzecznictwie SN i aprobowaną w doktrynie zasadę niedopuszczalności zaprzeczenia ojcostwa, jeżeli mąż matki dziecka wyraził zgodę na zapłodnienie żony z zastosowaniem metod medycznie wspomaganey prokreacji. Wobec wyraźnego ustawowego postanowienia, zbędne stałoby się dokonywanie oceny żądania zaprzeczenia ojcostwa w omawianym przypadku na podstawie art. 5 K.c.

Art. 69 § 3. Proponuje się zamieszczenie przepisu, który zapewniłby jednakowe traktowanie w odniesieniu do możliwości zaprzeczenia ojcostwa zarówno męża matki dziecka, jak i matki dziecka w razie ich ubezwłasnowolnienia całkowitego lub istnienia podstaw do takiego ubezwłasnowolnienia (odesłanie do art. 64 i 65, które odnoszą się do męża matki dziecka).

Art. 70 § 3. Propozycja uchylenia dotychczasowej treści § 3 art. 70 K.r.o. jest konsekwencją dopuszczalności zaprzeczenia ojcostwa wyłącznie przez wykazanie, że mąż matki dziecka nie jest jego ojcem (zob. art. 67 K.r.o. w proponowanym brzmieniu i por. obecny art. 68 K.r.o.,

którego treść zostanie całkowicie usunięta i zastąpiona nową, o innym zupełnie znaczeniu). Również w tym miejscu wprowadza się normę o zupełnie innym znaczeniu, a mianowicie konsekwentnie proponuje się również w odniesieniu do legitymacji czynnej dziecka zapewnienie ochrony w razie jego ubezwłasnowolnienia całkowitego lub istnienia podstaw do takiego ubezwłasnowolnienia takiej, jaka w art. 64 i 65 odnosi się do męża matki dziecka.

Uznanie ojcostwa

Art. 72 § 1. Zmiana art. 72 § 1 polega tylko na zmianie nazwy instytucji dobrowolnego, pozasądowego ustalenia ojcostwa z „uznanie dziecka” na „uznanie ojcostwa”. Istota dokonanej zmiany została uzasadniona w uwagach ogólnych (zob. cz. I.3).

Art. 72 § 2. Unormowanie zaproponowane w art. 72 § 2 ma na celu wyeliminowanie przypadków uznania w złej wierze mającego uniemożliwić ustalenie przez sąd ojcostwa zgodnie z „prawdą genetyczną” (co zostało już zasygnalizowane w uwagach ogólnych). Propozycja ta nawiązuje do koncepcji unormowania zawartego w art. 454¹ § 2 K.p.c.

Art. 73. W projektowanym brzmieniu zawiera nową konstrukcję uznania jako przyznania faktu pochodzenia dziecka od mężczyzny, który uznaje swoje ojcostwo. Potwierdzenie tego faktu przez matkę stwarza gwarancję zgodności uznania z rzeczywistością „biologiczną”. Kolejnym środkiem zwiększającym prawdopodobieństwo uznania ojcostwa przez ojca genetycznego są uprawnienia kierownika USC, który udziela informacji o istocie i skutkach uznania oraz może przyjąć tylko takie oświadczenia, które są dopuszczalne. Nie jest w szczególności dopuszczalne przyjęcie oświadczeń koniecznych do uznania, jeżeli wcześniej zostało ustalone pochodzenie dziecka od innego mężczyzny, które nie zostało skutecznie zakwestionowane. Kierownik USC odmówi przyjęcia oświadczeń, gdy zainteresowane ich złożeniem osoby nie osiągnęły wymaganego wieku lub ze względu na stan ich rozwoju albo zdrowia psychicznego budzi wątpliwość prawidłowości uznania.

Zgodnie z projektem osoby, których oświadczenia są konieczne do uznania ojcostwa, mogą zgłosić się w celu złożenia takich oświadczeń do USC lub do sądu opiekuńczego. W pierwszym wypadku, gdy kierownik USC odmówi przyjęcia koniecznych do uznania ojcostwa oświadczeń, zainteresowani będą mogli się jeszcze zwrócić do sądu opiekuńczego w celu złożenia tych oświadczeń (art. 581 § 2 K.p.c. w projektowanym brzmieniu).

Kierownik USC, o ile odmawia przyjęcia oświadczeń, powinien uczynić to w formie pisemnej z jednoczesnym podaniem przyczyny odmowy i uzasadnieniem zajętą stanowiska. Sąd opiekuńczy, do którego zwrócą się wówczas zainteresowani uznaniem ojcostwa, będzie więc de facto pełnić funkcję instancji „odwoławczej” od negatywnej decyzji kierownika USC.

Art. 74. W przypadku niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu osób, których uznanie ojcostwa dotyczy bezpośrednio i osobiście, stan prawny w porównaniu ze stanem dotychczasowym (art. 79 § 2 K.r.o.) ulega zmianie:

- 1) krąg osób, które znalazły się w sytuacji zagrożenia, jest poszerzony o matkę dziecka, natomiast z zakresu zastosowania tego przepisu wyłącza się zagrożenie dotyczące samego dziecka, skoro możliwe jest uznanie ojcostwa po śmierci dziecka;
- 2) szerszy jest krąg organów uprawnionych do przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa.

Poszerzenie możliwości uznania w „nadzwyczajnej”, a nie wyłącznie „zwykłej” formie (a więc przed kierownikiem USC, konsulem, sądem opiekuńczym), ma na celu ułatwienie uznania w sytuacjach szczególnie dramatycznych. Projekt uwzględnia stan bezpośredniego zagrożenia życia matki z uwagi na jej rolę przy uznaniu ojcostwa. Bez jej potwierdzenia, że ojcem dziecka jest mężczyzna, który stwierdza swoje ojcostwo, uznanie, wg projektu, nie jest możliwe.

Zgodnie z projektem oświadczenie o uznaniu może zostać przyjęte także przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starostę, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy, bowiem w niektórych przypadkach (zwłaszcza w małych miejscowościach) jedna z tych osób może być dla zainteresowanych bardziej dostępna od kierownika USC lub notariusza.

Wymienione podmioty powinny być zwykle dobrze znane w środowiskach lokalnych i cieszyć się wysokim zaufaniem społecznym. Przyjęcie oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa i właściwe ich udokumentowanie (protokół) nie powinno też im sprawić trudności, gdyż są to „osoby urzędowe”, które obecnie, w takim samym trybie jak proponowany dla oświadczeń składanych przy uznaniu ojcostwa, przyjmują inne doniosłe oświadczenia od osób fizycznych (por. art. 951 § 1 i 2 K.c.).

Projekt nakłada na podmioty, które przyjęły oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa, udokumentowane we wskazanej formie (akt notarialny, protokół), obowiązek niezwłocznego ich przesłania do Urzędu Stanu Cywilnego. Dzięki temu kierownik USC będzie mógł podjąć stosowne czynności należycie zabezpieczające interesy dziecka (wpis w jego akcie urodzenia).

Art. 75. Nadal będzie możliwe uznanie względem dziecka poczętego. Art. 75 § 2 K.r.o. w projektowanym brzmieniu rozstrzyga wątpliwą dotychczas kwestię ustalenia ojcostwa dziecka uznanego w okresie jego życia płodowego, przed zawarciem małżeństwa przez ciężarną matkę z innym mężczyzną niż ten, który dokonał uznania. Obecnie występuje bowiem w takiej sytuacji „zbieg” uznania dziecka z domniemaniem pochodzenia dziecka od męża matki. Przyjęcie założenia, że uznania ojcostwa może dokonać tylko taki mężczyzna, od którego dziecko pochodzi, przesądziło, że decydujące dla ustalenia stanu cywilnego dziecka jest jego uznanie przed urodzeniem, nie zaś domniemanie pochodzenia od męża matki.

Projekt przewiduje, że ojcostwo można uznać tylko przed osiągnięciem przez dziecko pełnoletności (art. 76¹ § 1 K.r.o. w projektowanym brzmieniu). Przepis ten realizuje ogólne założenie projektu, że po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności tylko ono (oraz prokurator na podstawie art. 86) powinno decydować, czy chce ustalenia swego pochodzenia. Ustalenie powinno nastąpić w trybie sądowego postępowania procesowego, dlatego że taki tryb w najpełniejszym stopniu służy realizacji zasady zgodności prawnego stosunku ojcostwa z ojcostwem genetycznym. Dziecko małoletnie rzadko ma zstępnych. Jeżeli się zdarzy, że osoba mająca dzieci umrze przed osiągnięciem pełnoletności, a wytoczyła powództwo o ustalenie swojego pochodzenia od ojca – proces o ustalenie ojcostwa będą mogli kontynuować jej zstępni (art. 84 § 4 K.r.o. nie ulega zmianie). Takie rozwiązanie jest wyrazem poszanowania woli osoby zmarłej co do ustalenia jej stanu cywilnego. Ustalenie pochodzenia osoby zmarłej od ojca ma bezpośredni wpływ na stan cywilny jej zstępnych. W sytuacji gdy pragną oni ustalenia tego stanu, wbrew woli zmarłego, celowe jest poddanie ich życzenia ocenie prokuratora, który może wytoczyć stosowne powództwo (art. 7 K.p.c. w związku z art. 86 K.r.o.).

Art. 76¹ § 2 K.r.o. wprowadza 6-miesięczny termin do uznania ojcostwa po śmierci dziecka, liczony od chwili dowiedzenia się mężczyzny o śmierci dziecka; uwzględnia także ogólną zasadę projektu, iż uznać ojcostwo można tylko w stosunku do małoletniego, a zatem uznanie po śmierci dziecka może nastąpić tylko do momentu, w którym dziecko osiągnęłoby pełnoletność, gdyby żyło.

Art. 77. Według projektowanego art. 77 oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa mogą złożyć osoby, które ukończyły szesnaście lat i nie istnieją podstawy do ich całkowitego ubezwłasnowolnienia. Niniejszy projekt przewiduje dla każdego z rodziców dziecka, którzy ukończyli szesnaście lat, mających ograniczoną zdolność do czynności prawnych, zdolność procesową do żądania ustalenia przez sąd ojcostwa (art. 453¹ K.p.c.). Szesnastoletnia matka lub szesnastoletni ojciec może więc

samodzielnie wnieść pozew o ustalenie ojcostwa. Sąd ustali ojcostwo, zmierzając do ustalenia „prawdy genetycznej”. Uznanie ojcostwa weryfikowane jest jedynie przez stanowisko matki dziecka. Mimo że według projektu jest tylko przyznaniem faktu, powinno być dokonywane przez osoby zdolne do zrozumienia istoty jego skutków prawnych. Ochrona interesów tych osób wymaga, aby osiągnęły pewien minimalny zasób doświadczeń w życiu społecznym. Wydaje się, że po ukończeniu 16. roku życia, w przypadkach typowych, osoby posiadające już dziecko są w stanie podjąć rozsądną decyzję dotyczącą uznania ojcostwa swojego dziecka, o ile stan ich rozwoju bądź zdrowia psychicznego nie odbiega na tyle od normy, że mogłoby być uzasadnione całkowite ubezwłasnowolnienie (por. art. 13 Kodeksu cywilnego, który stanowi, że „osoba, która ukończyła lat trzynaście, może być ubezwłasnowolniona całkowicie, jeżeli wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem”). Niemniej jednak dla zapewnienia szczególnej kontroli istnienia wskazanych przesłanek dopuszczalności złożenia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa w wypadku osób, które nie osiągnęły pełnoletności albo zostały częściowo ubezwłasnowolnione – oświadczenia te mogą być złożone tylko przed sądem opiekuńczym.

Art. 78. Projektowany przepis art. 78 jest wyrazem kompromisu między zasadą ustalenia ojcostwa zgodnie z „prawdą genetyczną” a zasadą ochrony dobra dziecka przez stabilizację ustalonego stanu cywilnego. Termin sześciomiesięczny na podjęcie decyzji przez mężczyznę, który uznał ojcostwo, czy powinno zostać zakwestionowane pochodzenie dziecka, jest wystarczający i jest stosowany w różnych przypadkach kwestionowania pochodzenia dziecka od rodziców. Istotne wydaje się podkreślenie, że bieg tego terminu rozpoczyna się od powzięcia przez mężczyznę, który uznał ojcostwo, wiadomości, że ojcem nie jest, nie zaś od innego zdarzenia. Aktualnie, zgodnie z art. 80 K.r.o., mężczyzna, który dziecko uznał, może żądać unieważnienia uznania z powodu wady swojego oświadczenia woli w ciągu roku od daty uznania, niezależnie od

tę, kiedy powstała rzeczywista możliwość wykrycia wady (np. błędu) lub powołania się na nią (np. stan strachu wywołanego bezprawną groźbą).

Dodatkowo mężczyzna, który uznał ojcostwo, jest chroniony, gdy ze względu na stan psychiczny nie był w stanie należycie zadbać o ochronę własnych interesów (odpowiednie stosowanie art. 64 i 65 K.r.o.)

Przed urodzeniem się dziecka niewątpliwe ustalenie jego pochodzenia od ojca nie jest możliwe. Poważne wątpliwości co do ojcostwa mężczyzna, który uznał nasciturusa (przy założeniu, że działał w dobrej wierze), może powziąć po urodzeniu się dziecka (dopiero wtedy jest możliwe ustalenie prawdopodobnej daty poczęcia, poznanie cech dziecka wykluczających jego pochodzenie od uznającego itp.). Dlatego termin do ustalenia bezskuteczności uznania nie może się rozpocząć przed urodzeniem się dziecka.

Art. 79. W myśl proponowanego art. 79, ze względu na rolę matki przy uznaniu ojcostwa oraz dążenie do realizacji ustalenia pochodzenia dziecka od ojca zgodnie z „prawdą genetyczną”, należy uznać, że matka, która mylnie uważała, że ojcem jej dziecka jest mężczyzna, który uznał ojcostwo, może w sześciomiesięcznym terminie od dowiedzenia się o tym zakwestionować uznanie. Termin ten ulega stosownemu wydłużeniu z uwagi na stan psychiczny matki (podwójne odesłanie: z art. 79 poprzez art. 78 § 2 do stosowania art. 64 i 65 K.r.o.).

Art. 80. Jest konsekwencją przyjętego w projekcie założenia, zgodnie z którym prawo do podejmowania działań zmierzających do ukształtowania stanu cywilnego w zakresie pochodzenia powinna mieć wyłącznie osoba zainteresowana, gdy osiągnęła pełnoletność, z zastrzeżeniem kompetencji prokuratora (zob. projektowane brzmienie art. 86 K.r.o.). W przypadkach szczególnie uzasadnionych potrzebą ochrony interesów mężczyzny, który uznał ojcostwo (matki, która potwierdziła ojcostwo uznającego), osoby te mogą zwrócić się do prokuratora o rozważenie celowości skorzystania przez niego z uprawnienia przewidzianego w art. 86 K.r.o.

Art. 81. Według art. 81 istota uprawnień w zakresie kwestionowania ojcostwa przez dziecko, którego dotyczy uznanie ojcostwa, nie ulega w zasadzie zmianie w porównaniu z obecnie obowiązującym unormowaniem. Wzmocnieniu ulega ochrona osoby, której dotyczy uznanie ojcostwa, przez nakazanie odpowiedniego stosowania art. 64 i 65 K.r.o.

Art. 82. Projektowany przepis art. 82 realizuje zasadę, że w procesie dotyczącym ustalania (kwestionowania) pochodzenia dziecka od rodzica w charakterze stron powinny występować wszystkie osoby bezpośrednio i osobiście zainteresowane wynikiem sprawy (dziecko, matka, ojciec). Śmierć mężczyzny, który uznał ojcostwo, nie zamyka drogi do stwierdzenia bezskuteczności uznania, gdy nie był on ojcem dziecka.

Art. 83. Projekt w art. 83 realizuje zasadę, że po śmierci dziecka nie jest dopuszczalne kwestionowanie jego stanu cywilnego (zob. art. 61¹⁵ projektu i 71 K.r.o.), z wyjątkiem uznania ojcostwa dokonanego po śmierci dziecka .

Art. 86. Proponowany art. 86 zachowuje materialnoprawną podstawę powództw prokuratora, których celem jest doprowadzenie do ustalenia stanu cywilnego zgodnie z „prawdą genetyczną”, w szczególności gdy nie mogą tego uczynić osoby bezpośrednio zainteresowane, z zastrzeżeniem jednak braku legitymacji do wzruszenia stanu cywilnego dziecka po jego śmierci, które nie dotyczy ustalenia bezskuteczności uznania ojcostwa dokonanego po śmierci dziecka.

W rozdziale: „Pochodzenie dziecka” nie zmieniono art. 62, 64 – 66, 69 § 1 i 2, 70 § 1 i 2, 71 i 84 – 85. Przytoczono ich dotychczasową treść ze względów redakcyjno-legislacyjnych. Dla zapewnienia przejrzystości projektu zdecydowano się przytoczyć treść całego zmienianego rozdziału w tytule II K.r.o.

Stosunki między rodzicami i dziećmi; przepisy ogólne

Art. 87. Zmiana brzmienia przepisu polega na wskazaniu dodatkowo powinności okazywania wzajemnego szacunku przez dzieci i rodziców.

Nazwisko dziecka

Art. 88. Wykluczenie oznak pozamałżeńskiego pochodzenia dziecka najlepiej zapewnione zostaje przez nadanie dziecku wspólnego nazwiska rodziców będących małżonkami, a ściślej – obejmując także pewne rzadkie przypadki, kiedy jednakowe nazwisko małżonków nie jest wspólnym nazwiskiem w rozumieniu art. 25 K.r.o. – nazwisko będące nazwiskiem obojga małżonków. W przypadku różnych nazwisk małżonków należy pozostawić im swobodę wyboru nazwiska dziecka. Zmierzając do wykluczenia oznak pozamałżeńskiego pochodzenia dziecka i zapewnienia równego statusu cywilnego obojga rodziców, należy przyjąć, że w braku porozumienia rodziców dziecko nosi nazwisko złożone z nazwiska matki i dołączonego nazwiska ojca. W omawianym przypadku trzeba przyjąć jednoznaczne określenie kolejności połączonych nazwisk, wykluczając w ten sposób dowolność łączenia członów złożonego nazwiska dziecka.

Ponieważ ukształtowanie nazwisk przyszłych małżonków wyznacza ramy kształtowania nazwiska ich dzieci, oświadczenia w sprawie nazwiska dzieci powinny być składane jednocześnie z oświadczeniami o nazwisku przyszłych małżonków. Te zaś mogą być złożone albo przed sporządzeniem przez kierownika USC zaświadczenia stwierdzającego brak przeszkód małżeńskich (zob. art. 4¹ K.r.o, który dotyczy zawierania małżeństw konkordatowych), albo „bezpośrednio po zawarciu małżeństwa” (art. 25 § 1 zdanie 2 K.r.o.). Jeżeli nie zostałyby złożone zgodne oświadczenia w sprawie nazwiska dzieci, nosiłyby one nazwisko złożone z nazwiska matki i dołączonego nazwiska ojca.

Brak porozumienia przyszłych małżonków co do nazwiska ich dzieci może być oznaką wahań, nie zaś ostatecznie przemyślanej decyzji. Jednak także decyzja podjęta przy zawarciu małżeństwa może nie być dostatecznie dojrzała i dopiero po urodzeniu się pierwszego wspólnego dziecka małżonkowie mogą dojść do trwałego przekonania o trafności wyboru dla ich dzieci innego nazwiska. Wobec tego należy stworzyć rodzicom możliwość zmiany pierwotnego wyboru nazwiska ich dzieci przy

sporządzaniu aktu urodzenia pierwszego dziecka (art. 88 § 3). Zgodne oświadczenia wówczas złożone wyznaczałyby nazwisko kolejnych dzieci tych samych małżonków (zob. art. 89¹ – „Dzieci pochodzące od tych samych rodziców noszą takie samo nazwisko...”).

Art. 89. W przypadku uznania dziecka można dopuścić współdziałanie rodziców w kształtowaniu nazwiska dziecka. Rodzice mogliby więc wybrać nazwisko matki lub ojca albo wskazać nazwisko utworzone z połączenia (w dowolnej kolejności) nazwiska matki z nazwiskiem ojca. W braku porozumienia rodziców dziecko nosiłoby nazwisko złożone z nazwiska matki i dołączonego nazwiska ojca i, aby wykluczyć dowolność łączenia członów nazwiska dziecka, należy przyjąć jednoznacznie określoną kolejność łączonych nazwisk. Jeżeli w chwili uznania dziecko ukończyło już trzynasty rok życia, do zmiany jego nazwiska potrzebne byłoby także wyrażenie zgody przez dziecko osobiście.

Zasada wyrażona w obecnie obowiązującym art. 89 § 2 K.r.o. mogłaby być zasadnie stosowana nadal tylko w przypadku wszczęcia procesu o ustalenie ojcostwa przez dziecko lub jego przedstawiciela ustawowego. Skoro jednak art. 84 K.r.o. przyznaje legitymację czynną także domniemanemu ojcu, w zakresie kompetencji do współdecydowania o nazwisku dziecka należy go w zasadzie zrównać z mężczyzną, który złożył oświadczenie o uznaniu ojcostwa. Dlatego w § 2 art. 89 K.r.o. zaproponowane zostało odesłanie do postanowień art. 89 § 1 K.r.o.

Art. 89¹ Przepis art. 89¹ miałby m. in. zastosowanie do dzieci pochodzących od małżonków, urodzonych również w czasie separacji orzeczonej przez sąd, gdy ojcostwo męża matki zostałoby ustalone w trybie uznania albo w trybie sądowym. W § 5 art. 61⁴ K.r.o. wykluczone zostało stosowanie art. 59 K.r.o., a więc małżonkowie, w stosunku do których została orzeczona separacja, pozostają przy swoich dotychczasowych nazwiskach. Należy więc konsekwentnie utrzymać zasadę tego samego nazwiska dla wszystkich dzieci pochodzących od tego samego męża, chociażby małżonkowie pozostawali w separacji sądowej. Celowe jest zresztą, ażeby w każdym przypadku dzieci tych

samych rodziców miały jednakowe nazwisko. Zatem jeżeli rodzice pozostają w związku nieformalnym i mężczyzna uznaje ojcostwo względem kilkorga dzieci urodzonych przez jego partnerkę, wybór nazwiska dla pierwszego dziecka determinuje nazwisko, które będą nosić dzieci urodzone później.

Art. 90. Należy dostosować brzmienie art. 90 do projektowanego nowego brzmienia art. 88 § 1 i art. 89 K.r.o., które dotyczą kształtowania nazwiska dziecka pochodzącego od męża matki dziecka i dziecka pozamałżeńskiego. Nadanie nazwiska dziecku, które jest pasierbem (art. 90 projektu) nie może ograniczać się jedynie do nadania nazwiska męża matki. Powinna istnieć możliwość nadania nazwiska, jakie nosi albo nosiłoby dziecko pochodzące od małżonków. Przemawia za tym cel przepisów o określeniu nazwiska pasierba – zrównanie pod względem nazwiska dzieci wychowujących się w danej rodzinie, wspólnych oraz pochodzących od jednego z małżonków.

Art. 90¹. Ograniczenie liczby członów nazwiska dziecka do dwóch jest racjonalne, podobnie jak ograniczenie zakresu złożoności nazwiska małżonków (art. 25 § 2 zdanie 3 K.r.o.). Nazwisko dziecka powstaje z połączenia nazwisk rodziców (albo nazwiska matki i jej męża niebędącego ojcem dziecka bądź nazwiska ojca i jego żony niebędącej matką dziecka), jeżeli osoby upoważnione do wskazania nazwiska tak wyraźnie postanowią (art. 88 § 1 zdanie 3, art. 89 § 1 zdanie 2, art. 90 § 1 i § 3 projektu) albo gdy nie złożą zgodnych oświadczeń w sprawie nazwiska dziecka (art. 88 § 2 zdanie 2 i art. 89 § 1 zdanie 3). Ponieważ nazwiska, z których jest tworzone nazwisko dziecka, mogą być dwuczłonowe, należy przyjąć jedną zasadę ustalania nazwiska dziecka, aby wykluczyć dowolność. W przypadkach, o których mowa, nazwisko dziecka powinno zostać utworzone z pierwszych członów nazwisk podlegających połączeniu (art. 90¹ K.r.o.). Z reguły bowiem pierwsze człony złożonych nazwisk są nazwiskami rodowymi (aczkolwiek art. 25 K.r.o. stanowiący o połączeniu nazwisk pozwala na odmienną kolejność członów złożonego nazwiska).

Władza rodzicielska

Art. 93 § 2. Proponuje się jednakowe potraktowanie nabycia władzy rodzicielskiej przez matkę i ojca w razie sądowego ustalenia macierzyństwa i ojcostwa oraz przyjęcie zasady nabycia władzy rodzicielskiej w omawianych przypadkach ex lege w razie ustalenia pochodzenia dziecka. Sąd ustalający pochodzenie dziecka miałby natomiast kompetencję do modyfikowania władzy rodzicielskiej (przez jej ograniczenie, pozbawienie lub zawieszenie), na podstawie odpowiednio stosowanych przepisów K.r.o. wskazanych w odesłaniu. Konsekwencją tego uregulowania jest uchylenie art. 94 § 2 K.r.o.

Art. 95. W § 1 odrębnie sformułowany został nakaz poszanowania przez rodziców godności i praw dziecka w ramach wykonywania władzy rodzicielskiej. Sformułowanie w przepisach K.r.o. nakazu, o którym mowa, i nakazu wzajemnego szacunku (art. 87) będzie miało nie tylko walor perswazyjny i wychowawczy, lecz także normatywny.

W § 2 in fine i w § 3 została sformułowana idea racjonalnego partnerstwa rodziców i dorastających dzieci. Każda mianowicie ze stron stosunku władzy rodzicielskiej powinna wysłuchać drugą stronę, a rodzice powinni w miarę możliwości uwzględnić rozsądne życzenia dziecka. Nałożony na rodziców w dodanym do art. 95 paragrafie 4 obowiązek wysłuchania dziecka przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących jego osoby lub majątku został sformułowany w nawiązaniu do art. 72 ust. 3 Konstytucji. Wskazany przepis Konstytucji nakazuje m.in. osobom odpowiedzialnym za dziecko wysłuchanie go w toku ustalania jego praw (zob. też proponowane art. 216¹ i 576 § 2 K.p.c).

Art. 96 § 2. Projektowane unormowanie usankcjonuje częste przypadki faktycznego udziału rodziców dziecka niemających pełnej zdolności do czynności prawnych w sprawowaniu pieczy nad dzieckiem, a zwłaszcza małoletnich niezamężnych matek. Trzeba podkreślić, że proponowane unormowanie nie przyznaje ograniczonej władzy rodzicielskiej wskazanym w nich osobom, lecz tylko zapewnia im współudział w sprawowaniu

bieżącej pieczy nad dzieckiem i jego wychowywaniu, z zachowaniem wyłącznej (choćby nawet ograniczonej) władzy rodzicielskiej drugiego z rodziców albo opieki, gdy oboje rodzice nie mają władzy rodzicielskiej. Gdy wymagałoby tego dobro dziecka, sąd miałby kompetencję do ograniczenia lub całkowitego wykluczenia udziału rodziców, o których mowa, w sprawowaniu bieżącej pieczy nad dzieckiem i jego wychowywaniu.

Art. 100. Celem proponowanej zmiany brzmienia art. 100 i jego uzupełnienia jest wyeksponowanie idei wspierania rodziców przez instytucję pieczy zastępczej. Sprzyjałoby to modyfikacji praktyki sądowej, w której art. 100 nie był dotychczas wykorzystywany w sposób dostateczny. Piecza zastępcza nie powinna bowiem być postrzegana wyłącznie jako forma ingerencji w sferę władzy rodzicielskiej, lecz także jako istotne wsparcie naturalnej rodziny dziecka. Jednocześnie nałóżono na jednostki pomocy społecznej obowiązek informowania sądu o rodzajach udzielanej pomocy i jej rezultatach.

Art. 104. Zagrożenie uszczupleniem majątku dziecka wskutek pozbawionych podstawy prawnej działań rodziców może powstać nie tylko wtedy, gdy brak jest wzajemnej kontroli rodziców z tego powodu, że władza rodzicielska przysługuje tylko jednemu z nich. Nie należy lekceważyć zagrożeń pojawiających się także w przypadku sprawowania pełnej władzy rodzicielskiej przez oboje rodziców, i to niekoniecznie z powodu podejmowanych przez nich działań w złej wierze. Zarządzanie przez rodziców majątkiem dziecka – poprzez obracanie czystego dochodu z majątku dziecka na utrzymanie dziecka i wychowującego się razem z nim jego rodzeństwa oraz na inne uzasadnione potrzeby rodziny (art. 103 K.r.o.) – sprzyja niepożądanemu zacieraniu granic między majątkiem dziecka i majątkiem (majątkami) rodziców, a także – majątkiem rodzeństwa, z tendencją do dokonywania przez rodziców czynności umykających kontroli sądu ze względu na brak określenia zakresu i składu majątku dziecka.

Proponowany § 2 w art. 104 ma natomiast ułatwić rodzicom wykonywanie zarządu majątkiem dziecka, zwłaszcza o znacznej wartości oraz o zróżnicowanym składzie, i zarazem zabezpieczyć majątek dziecka przed nieuzasadnionym jego uszczupleniem w dłuższym okresie przez drobne nawet czynności zwykłego zarządu. Sąd opiekuńczy mógłby mianowicie określić roczny limit rozporządzeń dotyczących ruchomości, pieniędzy i papierów wartościowych z uwzględnieniem powinności w zakresie dysponowania czystym dochodem z majątku dziecka w sposób określony w ustawie (art. 103 K.r.o.).

Art. 106. Proponowane brzmienie art. 106 uwzględnia kształtowanie władzy rodzicielskiej nie tylko w wyroku rozwodowym (jak obecnie), lecz także – w wyroku orzekającym separację (zob. art. 61³ § 1 K.r.o.), unieważnienie małżeństwa albo ustalającym pochodzenie dziecka (zob. projektowany § 2 w art. 93 K.r.o.). Poza tym jako przesłankę zmiany orzeczeń, o których mowa, przepis w nowym brzmieniu wskazuje wyłącznie dobro dziecka jako nadrzędne kryterium wszelkich rozstrzygnięć dotyczących dziecka.

Art. 107. Przepis art. 107 w proponowanym brzmieniu jednolicie traktuje rozłączenie rodziców bez względu na istnienie lub nieistnienie między nimi w chwili orzekania albo w przeszłości związku małżeńskiego. Dotyczy zarówno rodziców niebędących małżonkami, którzy pozostają w faktycznym wspólnym pożyciu, jak i małżonków pozostających w faktycznej separacji. Aby wykluczyć przypadkowość i pochopność rozstrzygnięć pozostawiających pełnię władzy rodzicielskiej obojgu rodzicom, proponuje się, podobnie jak w przypadku rozłączenia rodziców w następstwie orzeczenia rozwodu (zob. projektowany art. 58 § 1a zdanie 2 K.r.o.), pozostawienie pełnej władzy rodzicielskiej obojgu rodzicom tylko wtedy, jeżeli rodzice przedstawią sądowi pisemne porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem, zgodne z dobrem dziecka. Ponadto sąd musi nabrać przekonania, że będą oni współdziałać w sprawach dziecka. Projektowane unormowanie zakłada, że rodzeństwo powinno

wychowywać się wspólnie, chyba że dobro dziecka wymaga innego rozstrzygnięcia.

Art. 109 § 2 pkt 1. Proponowane uzupełnienie treści pkt 1 § 2 art. 109 K.r.o. ma zwrócić uwagę sądów opiekuńczych na możliwość przeciwdziałania zagrożeniu dobra dziecka także przez kierowanie rodziców do placówek albo specjalistów zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem kontroli wykonania wydanych zarządzeń. Sąd opiekuńczy powinien mianowicie rozważyć w szczególności skierowanie rodziców do ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych (zob. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 sierpnia 2001 r. w sprawie organizacji i zakresu działania rodzinnych ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych (Dz. U. Nr 97, poz. 1063), a zwłaszcza § 14 rozporządzenia, określający zadania ośrodka) i do ośrodków adopcyjno-opiekuńczych (zob. art. 82 ustawy o pomocy społecznej i rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 30 września 2005 r. w sprawie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych; Dz. U. Nr 205, poz. 1701).

Art. 112. Przepis ten, w proponowanym brzmieniu, uwzględnia ingerencję we władzę rodzicielską nie tylko w wyroku rozwodowym i orzekającym unieważnienie małżeństwa (jak dotychczas), ale także wyraźnie wskazuje, że pozbawienie i zawieszenie władzy rodzicielskiej może być orzeczone w wyroku orzekającym separację. Zbędne było uwzględnienie w tym przepisie wyroku ustalającego pochodzenie dziecka (por. projektowany art. 93 § 2).

Art. 112¹. Pierwszy paragraf projektowanego artykułu jest niemal dosłownym powtórzeniem obecnie obowiązującego art. 112¹ K.r.o., którego treść – podział uprawnień, obowiązków i kompetencji między rodziną zastępczą lub placówką opiekuńczo-wychowawczą a rodzicami dziecka, którym sąd ograniczył władzę rodzicielską – nie budzi wątpliwości. Pominęto w nim jedynie początkowy fragment „jeżeli sąd nie postanowi inaczej”. Pomimo obecnego sformułowania przepisu wskazującego, że to do kompetencji sądu należy każdorazowo

indywidualizowanie relacji między rodzicami dziecka a jego środowiskiem zastępczym, w praktyce stosowania omawianego przepisu kompetencja, o której mowa, zwykle nie jest uwzględniana. Wyjątkowo zapadają orzeczenia, w których modyfikowany jest dyspozytywny (a nie imperatywny) wzorzec podziału uprawnień, obowiązków i kompetencji między rodziców dziecka i jego środowisko zastępcze, i to także wtedy, gdy taka modyfikacja jest szczególnie pożądana. Projektowany § 2 powinien zdecydowanie usunąć wątpliwości co do dyspozytywnego charakteru unormowania zawartego w § 1 i sprzyjać indywidualnemu kształtowaniu przez sądy relacji między rodzicami naturalnymi dziecka i podmiotami sprawującymi nad dzieckiem pieczę zastępczą.

Kontakty z dzieckiem

Art. 113. Uwzględniając dominujące zapatrywanie doktryny i orzecznictwa, ujęto kontakty z dzieckiem jako atrybut niezależny od władzy rodzicielskiej. Przepis art. 113 § 1 w nowym brzmieniu stanowi ponadto, że także w odniesieniu do dziecka utrzymywanie kontaktów powinno być nie tylko jego prawem, ale i obowiązkiem. Ujęcie tych kontaktów tylko w kategorii prawa dziecka (tak np. czyni prawo niemieckie) jest niezasadne z uwagi na to, że prawo rodziców nie miałyby tutaj swojego odpowiednika w postaci obowiązku dziecka. Ma to szczególne znaczenie w odniesieniu do kontaktów ze starszym dzieckiem.

Projektowany przepis art. 113 § 2 zawiera katalog elementów kontaktów z dzieckiem obejmujący, po pierwsze, pobyt z dzieckiem, w którego zakres wchodzi odwiedziny, spotkania, zabieranie dziecka poza miejsce jego stałego pobytu, po drugie, bezpośrednie porozumiewanie się, po trzecie, utrzymywanie korespondencji oraz, po czwarte, korzystanie z innych środków porozumiewania się na odległość, w tym ze środków komunikacji elektronicznej. Katalog ten ma charakter otwarty, ale zawiera najważniejsze składniki kontaktów z dzieckiem i powinien ułatwić formułowanie rozstrzygnięcia sądowego, dotyczącego tej materii.

Art. 113¹. Podstawowe zasady regulowania sposobu utrzymywania kontaktów określono w art. 113¹ § 1 K.r.o. Przepis ten dotyczy najczęstszego, typowego przypadku, w którym dziecko przebywa stale

u jednego z rodziców. W takiej sytuacji przyjęto jako regułę, że rodzice określają wspólnie sposób utrzymywania kontaktów z dzieckiem. Rodzice powinni kierować się dobrem dziecka i brać pod uwagę jego rozsądne życzenia (zob. projektowany art. 95 § 4 K.r.o.).

W praktyce społecznej wielu rodziców z powodzeniem i bez udziału sądu reguluje utrzymywanie kontaktów i taka sytuacja powinna stanowić regułę. Dopiero gdy zainteresowani nie mogliby osiągnąć porozumienia, sprawę powinien rozstrzygać sąd opiekuńczy.

Z istoty kontaktów – niebędących elementem władzy rodzicielskiej – wynika, że rodzice nie zostają zwolnieni z obowiązku utrzymywania kontaktów z dzieckiem, jeżeli pozbawiono ich władzy rodzicielskiej albo ją ograniczono, a pieczę nad ich dzieckiem sprawuje opiekun lub gdy zostało ono umieszczone w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej. To założenie uwzględnia projektowany przepis art. 113¹ § 2 K.r.o., utrzymujący wobec takich rodziców prawo i obowiązek kontynuowania kontaktów z dzieckiem. Taka regulacja pozwoli w szczególności na ingerencję sądu w sferę kontaktów z dzieckiem, jeżeli rodzice pozbawieni władzy rodzicielskiej będą zaniedbywać utrzymywanie kontaktów z dzieckiem, nie chcąc lub nie potrafiąc wspólnie rozwiązać spraw związanych z utrzymywaniem kontaktów. W obecnym stanie prawnym utrzymywanie kontaktów z dzieckiem nie jest elementem władzy rodzicielskiej i nie stanowi przedmiotu obowiązku rodziców. Nie ma podstawy prawnej do ingerencji sądu w przypadku rezygnacji rodzica z utrzymywania osobistej styczności z dzieckiem (poza szczególnym przypadkiem wskazanym w art. 111 § 1a K.r.o.).

Art. 113². Rodzice powinni dokładać należytych starań o właściwą jakość kontaktów z dzieckiem. Postawa rodzica wobec dziecka lub głoszone przez niego poglądy mogą stanowić zagrożenie prawidłowego rozwoju dziecka. Jeżeli nasilenie takiego negatywnego wpływu będzie zagrażało dobru dziecka, uzasadniona będzie ingerencja sądu. Zawarty w art. 113² § 2 K.r.o. przykładowy katalog sposobów ograniczenia utrzymywania

kontaktów z dzieckiem powinien ułatwić orzekanie w sprawach o kontakty rodziców i dzieci.

Art. 113³ – 113⁵. Najsurowszy środek w postaci zakazu utrzymywania kontaktów orzeka sąd w przypadku poważnego zagrożenia lub naruszenia dobra dziecka – art. 113³ K.r.o. Wychodząc z ogólnego założenia, że najlepszą ewentualnością jest uzdrowienie sytuacji w rodzinie pochodzenia dziecka lub przynajmniej częściowa jej poprawa, w art. 113⁵ K.r.o. przewidziano zmianę rozstrzygnięcia w sprawie kontaktów, jeżeli wymaga tego dobro dziecka.

Istotną nowość na gruncie polskiego prawa rodzinnego stanowi projektowany art. 113⁴ K.r.o., dający sądowi opiekuńczemu, orzekającemu w sprawie kontaktów z dzieckiem, kompetencję do zobowiązania rodziców do określonego postępowania. Także w tym przepisie zawarto otwarty katalog środków stosowanych przez sąd, ze wskazaniem możliwości kierowania rodziców do placówek lub specjalistów, zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc. Zmiana ta nawiązuje również do projektowanej nowelizacji art. 109 § 2 pkt 1 K.r.o.

Art. 113⁶. Wiele odrębnych zagadnień (uregulowanych w obcym ustawodawstwie) dostrzega od dawna judykatura i doktryna w sferze kontaktów dziecka z innymi niż rodzice bliskimi mu osobami. Kwestie te będą rozstrzygane na podstawie art. 113⁶ K.r.o., który odsyła do przepisów normujących kontakty dziecka z rodzicami. W ten sposób innym osobom bliskim dziecku udzielona zostanie silna ochrona, naturalnie z uwzględnieniem zasady dobra dziecka.

Ze względu na prawne i faktyczne skutki rozwodu w sferze stosunków osobistych małżonków celowe jest objęcie kognicją sądu rozwodowego rozstrzygnięcia o sposobie utrzymywania kontaktów z dzieckiem, z uwzględnieniem porozumienia rozwodzących się rodziców (art. 58 § 1 K.r.o.). Unormowanie to będzie miało również zastosowanie przy orzekaniu o unieważnieniu małżeństwa (art. 21 K.r.o.) i separacji (art. 61³ § 1 K.r.o.).

Obowiązek alimentacyjny

Art. 133 § 3. Kodeks rodzinny i opiekuńczy nakłada na rodziców obowiązek alimentacji dziecka od małoletniości do czasu uzyskania przez dziecko zdolności do samodzielnego utrzymania się. Pojawia się więc dość często wątpliwość, kiedy dziecko, zwłaszcza pełnoletnie, może się samodzielnie utrzymać. Rodzice niesprawujący już władzy rodzicielskiej nie mają decydującego wpływu na decyzje pełnoletniego dziecka dotyczące zdobywania wykształcenia bądź rezygnacji z uzyskania kwalifikacji zawodowych. Obecna treść art. 133 § 1 K.r.o. oznacza, że obowiązek alimentacyjny rodziców nie wygasa z datą uzyskania przez dziecko pełnoletności, a żądanie alimentów przez pełnoletnie dziecko często budzi wątpliwości co do dalszego istnienia obowiązku rodziców. Warto wspomnieć, że w większości państw europejskich bezwzględny obowiązek alimentacyjny rodziców odnosi się tylko do małoletnich dzieci. Dalszy obowiązek dotyczy najczęściej tych dzieci pełnoletnich, które z powodu niepełnosprawności, choroby i kontynuowania kształcenia się nie są w stanie utrzymać się samodzielnie. Odrzucając koncepcję automatycznego wygasania obowiązku alimentacyjnego już z chwilą osiągnięcia przez dziecko pełnoletności, w projekcie proponuje się przyznanie rodzicom uprawnienia do uchylenia się od wykonania obowiązku alimentacyjnego w razie zagrożenia nadmiernym dla nich uszczerbkiem lub w braku starań dziecka o osiągnięcie życiowej samodzielności. Termin „nadmierny uszczerbek” jest już terminem kodeksowym, i to w przepisach alimentacyjnych (art. 134 K.r.o.).

Art. 135 § 2 i 3. Wykonanie obowiązku alimentacyjnego może polegać na dostarczaniu środków utrzymania lub wychowania, tj. w postaci renty pieniężnej albo przez zaspokajanie potrzeb utrzymania w ramach wspólnego gospodarstwa domowego. K.r.o. przewiduje też inną postać wykonania obowiązku alimentacyjnego w postaci osobistych starań o utrzymanie lub wychowanie dziecka przez rodziców. Uwzględniając sytuację finansową i rodzinną niektórych osób zobowiązanych do alimentacji, jest pożądane, aby tę postać osobistych starań o utrzymanie uprawnionego odnieść do wszystkich osób niepełnosprawnych. Częste są

bowiem sytuacji, gdy zobowiązany ma skromne dochody, natomiast może swoją pracą i osobistymi staraniami przyczynić się do zapewnienia należytych warunków bytowych osoby małoletniej (np. wnukowi) bądź osobie niepełnosprawnej (np. będącemu w podeszłym wieku małżonkowi, ojcu lub matce, dziadkom itd.). Inny współzobowiązany bądź zobowiązany w dalszej kolejności mający możliwości zarobkowo-majątkowe jest wtedy obowiązany do uzupełniających świadczeń pieniężnych. Ułatwia się więc wykonanie obowiązku alimentacyjnego stosownie do możliwości poszczególnych członków rodziny. Warto zaznaczyć, że osobiste starania o osobę uprawnioną są tak samo doniosłe i potrzebne, jak środki pieniężne, zwłaszcza dla osoby niepełnosprawnej lub małoletniego dziecka.

Wątpliwości wzbudza zagadnienie wpływu świadczeń socjalnych na istnienie i zakres obowiązku alimentacyjnego członków rodziny. Pojęcie świadczeń socjalnych nie jest jednolite. Świadczenia z ubezpieczenia społecznego (emerytura, renta inwalidzka, renta rodzinna i inne związane ze stosunkiem prawnym ubezpieczenia pracowniczego lub z tytułu pracy na własny rachunek) wspierają własne siły uprawnionego i mają charakter roszczeniowy. To samo dotyczy świadczeń z powszechnego zaopatrzenia społecznego, np. zasiłek z tytułu urodzenia dziecka, zasiłek rodzinny. Natomiast świadczenia z funduszy pomocy społecznej mają charakter subsydiarny i nie zmniejszają obowiązku alimentacyjnego, który wyprzedza pomoc społeczną. Organ udzielający takiej pomocy ma roszczenie zwrotne do zobowiązanych członków rodziny bądź żąda od nich stosownej odpłatności, np. za pobyt w zakładzie opiekuńczym. Niepewność funkcji świadczeń materialnych dla rodziny zastępczej była powodem częstych zmian legislacyjnych. Należy wspierać takie rozwiązania prawne, które zapobiegają osłabianiu obowiązku alimentacyjnego względem małoletniego dziecka znajdującego się w rodzinie zastępczej. Pomoc z funduszy publicznych dla osób tworzących rodzinę zastępczą nie zwalnia z obowiązku alimentacyjnego wobec dziecka, lecz służy zaspokojeniu jego bieżących potrzeb, których nie można zaspokoić z alimentów należnych od krewnych stosownie do

ich możliwości zarobkowych i majątkowych (zob. projektowany art. 135 § 3 K.r.o). Jeżeli rodzinę zastępczą tworzą osoby spoza kręgu zobowiązanych do alimentacji, pomoc materialna dla dziecka pozwala tym osobom pełnić funkcję rodziców zastępczych.

Art. 137. Zagadnienie dochodzenia alimentów za czas ubiegły jest powiązane z przedawnieniem roszczenia. Natura prawna alimentów polega na dostarczeniu uprawnionemu na bieżąco środków utrzymania. Dlatego trafna i nadal aktualna jest uchwała (7) SN z dnia 28 września 1949 r. Wa.C 389/49 OSN 1951, poz. 60, według której żądanie dotyczące czasu minionego może mieć na względzie niezaspokojone potrzeby uprawnionego, wykonanie zobowiązań zaciągniętych przez niego dla zaspokojenia potrzeb, zaległości np. w opłatach za mieszkanie itd. Dochodzenie renty alimentacyjnej za czas miniony powinno zostać jednoznacznie unormowane, gdyż leży to w interesie zarówno uprawnionego, jak i zobowiązanego. Niepewność co do obowiązywania zasady pro praeterito nemo alitur, nemo vivitur rozstrzyga proponowane unormowanie w § 2 art. 137 K.r.o. Co się tyczy zdania 2 należy zwrócić uwagę na złagodzenie przesłanki rozłożenia świadczenia na raty – na zasadach ogólnych (art. 320 K.p.c) byłyby to wypadki szczególnie uzasadnione, natomiast projektowany przepis mówi o wypadkach uzasadnionych, pomijając wyraz „szczególnie”.

Art. 144¹. Na projektowany przepis będą mogli powoływać się w szczególności małżonkowie, a także rodzice pełnoletnich dzieci domagających się alimentów. Natomiast wykluczony został zarzut nadużycia prawa (sprzeczności z zasadami współżycia społecznego) w odniesieniu do roszczenia małoletniego dziecka przeciwko rodzicom, ponieważ ani trudności wychowawcze, ani naganne zachowanie się dziecka nie zwalniają rodziców z obowiązku troski o dziecko, a przede wszystkim z obowiązku jego utrzymania i wychowania.

Odwołanie się do zasad współżycia społecznego, a nie np. do względów słuszności, jest uzasadnione tym, że konstrukcja oceny żądania alimentów nawiązuje do konstrukcji nadużycia prawa podmiotowego wyrażonej w art. 5 K.c., w którym wskazana została klauzula generalna zasad

współżycia społecznego.

Opieka i kuratela

Art. 148. Obowiązujący obecnie Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.), który wszedł w życie dnia 1 września 1998 r. (art. 18 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 554, z późn. zm.) stanowi w art. 51, że „sąd, uznając za celowe orzeczenie pozbawienia lub ograniczenia praw rodzicielskich lub opiekuńczych w razie popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim, zawiadamia o tym właściwy sąd rodzinny”. Nie przewiduje natomiast środka karnego w postaci pozbawienia praw rodzicielskich lub praw opiekuńczych (art. 39), które było jedną z kar dodatkowych (pozbawienie praw rodzicielskich lub opiekuńczych) przewidzianych w art. 38 pkt 2 dawnego Kodeksu karnego (ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r.; Dz. U. z 1974 r. Nr 13, poz. 94, z późn. zm.). Ponieważ nie można wykluczyć, że pozbawienie praw rodzicielskich lub opiekuńczych orzeczone na podstawie przepisów K.k. z 1969 r. w stosunku do pewnych osób nadal obowiązuje, to zakaz ustanowienia opiekunem osoby pozbawionej praw rodzicielskich lub praw opiekuńczych należy zachować, ale nie w tekście K.r.o., lecz w unormowaniach ustawy nowelizującej K.r.o. (zob. niżej uzasadnienie dla art. 7 ust. 3).

Opiekunem małoletniego nie powinna być ustanowiona także osoba, która jest lub była pozbawiona władzy rodzicielskiej albo została skazana za przestępstwa na szkodę małoletniego. W związku z poszerzeniem listy środków karnych (art. 39 K.k.) zakaz ustanawiania opiekunem małoletniego należy rozciągnąć na osobę, wobec której orzeczono zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowywaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi, albo obowiązek powstrzymywania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu (zob. też art. 41 § 1a i art. 41a K.k.).

Art. 149. Proponowana zmiana brzmienia art. 149 § 3 K.r.o. polega na dostosowaniu terminologii ustawowej w nim stosowanej do terminologii używanej zarówno w samym K.r.o., jak i w obowiązujących unormowaniach pozakodeksowych (w szczególności termin „jednostka organizacyjna pomocy społecznej” jest definiowany w art. 6 pkt 5 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej). Do właściwości organów gminy przeszło jako zadanie zlecone wskazywanie kandydata na opiekuna prawnego (art. 3 pkt 5j ustawy z dnia 17 maja 1990 r. o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw; Dz. U. Nr 34, poz. 198, z późn. zm.). Do kategorii jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ustawa o pomocy społecznej zalicza (art. 6 pkt 5): regionalny ośrodek polityki społecznej, powiatowe centrum pomocy rodzinie, ośrodek pomocy społecznej, dom pomocy społecznej, placówkę specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego, placówkę opiekuńczo-wychowawczą, ośrodek adopcyjno-opiekuńczy, ośrodek wsparcia i ośrodek interwencji kryzysowej. Według art. 112 ust. 10 ustawy o pomocy społecznej w brzmieniu obecnie obowiązującym, kierownik powiatowego centrum pomocy rodzinie współpracuje z sądem w sprawach dotyczących opieki i wychowania dzieci pozbawionych całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej.

Do K.r.o. wprowadzone zostało ustawą z dnia 19 grudnia 1975 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 45, poz. 234) określenie „placówka opiekuńczo-wychowawcza” z zachowaniem jednak terminu „zakład wychowawczy” w niezmiennych przepisach (w szczególności w art. 149 § 3 K.r.o.). Uwzględniając unormowania ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109, z późn. zm.) i rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. Nr 124, poz. 1359), należy w art. 149 § 3 K.r.o. użyć określeń „zakład poprawczy” i „schronisko dla nieletnich”.

Art. 150. Uchylenie przepisu art. 150 K.r.o. będzie wyrazem formalnej rezygnacji z tzw. opieki zakładowej nad małoletnim. Nie bez powodu nie zostało wydane dotychczas rozporządzenie, o którym mowa w art. 150 K.r.o. Anachroniczna koncepcja opieki zakładowej nie odpowiada wymaganiom i postulatom nowoczesnej pedagogiki. Także wtedy, gdy dziecko przebywa w zakładzie wychowawczym (obecnie – w placówce opiekuńczo-wychowawczej, zakładzie poprawczym albo schronisku dla nieletnich), opieka nad nim powinna być powierzona osobom fizycznym, i to wywodzącym się spoza grona pracowników placówki opiekuńczej. Chodzi w szczególności o należyte i obiektywne kontrolowanie warunków pobytu małoletniego w placówce. Koncepcja opieki zakładowej w dosłownym znaczeniu tego określenia (powierzonej placówkom opiekuńczym lub organizacjom społecznym) została uznana nie tylko za niekorzystną dla małoletniego, lecz także za wadliwą jurydycznie ze względu na charakter podmiotu wykonującego (jednostka organizacyjna, w szczególności – osoba prawna).

Art. 158. Obecna treść art. 158 może zostać z przepisu usunięta, ponieważ do sprawowania opieki będą nadal stosowane odpowiednio przepisy o władzy rodzicielskiej (art. 155 § 2 K.r.o.), a więc także projektowany art. 95 § 4 („Rodzice przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka powinni je wysłuchać, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia.”).

Natomiast nowe brzmienie art. 158 zostało dostosowane do projektowanego art. 96 § 2 K.r.o. Stanowi on, że rodzice, którzy mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych, uczestniczą w sprawowaniu bieżącej pieczy nad osobą dziecka i jego wychowaniu. Opiekun o decyzjach w ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku małoletniego, powinien więc informować jego rodziców, którzy uczestniczą w sprawowaniu bieżącej pieczy nad osobą dziecka i jego wychowaniu.

Art. 162, 163 i 179. Coraz częściej zdarzają się przypadki całkowitej bezskuteczności żądań sądów rodzinnych kierowanych na podstawie art. 149 § 3 K.r.o. do gminnych lub miejskich ośrodków pomocy społecznej w celu wskazania osób, którym sąd mógłby powierzyć opiekę nad osobami całkowicie ubezwłasnowolnionymi i kuratelę nad osobami częściowo ubezwłasnowolnionymi. Obowiązujące obecnie przepisy K.r.o. nakładają na każdego, kto zostanie ustanowiony przez sąd opiekuńczy opiekunem, obowiązek objęcia opieki i dopuszczają zwolnienie od tego obowiązku z ważnych powodów (art. 152 K.r.o.). Zasada, o której mowa, odnosi się zarówno do opieki nad małoletnim, opieki nad całkowicie ubezwłasnowolnionym (art. 152 w zw. z art. 175 K.r.o.), jak i do kurateli dla częściowo ubezwłasnowolnionych (art. 152 w zw. z art. 178 § 2 K.r.o.). Sąd opiekuńczy może wymierzyć grzywnę osobie, która uchyła się od objęcia opieki (art. 598 § 1 K.p.c.). Objęcie opieki stanowi więc nie tylko obowiązek honorowy i obywatelski, lecz jest także powinnością prawną. W zasadzie jednak nie ma możliwości skutecznego wyegzekwowania objęcia opieki. Grzywna w celu przymuszenia do spełnienia powinności objęcia opieki nie musi spowodować objęcia opieki przez złożenie przyrzeczenia przed sądem opiekuńczym (art. 153 K.r.o.). Osoba przymuszana grzywną do objęcia opieki z reguły nie wywiąże się należycie z obowiązków opiekuna, a prawdopodobieństwo takiego zachowania powinno wykluczyć ustanowienie jej opiekunem (art. 148 K.r.o.).

Zmiany wskazanych przepisów nie są potrzebne. Trzeba natomiast rozważyć wprowadzenie ogólnej zasady wynagradzania opiekuna. Niechęć do podejmowania obowiązków opiekuna (w szczególności wobec osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej) jest powodowana zarówno obawami przed niepodołaniem obowiązków sprawowania pieczy i zarządu sprawami majątkowymi podopiecznego, jak i obawą przed poniesieniem kosztów sprawowania objętej funkcji, mimo ustawowej regulacji dochodzenia zwrotu poniesionych nakładów i wydatków (art. 163 K.r.o.) oraz czasochłonnością funkcji opiekuna lub kuratora. Zasada sprawowania opieki (uznanej za obywatelską powinność) bez wynagrodzenia, z wyjątkiem dotyczącym znacznego nakładu pracy na zarząd majątkiem

podopiecznego (art. 162 § 2 K.r.o.), jest kwestionowana. Także bowiem osobiste starania o osobę podopiecznego i piecza nad nim wymagają często znacznego poświęcenia własnego czasu kosztem pracy zarobkowej lub odpoczynku.

Należy zatem przyjąć zasadę odpłatności za sprawowanie opieki (na żądanie ustanowionego opiekuna) – zarówno w zakresie zarządu majątkiem osoby podlegającej opiece, jak i pieczy nad jego osobą, z zastrzeżeniem odmowy przyznania wynagrodzenia, jeżeli nakład pracy opiekuna byłby nieznaczny lub gdy sprawowanie opieki czyniłoby zadość zasadom współżycia społecznego. Wynagrodzenie opiekuna wypłacane byłoby ze środków publicznych na podstawie przepisów o pomocy społecznej, jeżeli podopieczny nie miałby odpowiednich dochodów lub majątku (zmiana art. 162 K.r.o.). Analogicznie zostałyby określona odpłatność usług kuratora, przy czym nadal obowiązywałaby zasada pokrywania wynagrodzenia kuratora przez osobę, na której wniosek kurator został ustanowiony. W braku zaś odpowiednich dochodów lub majątku osoby, dla której kuratela została ustanowiona z urzędu, wynagrodzenie kuratora byłoby wypłacane ze środków publicznych (zmiana brzmienia art. 179 K.r.o.).

Według projektowanych art. 162 § 3, wynagrodzenie opiekuna subsydiarnie pokrywa się ze środków publicznych na podstawie przepisów o pomocy społecznej. Subsydiarne finansowanie wynagrodzeń opiekunów mieści się w ogólnych celach pomocy społecznej. Opieka to wprowadzie instytucje prawa osobowego i rodzinnego, ale trzeba zważyć, że ich funkcje społeczne zbieżne są z celami pomocy społecznej określonymi w ustawie o pomocy społecznej. Opieka mianowicie ustanawiana jest dla małoletnich życiowo niesamodzielnych z powodu wieku i nie mogących liczyć na pieczę i wsparcie ze strony rodziców z powodu sieroctwa naturalnego lub społecznego albo osób całkowicie bezwłasnowolnionych, a więc osób, które nie są w stanie kierować swoim postępowaniem (art. 13 § 1 K.c.). Nie można pominąć, iż rodzina zastępcza, która jest instytucją prawa rodzinnego, jest równocześnie objęta regulacją ustawy o pomocy społecznej, a w szczególności objęta wsparciem finansowanym

ze środków pomocy społecznej. Należy podkreślić, że świadczenia dla rodzin zastępczych mieszczą w sobie również wynagrodzenie dla niespokrewnionych – zawodowych rodzin zastępczych.

Ustawa o pomocy społecznej stanowi bowiem, że pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości (art. 2 ust.1). Pomoc społeczna ma umożliwiać osobom fizycznym życie w warunkach odpowiadających godności człowieka (art. 3 ust. 1). Zadaniem pomocy społecznej jest podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem (art. 3 ust. 2). Pomocy społecznej udziela się zaś osobom i rodzinom w szczególności z powodu ubóstwa, sieroctwa, niepełnosprawności, alkoholizmu lub narkomanii, zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej (art. 7).

Należy także zwrócić uwagę na ustawę z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, która znacznie wyprzedza w poziomie ochrony osób niepełnosprawnych inne ustawy, w szczególności K.r.o, który wymaga w tym zakresie pilnej nowelizacji.

Z tych wszystkich względów w niniejszym projekcie jednostki organizacyjne pomocy społecznej zostały wymienione jako jeden z podmiotów zobowiązanych do wskazania kandydatów na opiekunów, a w przypadku osób ubezwłasnowolnionych całkowicie – praktycznie jako jedyny podmiot właściwy w tym zakresie (por. art. 149 § 3 w proponowanym brzmieniu).

Przyjęcie w projekcie zasady subsydiarnego pokrywania wynagrodzenia opiekuna ze środków publicznych na podstawie przepisów o pomocy społecznej jest więc uzasadnione rationem legis unormowań pomocy społecznej.

Należy zwrócić także uwagę, że w świetle projektowanych przepisów środki publiczne w sferze pomocy społecznej nie byłyby nadmiernie uszczuplane przez wypłaty wynagrodzeń opiekunów, ponieważ:

- sąd opiekuńczy przyznawałby opiekunowi wynagrodzenie za sprawowanie opieki na jego żądanie,
- sąd nie przyznałby wynagrodzenia, jeżeli nakład pracy opiekuna był nieznaczny lub gdy sprawowanie opieki czyniło zadość zasadom współżycia społecznego (np. sprawowanie opieki przez osoby bliskie podopiecznego),
- wynagrodzenie pokrywane byłoby przede wszystkim z dochodów lub z majątku osoby, dla której opieka zostanie ustanowiona, a jeżeli osoba ta nie miałaby odpowiednich dochodów lub majątku, wynagrodzenie – dopiero subsidiarnie – byłoby pokrywane ze środków publicznych na podstawie przepisów o pomocy społecznej (art. 162 K.r.o),
- określono maksymalną wysokość wynagrodzenia wypłacanego ze środków publicznych (art. 5 pkt 4).

Ponadto wynagrodzenie z tytułu pełnienia funkcji opiekuna powinno być wyłączone, jeżeli opiekun pełni jednocześnie funkcję rodziny zastępczej dla małoletniego podopiecznego i z tego tytułu otrzymuje pomoc finansową państwa.

Dotychczasowy stan prawny prowadzi do występowania jednocześnie o ustanowienie opieki i rodziny zastępczej, mimo że prawa i obowiązki drugiej z wymienionych instytucji prawnych mieszczą się całkowicie w pierwszej – z wyjątkiem pomocy finansowej państwa. Pomoc ta jest na tyle znacząca, że nie ma podstaw faktycznych dla dodatkowych świadczeń z tytułu jednoczesnej funkcji opiekuna lub kuratora.

Dzięki temu problem finansowania opiekunów będzie ograniczony w praktyce w zasadzie do opiekunów osób całkowicie ubezwłasnowolnionych.

Art. 2 projektowanej ustawy – Kodeks cywilny

Art. 680¹. Proponowana zmiana brzmienia art. 680¹ K.c. powinna dostosować treść przepisu do obowiązujących od dnia 20 stycznia 2005 r. unormowań stosunków majątkowych małżeńskich, które dopuściły przyjęcie przez małżonków w umowie majątkowej małżeńskiej ustroju

rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków, i w konsekwencji możliwości istnienia takiej rozdzielności majątkowej przewidują jako rezultat powstania ustroju przymusowego nie tylko ustanie (zniesienie) majątkowej wspólności małżeńskiej, lecz także powstanie (pełnej) rozdzielności majątkowej w miejsce ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków.

Art. 3 projektowanej ustawy – Kodeks postępowania cywilnego

Art. 17 pkt 1. W celu dostosowania brzmienia tego przepisu do nowych uregulowań projektu, należy zwrot „unieważnienie uznania dziecka” zastąpić zwrotem „ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa”.

Art. 17 pkt 4. W celu dostosowania brzmienia art. 17 pkt 4 K.p.c. do unormowań stosunków majątkowych małżeńskich w K.r.o., obowiązujących od dnia 20 stycznia 2005 r., zwrot „zniesienie wspólności majątkowej” należy zastąpić zwrotem „ustanowienie rozdzielności majątkowej”.

Art. 32, art. 47 § 2 pkt 2 lit. c, art. 87 § 3, art. 144 § 1, art. 453, 454, 454¹, 456, 456¹ i art. 457. Proponowane zmiany brzmienia przepisów lub projektowane nowe przepisy pozostają w związku z projektowanymi unormowaniami K.r.o. o ustaleniu i zaprzeczeniu macierzyństwa, o uznaniu ojcostwa i ustaleniu bezskuteczności uznania ojcostwa. Przepis § 3 w art. 456 K.p.c. jest normatywnym wyrazem przyjętej w K.r.o. zasady wykluczenia zmiany stanu cywilnego osoby zmarłej z wyjątkiem kontynuowania przez zstępnych zmarłego powoda procesu o ustalenie macierzyństwa albo ojcostwa.

Art. 216¹. Unormowanie art. 72 ust. 3 Konstytucji nakazujące wysłuchanie i w miarę możliwości uwzględnienie zdania dziecka przez organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko i analogiczne postanowienia art. 12 Konwencji o prawach dziecka powinny znaleźć należyte odzwierciedlenie także w unormowaniach K.p.c., w szczególności dotyczących kształtowania kontaktów z dzieckiem

(zob. też projektowany § 4 w art. 95 K.r.o.). Wyraźne wskazanie takiego obowiązku odpowiada także trzeciej zasadzie rekomendacji nr R/84/4 Komitetu Ministrów Rady Europy z dnia 28 lutego 1984 r. w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej, zawierającej postulat, skierowany do organu podejmującego decyzje w sprawie obowiązków rodzicielskich, zapoznania się ze stanowiskiem dziecka („Właściwy organ zobowiązany do podjęcia decyzji w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej lub jej wykonywania, dotyczącej podstawowych interesów dziecka, powinien zapoznać się z jego stanowiskiem, o ile stopień dojrzałości dziecka na to pozwala.”).

Projektowany przepis art. 216¹ K.p.c. dotyczyłby ustalania w procesie praw tylko niemajątkowych, w szczególności w związku z kształtowaniem władzy rodzicielskiej w sprawach o rozwód, unieważnienie małżeństwa, separację (art. 425 K.p.c.), ustaleniem lub zaprzeczeniem pochodzenia dziecka, unieważnieniem uznania dziecka i rozwiązaniem przysposobienia (art. 453 K.p.c.). Nie byłoby natomiast celowe stosowanie omawianego przepisu w sprawach alimentacyjnych; por. też proponowane nowe brzmienie § 2 w art. 576 K.p.c., który w postępowaniu nieprocesowym dotyczy wysłuchania małoletniego zarówno w sprawach dotyczących osoby, jak i majątku małoletniego.

Art. 445¹. Zmiana polega na uwzględnieniu w tekście przepisu kontaktów z dzieckiem, co pozostaje w związku z orzekaniem w wyroku rozwodowym (separacyjnym) nie tylko o władzy rodzicielskiej, ale także o kontaktach rodziców z dzieckiem (por. art. 58 § 1 K.r.o. w brzmieniu projektu).

Art. 452. Zmiana brzmienia przepisu polega na zastąpieniu zwrotu „zniesienie wspólności majątkowej” zwrotem „ustanowienie rozdzielności majątkowej”, adekwatnie do unormowań stosunków majątkowych małżeńskich w K.r.o., obowiązujących od dnia 20 stycznia 2005 r.

Art. 453¹. Projekt ustawy przyznaje rodzicom dziecka, mającym ograniczoną zdolność do czynności prawnych (z powodu wieku albo ubezwłasnowolnienia częściowego), zdolność procesową do dochodzenia

ustalenia lub zaprzeczenia pochodzenia dziecka. Jednakże małoletni taką zdolność procesową mieliby dopiero po ukończeniu 16 lat. Dostępność pewnego dowodu biologicznego w postaci badania kodu genetycznego wyklucza ryzyko naruszenia interesów wskazanych osób, które zechcą dochodzić ustalenia lub zaprzeczenia pochodzenia od nich określonego dziecka.

Art. 570¹. Wzmacnia pozycję jednostek pomocy społecznej jako źródła podstawowej obok kuratora sądowej informacji o małoletnim.

Art. 576 § 2. Projektowany przepis jest odpowiednikiem proponowanego art. 216¹ K.p.c., który ma mieć zastosowanie w procesie, z wyłączeniem spraw dotyczących majątku dziecka (zob. uzasadnienie art. 216¹). W postępowaniu nieprocesowym sąd miałby obowiązek wysłuchania małoletniego także w sprawach dotyczących jego majątku (w szczególności w sprawie o zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka).

Art. 579. Zmiana przepisu art. 579 K.p.c. polega jedynie na zastąpieniu zwrotu „zakazanie osobistej styczności z dzieckiem” zwrotem „ustalenie, ograniczenie albo zakazanie kontaktów z dzieckiem”, stosownie do projektowanej w K.r.o. regulacji kontaktów z dzieckiem (art. 113 – 113⁶ K.r.o.).

Art. 579¹. W proponowanych przepisach § 2 i 3 art. 112⁴ K.r.o. sformułowany został nakaz niezwłocznego powiadomienia sądu opiekuńczego o umieszczeniu dziecka bez orzeczenia sądu w placówce opiekuńczo-wychowawczej albo w rodzinie zastępczej, co może być usprawiedliwione nagłością danego przypadku. Projektowany przepis § 1 w art. 579¹ K.p.c. jest konsekwencją wskazanych unormowań materialnoprawnych, ustanawiających zasadę sądowego nadzoru nad systemem pieczy zastępczej.

Art. 581 K.p.c. Zmiana brzmienia art. 581 K.p.c. uzasadniona jest tym, że projekt ustawy przewiduje, że w sytuacji typowej do uznania ojcostwa

dochodzi w Polsce przed kierownikiem USC (zob. projektowany art. 73 § 1 i 4 K.r.o.).

W razie odmowy przez kierownika urzędu stanu cywilnego odebrania oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa sąd opiekuńczy dokonuje kontroli zasadności stanowiska kierownika USC. Takie rozwiązanie, mimo że następujące w specyficznej formie, niemającej charakteru „odwołania” w ścisłym znaczeniu tego pojęcia, jest zbliżone do rozwiązania zawartego w art. 7 ust. 2 P.a.s.c. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli kierownik urzędu stanu cywilnego odmawia przyjęcia określonego oświadczenia, wydania zaświadczenia, zezwolenia itp., powiadamia na piśmie osobę zainteresowaną o przyczynach odmowy. Osoba zainteresowana w terminie 14 dni od dnia doręczenia jej pisma kierownika urzędu stanu cywilnego może wystąpić z wnioskiem do sądu rejonowego właściwego ze względu na siedzibę urzędu stanu cywilnego o rozstrzygnięcie, czy okoliczności przedstawione przez kierownika urzędu stanu cywilnego uzasadniają odmowę dokonania czynności. Prawomocne postanowienie sądu wiąże kierownika urzędu stanu cywilnego.

Projekt nie przejął w przypadku odmowy przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa rozwiązania zawartego w powołanym art. 7 P.a.s.c. Jest to uzasadnione w szczególności tym, że powinno nastąpić – najszybciej, jak to możliwe – ustalenie stanu cywilnego dziecka (gdy sąd uzna stanowisko kierownika USC za nieuzasadnione – niezwłocznie przyjmie oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa).

Ustalenie właściwości sądu ze względu na siedzibę urzędu stanu cywilnego, którego kierownik odmówił przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania, z reguły jest korzystne dla zainteresowanych, bowiem najczęściej zgłaszają oni pragnienie ustalenia ojcostwa przez jego uznanie w USC najbliższym od ich miejsca zamieszkania, wobec czego także wskazany w projekcie sąd opiekuńczy będzie dla nich sądem najbliższym położonym.

Art. 582¹. Kontakty z dzieckiem mają taki walor jak istotne sprawy dziecka. Rozstrzygnięcie o nich w razie braku porozumienia rodziców

i innych osób uprawnionych do kontaktów (zob. projektowany art. 113⁶ K.r.o.) powinno więc być poprzedzone złożeniem oświadczeń przez osoby zainteresowane, chyba że ich wysłuchanie byłoby połączone z nadmiernymi trudnościami.

Przepis § 2 projektowanego art. 582¹ K.p.c. uwzględnia postulowany w standardach międzynarodowych wymóg zapewnienia w prawie krajowym kilku (przynajmniej trzech) zabezpieczeń wykonywania kontaktów z dzieckiem (zob. art. 10 Konwencji w sprawie kontaktów z dziećmi, przyjętej przez państwa członkowskie Rady Europy w Strasburgu 15 maja 2003 r.).

Art. 597. Zmiana brzmienia przepisu jest konsekwencją wprowadzenia zmian do art. 162 K.r.o. o źródłach finansowania wynagrodzenia opiekuna będzie decydował już w orzeczeniu przyznającym wynagrodzenie sąd opiekuńczy, który wykonuje stały nadzór nad sprawowaniem opieki (art. 165 § 1 K.r.o.) i z tej racji dysponuje stosowną wiedzą o dochodach i majątku podopiecznego.

Art. 598¹⁴. Proponowany przepis powinien ułatwić zapobieganie utrwalaniu sytuacji zagrażających dobru dziecka przez osoby zobowiązane do ich oddania i znacznie przyspieszyć ponowne odebranie dziecka od tej samej osoby zobowiązanej. W razie ponownego naruszenia postanowienia dotyczącego władzy rodzicielskiej, miejsca zamieszkania dziecka, opieki lub kontaktów z dzieckiem w okresie 3 miesięcy od wydania postanowienia o odebraniu dziecka lub podopiecznego, to ostatnie postanowienie mogłoby być wykorzystane do ponownego odebrania tej samej osoby od tego samego zobowiązanego.

Art. 4 projektowanej ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego

Art. 7 ust. 3a. Celem przepisu art. 7 ust. 3a jest: umożliwienie zainteresowanym dokładnego przemyślenia decyzji dotyczącej uznania ojcostwa, rozważne podejmowanie decyzji o odmowie przyjęcia oświadczeń przez kierownika USC, przyspieszenie ewentualnych dalszych czynności, które podejmie sąd, jeżeli zainteresowani, kwestionujący

zasadność odmowy, stawia się w sądzie opiekuńczym, aby ponowić zamiar złożenia oświadczeń koniecznych do uznania, ograniczenie prawdopodobieństwa uznania niezgodnego z „prawdą genetyczną”, dokonywanego w złej wierze (w szczególności – w innym USC niż ten, w którym sporządzono akt urodzenia dziecka).

Art. 40 ust. 3a. Ze względu na proponowany w obecnym projekcie nowelizacji przepis § 3 art. 88 K.r.o. należy w art. 40 P.a.s.c. dodać ust. 3a nakładający obowiązek sporządzenia protokołu z przyjęcia oświadczeń w sprawie nazwiska dziecka. Zdanie drugie dotyczy zawiadomienia USC, który sporządził akt małżeństwa. Zawiadomienie to jest niezbędne, bowiem w akcie tym należy wpisać wzmiankę o zmianie nazwiska dzieci. Wiąże się z tym również konieczność dodania nowego ust. 6 w art. 62 P.a.s.c.

Art. 42 ust. 3. Ponieważ urzędnicy stanu cywilnego podnoszą wątpliwość, jakie dane dotyczą ojca dziecka, celowe jest wyraźne wskazanie, jakie dane należy wpisać do aktu urodzenia dziecka, które urodziło się martwe, lecz zostało uznane po poczęciu. Zastosowanie w tym wypadku ust. 1 jest rozwiązaniem chroniącym te same dobra i wartości konstytucyjne, które legły u podstaw wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 lipca 2007 r. (sygn. akt SK 61/06.).

Art. 62 ust. 6. Zmiana nazwiska dzieci pochodzących z małżeństwa powinna być odzwierciedlona w akcie małżeństwa i wydawanych odpisach. Przy rejestracji drugiego dziecka, podstawą wpisania do aktu urodzenia nazwiska dziecka będzie odpis aktu małżeństwa ze wzmianką o nowym nazwisku dziecka.

Art. 5 pkt 1, 2, 3, i 4 projektowanej ustawy

Zmiany w ustawie o pomocy społecznej mają na celu określenie źródeł finansowania wynagrodzenia ze środków publicznych opiekuna i są konsekwencją zmian do art. 162 K.r.o. W projekcie proponuje się powierzenie gminie wypłacania wynagrodzenia, w ramach zadań zleconych z zakresu administracji rządowej (art. 5 pkt 2 projektu). Środki

na realizację tych zadań zapewnia budżet państwa (art. 18 ust. 2 ustawy o pomocy społecznej). Jednocześnie wskazuje się maksymalną wysokość wynagrodzenia wypłacanego ze środków publicznych (art. 5 pkt 4 projektu), która w skali miesięcznej nie może przekraczać 1/10 przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw, bez wypłat nagród z zysku, ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za okres poprzedzający dzień przyznania wynagrodzenia.

Art. 5 projektowanej ustawy

Zmiany w ustawie o pomocy społecznej związane są z wprowadzoną instytucją subsydiarnego finansowania opieki ze środków publicznych.

Art. 6 projektowanej ustawy

Zmiany w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych są konsekwencją proponowanego rozwiązania w art. 162 K.r.o i art. 5 projektu ustawy. Projekt w art. 162 K.r.o Odstępuje od zasady bezpłatnej opieki i jednocześnie wprowadza dualizm źródeł pochodzenia środków na pokrycie wynagrodzenia z tytułu sprawowania opieki. W sytuacji, gdy wynagrodzenie będzie finansowane ze środków publicznych jako świadczenie z pomocy społecznej, korzysta ze zwolnienia od podatku dochodowego od osób fizycznych na podstawie art. 21 ust. 1 pkt 79 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. Natomiast wynagrodzenie opiekunów finansowane z majątku podopiecznego byłoby opodatkowane. Projektowany zapis obejmuje zwolnieniem przedmiotowym wynagrodzenie opiekunów w sytuacji, gdy zostanie ono przyznane z majątku podopiecznego.

Art. 7 ust. 1 i 2 projektowanej ustawy

Ponieważ projektowane uznanie ojcostwa i ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa będą powodować takie skutki prawne, jak obecne uznanie dziecka i unieważnienie uznania dziecka, można zrezygnować z niepewnej metody zmiany brzmienia wielu przepisów usytuowanych w rozmaitych aktach prawnych, a używających zmienianych oznaczeń takich samych instytucji prawnych. Podobne rozwiązanie, dotyczące

rozumienia zwrotu o nadaniu dziecku nazwiska męża matki, zostało zastosowane w ust. 2.

Art. 8 projektowanej ustawy

Nie można wykluczyć, że pozbawienie praw rodzicielskich lub opiekuńczych orzeczone na podstawie przepisów K.k. z 1969 r. w stosunku do pewnych osób nadal obowiązuje. Osoby takie powinny być wyłączone z kręgu kandydatów na opiekunów.

Zakres przedmiotowy art. 7 nie jest tożsamy z zakresem projektowanej treści art. 148 § 1a K.r.o. Należy zwrócić uwagę, że w art. 7 mowa jest o osobie pozbawionej praw rodzicielskich, zaś w art. 148 § 1a K.r.o. o osobie pozbawionej władzy rodzicielskiej. Kategoria pozbawienia praw rodzicielskich jest szersza od pozbawienia władzy rodzicielskiej. Ponadto przepis art. 7 ma charakter międzyczasowy, albowiem odnosi się do tej kategorii osób, które pozbawiono praw rodzicielskich lub praw opiekuńczych na podstawie nieobowiązujących już przepisów Kodeksu karnego. W chwili obecnej nie istnieje taki środek prawny, zaś przepis odnosi się do osób, wobec których środek taki został orzeczony na gruncie obowiązujących przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. A zatem przepis ten nie może znaleźć się w samej ustawie – Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Musi pozostać w ustawie o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy bądź ewentualnie mógłby zostać zamieszczony w ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks rodzinny i opiekuńczy. To ostatnie rozwiązanie wydaje się jednak niecelowe.

W projektowanym brzmieniu art. 148 § 1a K.r.o. nie ma mowy o osobie, która została pozbawiona praw opiekuńczych, albowiem taka instytucja na gruncie aktualnego prawa polskiego nie istnieje. Dlatego też kategorię tę w projektowanym przepisie celowo pominięto.

Art. 9 – 10 projektowanej ustawy

Przepis ten reguluje zagadnienia intertemporalne.

OCENA SKUTKÓW REGULACJI

1. Cel wprowadzenia ustawy

Projektowane zmiany mają na celu dostosowanie unormowań Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego do zmienionego, zwłaszcza w ostatnim piętnastoleciu, społecznego i prawnego kontekstu stosowania przepisów kodeksowych.

Projekt zawiera ponadto propozycje zmian K.r.o., K.c. i K.p.c., które polegają na uzupełnieniu lub jurydycznej korekcie unormowań przyjętych w ramach nowelizacji K.r.o. z 1998 r. i z 2004 r. albo mają na celu niezbędne dostosowanie obowiązujących przepisów do poprzedniej nowelizacji K.c. albo K.p.c.

2. Wskazanie podmiotów, na które oddziałuje ustawa

Zakresem proponowanych zmian zostały objęte przepisy odnoszące się do pochodzenia dziecka, władzy rodzicielskiej, kontaktów rodziców i dzieci, stosunków alimentacyjnych między rodzicami i dziećmi oraz zastępczej pieczy nad dzieckiem.

Projektowana ustawa nakłada na gminę nowy obowiązek wypłacania wynagrodzenia opiekunom. Będzie to zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej.

3. Konsultacje

W ramach konsultacji projekt został przekazany do zaopiniowania Sądowi Najwyższemu, Krajowej Radzie Sądownictwa, Stowarzyszeniu Sędziów Polskich „Iustitia”, Krajowej Radzie Kuratorów, Rzecznikowi Praw Obywatelskich, Rzecznikowi Praw Dziecka, Naczelnej Radzie Adwokackiej, Krajowej Radzie Radców Prawnych, Krajowej Radzie Notarialnej, Krajowej Radzie Komorniczej, Towarzystwu „Nasz Dom”, Stowarzyszeniu „Pro Familia” i Stowarzyszeniu Obrony Praw Ojca.

Uwagi do projektu zostały zgłoszone przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, Krajową Radę Kuratorów oraz Krajową Radę Komorniczą.

Uwzględniono uwagi zgłoszone przez Sąd Najwyższy, dotyczące tytułu ustawy zmieniającej. Zostały również uwzględnione propozycje Krajowej Rady Kuratorów dotyczące uzupełnienia § 1 art. 95 projektu o wymóg poszanowania praw dziecka przy wykonywaniu władzy rodzicielskiej.

Uwagi zgłoszone przez Krajową Radę Komorniczą nie zostały uwzględnione, gdyż nie mieszczą się one w założeniach projektowanej nowelizacji.

Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego, działająca przy Ministrze Sprawiedliwości, w toku prac nad projektem korzystała z propozycji i uwag zgłoszonych przez Stowarzyszenie Sędziów Rodzinnych oraz przez Stowarzyszenie Urzędników Stanu Cywilnego RP.

Projekt został skierowany do rozpatrzenia przez Komisję Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego. Komisja Wspólna Rządu i Samorządu Terytorialnego nie zgłosiła uwag do projektu.

Projektowana ustawa została zamieszczona na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Żaden podmiot zewnętrzny nie zgłosił zainteresowania pracami nad projektem w rozumieniu ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingskiej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. z 2005 r. Nr 169, poz. 1414).

4. Skutki społeczno-gospodarcze oraz finansowe

4. 1. Wpływ na sektor finansów publicznych, w tym na budżet państwa i budżety jednostek samorządu terytorialnego

Przewidziana przez projekt ustawy (art. 1 pkt 42) możliwość wypłacania opiekunowi na jego żądanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki spowoduje skutki finansowe dla budżetu państwa, który w formie dotacji zobligowany jest przekazać środki finansowe jednostkom samorządu terytorialnego w związku z finansowaniem przedmiotowych wynagrodzeń na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej. Na wartość wyliczonych skutków finansowych wejścia w życie przedmiotowego projektu decydujący wpływ mają przyjęte do tego celu założenia. W przypadkach, gdy nie ma pewności co do zmiennych mających

wpływ na wynik wyliczeń (możliwość kombinacji w tym zakresie jest obszerna), należy mieć na względzie, że każdy wariant będzie wielkością jedynie szacunkową. Do wyliczeń tych przyjęto następujące założenia:

- wynagrodzenie opiekuna będzie przyznawane w maksymalnej stawce,
- wynagrodzenie przyznawane będzie w stosunku miesięcznym,
- wynagrodzenie będzie przyznane dla 10% opiekunów osób ubezwłasnowolnionych,
- wynagrodzenie będzie przyznane dla 5% opiekunów osób małoletnich.

Uwzględniając powyższe, można skutki finansowe wejścia w życie projektu ww. ustawy określić na niżej wyliczonym poziomie.

	maksymal na stawka wynagro dzenia opiekuna		liczba osób pozosta jących pod opieką w 2008 r.		liczba wy płat w ciągu roku		procent osób, których opiekuno wie otrzymają wynagro dzenie		Łączne koszty
ubezwłasno wolnieni	316,80 zł	x	50 503	x	12	x	10%	=	19 199 220,50 zł
małoletni	316,80 zł	x	25 450	x	12	x	5%	=	4 837 536,00 zł
razem									<u>24 036 756,50</u> zł

Zgodnie z projektowanym przepisem wynagrodzenie ze środków publicznych należy się wyjątkowo tylko wówczas, gdy osoba, dla której ustanowiono opiekę, nie ma odpowiednich dochodów lub majątku (art.1 pkt 42 projektu ustawy).

Nadto samo przyznanie wynagrodzenia nie jest obligatoryjne. Zgodnie z projektowanym § 2 art.162 wynagrodzenia nie przyznaje się, jeżeli nakład pracy opiekuna jest nieznaczny lub gdy sprawowanie opieki związane jest z pełnieniem funkcji rodziny zastępczej albo czyni zadość zasadom współżycia społecznego. Przy przyjęciu założenia, że większość (ubezwłasnowolnionych) osób

pozostających pod opieką posiada dochody lub majątek, względnie korzysta z wyspecjalizowanej całodobowej opieki (pierwsza przesłanka negatywna przyznania wynagrodzenia – nakład pracy opiekuna jest nieznaczny) albo pozostaje pod opieką najbliższych członków rodziny (trzecia przesłanka negatywna przyznania wynagrodzenia – sprawowanie opieki czyni zadość zasadom współżycia społecznego), to odsetek przypadków przyznania wynagrodzenia ze środków publicznych można oszacować na poziomie 10%. W przypadku małoletnich ten odsetek będzie jeszcze mniejszy. Przede wszystkim dlatego, że większość małoletnich pozostaje pod opieką najbliższych członków rodziny, a wówczas sprawowanie opieki czyni zadość zasadom współżycia społecznego, bądź zostaje umieszczona w odpowiednich placówkach bądź w rodzinach zastępczych, co stanowi również przesłankę negatywną przyznania wynagrodzenia. W przypadku małoletnich mamy do czynienia z sytuacjami, gdy pod opieką jednej osoby pozostaje rodzeństwo, co nie pozostanie bez wpływu na wysokość przyznanego wynagrodzenia. W związku z tym odsetek osób, które otrzymają wynagrodzenie ze środków publicznych należy prognozować na poziomie 5% w stosunku do liczby małoletnich pozostających pod opieką.

Powyższe obliczenia należy podwyższyć o 1,5 % w związku z projektowaną dotacją dla gmin na koszty obsługi nałożonego zadania.

4. 2. Wpływ na rynek pracy

Regulacja nie będzie miała wpływu na rynek pracy.

4. 3. Wpływ na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym na funkcjonowanie przedsiębiorstw

Regulacja nie wpłynie na konkurencyjność gospodarki.

4. 4. Wpływ na sytuację i rozwój regionalny

Regulacja nie wpłynie na sytuację i rozwój regionalny.

5. Zgodność z prawem Unii Europejskiej

Projekt ustawy jest zgodny z prawem Unii Europejskiej.

3)

**URZĄD
KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ
SEKRETARZ
KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ
SEKRETARZ STANU
Mikołaj Dowgielewicz**

Min.MD/~~134~~ /08/DP/ma

Warszawa, dnia ~~20~~ czerwca 2008 r.

**Pan Maciej Berek
Sekretarz Rady Ministrów**

Opinia o zgodności z prawem Unii Europejskiej projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw sporządzona na podstawie art. 9 pkt 3 w zw. z art. 2 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 pkt 2a ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Komitecie Integracji Europejskiej (Dz. U. Nr 106, poz. 494) przez Sekretarza Komitetu Integracji Europejskiej Mikołaja Dowgielewicza

Szanowny Panie Ministrze,

W związku z przedłożonym wraz z uzasadnieniem i oceną skutków regulacji projektem ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (pismo z dnia 18.06.2008 r., nr RM-10-98-08), wydaję następującą opinię:

Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.

Z poważaniem,
PODSEKRETARZ STANU

R. Serajin
Riotr Serajin

Do uprzejmej wiadomości:

Pan Zbigniew Wrona
Podsekretarz Stanu
Ministerstwo Sprawiedliwości

